

EGYHÁZFÓRUM

Keresztény közéleti – kulturális folyóirat

Közönségből közösség
A keresztény gyülekezet jellemzői
Újszövetség és antiszemitizmus?
Szlovákiai magyarok memoranduma

Tartalom

EGYHÁZFORUM

Keresztény közéleti-kulturális folyóirat

SÚLYPONT: EGYHÁZKÖZ(ÖS)SÉG

Walter Kirchschräger:

Isten szól a ma emberéhez 3

Wildmann János

Plébánia – közösség 8

MODELLEK

Martin Lörsch:

„Jó úton vagyunk?” 12

ÖKUMENÉ

Siklós László:

Újszövetség és az antiszemitizmus? 18

EURÓPAI KÖZÖSSÉG

Ernst Christoph Suttner:

Az „egyháznemzetektől”
a nemzeti egyházakig 21

EGYHÁZ – TÁRSADALOM – KULTÚRA

Mihályi Gilbert O. Praem.:

Az egyház társadalmi tanítása IV. 24

Böjte Csaba, ofm:

Csodálatos élni az Evangéliumot! 27

RECENZÍÓ – KRITIKA

29

CHRISTIAN SOLIDARITI INTERNATIONAL

32

OLVASÓI LEVELEK

33

Megjelenik évente hatszor

Egy szám ára: 250 Ft

Évi előfizetési díj: 1200 Ft

A folyóirat megrendelhető a kiadó címén, vagy
megvásárolható a hírlapárusoknál

Alapítók:

Paul M. Zulehner és Wildmann János

Kiadó:

Egyházforum Alapítvány

Elnök: Gyulay Endre

szeged-csanádi megyéspüspök

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

7635 Pécs, Sólom dűlő 13.

Telefon: (72) 213-454

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dévény István

Midling Andrea

Molnár Péter

Ocsovai Gábor

Wildmann János (főszerkesztő)

E-mail: wildmann@elender.hu

Wolf Judit

Bankszámla:

OTP Bank Rt. Budapest, József körút 33.

11708001-20523716

Nyomdai munkák:

Molnár Nyomda és Kiadó Kft.

Pécs, Légszeszgyár u. 28.

ISSN 1215-0630

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül
a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg
és csak kérésre küldünk vissza.

Címlap: Macip: Az utolsó vacsora

Walter Kirchschräger

Isten szól a ma emberéhez

A bibliai gyülekezeti reménység aktualitása¹

1. Bevezetés: Súlypontok

1.1 Aktualizáló újraértelmezés mint módszer. Az első század nyolcvanas éveiben egy művelt, nem zsidó származású keresztény, név szerint Lukács egy művében az isteni Ige erejének hatalmáról ír. Ez immár a második műve. Mivel már korábban is tudósított bennünket a „közöttünk beteljesedett eseményekről” — a témát így az előszóban vázolja fel (vö. Lk 1,1). Azzal a szándékkal írja ezt Teofilnak és valószínűleg a gyülekezetének, hogy „megtudhasd azoknak a dolgoknak a bizonyosságát, amelyekre tanítottál” (Lk 1,4). Ez a törekvés Lukács második írásában is benne van, kiegészítve egy továbbival. Az ókorban általában feljegyezték nagy emberek hőstetteit és műveit, egyrészt azért, hogy eleveven őrizték emléküket és jelentőségüket, másrészt hogy példát állítsanak másoknak, és így tükröt tartsanak az olvasók elé bátorításként és intő jelként. Ez érvényes Lukácsra és az „Apostolok cselekedeteire” is, ahogyan ezt az írást a régi elnevezés alapján mind a mai napig tévesen hívjuk. Az ugyanis, amit itt a szerző fel akar eleveníteni és bátorításként elénk akar tárni, az nem az apostolok hőstettei (szigorúan véve először is Pétert és esetenként Jánost, a második részben főként Pált hívja apostolnak — végül pedig éppen ez utóbbit fosztja meg az apostoli „címtől”), hanem Isten Igéjének hatalma — az Örömhír, amelyet Péter, Pál és mások hirdettek. Ez az Ige terjed el, ezt fogadják be az emberek, és ennek az Örömhírnek a nyomán születnek egymás után szerte a világban keresztény gyülekezetek. A szerző, aki mint cselekvő alany e mögött a gyarapodás mögött áll, nem fárad el mindig újra és újra hangsúlyozni: Ő a magasságos Úr, Ő a Lélek mint az Isten dinamikus ereje, Ő maga az Isten. Ezek azok az isteni cselekedetek a születő egyházakban, amelyekről Lukács második írása szól.

E bátorító Örömhírből, hogy maga Isten viszi előbbre az igehirdetéssel művét — egy Örömhíret, amelyet Teofil gyülekezete is saját magán tapasztal meg — nem hiányozhat a gyülekezetének szóló figyelmeztetés sem. Abban a három tudósításban, amelyek az összegyűjtésről szólnak (ApCsel 2,42-47, 4,32-37, 5,12-16), lényegretörően foglalja össze a szerző a jeruzsálemi egyház programját. Az itt felsorolt pontok elengedhetetlen jegyei egy keresztény gyülekezetnek: törekvés a vallásos élet elmélyítésére, a javakban való osztozás, missziós lelkiület és nyitottság a növekedésre, Isten hatalmas tettei iránt való érzékenység és tanúságtévő élet. A történetek jelenre vonatkoztatott újraértelmezésének metodikájában Lukács érthetővé teszi a saját gyülekezetének: csak egy olyan folyamat által válhat egy közösség keresztény közösséggé, amelynek során kitartóan részt vesznek az „apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban” (ApCsel 2,42), és ennek szellemében élnek mindennapjaikat, alakítják emberi kapcsolataikat.

Ez a lukácsi nézet 1900 év távlatából is időszzerű. Különböző módon és más-más elemeivel szólít meg minket akár ezekben a napokban is. Amit a szerző írásában a jeruzsálemi gyülekezet életéről felvázol, azt nélkülözhetetlennek és alapvető fontosságúnak tartja.

Macip: Az utolsó vacsora – A keresztény közösség alapjai

Ezért utal rá rögtön az írás elején. A tudósítások orientációja egyidejűleg megalapozza a bibliai gyülekezetbe vetett remény aktualitását. Amikor a bibliai szövegek különböző szerzői erről a témáról írnak, nem csupán történelmi érdeklődésből teszik, hanem bemutatják az egyházi élet jelenét és előremutatnak a jövőbe. Nincs jelentősége annak, hogy eközben nem évszázadok vagy évezredek távlatában gondolkodtak. Ennél döntőbb saját tapasztalatuk Jézus Krisztus Örömhíréről és cselekedeteiről. Ezeket a tapasztalatokat megpróbálják saját jelenükbe és kultúrájukba átültetni.

Nemcsak a gyülekezet lényegének tartalmi összefoglalása bír ma nagy jelentőséggel, hanem az aktualizáló újraértelmezés Lukács által alkalmazott módszere is. Természetesen hibás lépés lenne a megfelelő bibliai szövegeket szó szerint és egyúttal receptként értelmezni. Hasonlóan könnyelműség lenne nem észrevenni azt az ösztönző és ezáltal normatív erőt, amely lehetővé teszi minden időben az egyházak számára ezeknek a szövegeknek a felhasználását tájékoztató pontként. Ez indokolja azt is, hogy miért jegyezték fel a bibliai szövegrészeket.

Ebben a bevezető első szakaszban felvázoltuk a szükséges bibliai vonatkozású feltevéseket, mielőtt még a második részben jellemeznénk a bibliai örömhír üzenetére épülő gyülekezetet. A ma emberéhez szóló zárógondolatokat a harmadik részben fejtjük ki.

Az Apostolok Cselekedeteibe való rövid betekintés után még két fontos további szemponttal kell kiegészíteni ezen gondolati keretet. Gyülekezetről bibliai alapon beszélni csak bizonyos határok között lehet. Ami az egyes kijelentéseket illeti, viszonylag körülhatárolt területen belül mozognak, ezáltal szükségszerűen feszültségeket hordoznak magukban.

1.2 A Krisztusba vetett hit hirdetése mint az egyház központi küldetése. Pál a Korintusiakhoz írt első levelében a korintusi gyülekezetet magasztosan mint megkereszteltet köszönti: „az Isten gyülekezetének, amely Korinthusban van, a Krisztus Jézusban megszenteltnek, azoknak, akiket ő elhívott és saját népévé tett” (1 Kor 1,2), és arra utal, hogy a kereszttség az egyház valóságos megjelenésének kezdete. A továbbiakban a szerző a korintusi egyházat

¹ A szerző a Lucerni Egyetem (Svájc) Teológiai Karának újszövetségi tanszékvezető tanára. Itt közölt előadása a 2000. évi Oszttrák Pasztorális Napok keretében hangzott el. A terjedelmes lábjegyzeteket a fordításból elhagytuk, de szerkesztőségünkben beszerezhetők.

összeveti más egyházakkal, és megfogalmazza a keresztény egyház létének lényegét: „mindazokkal együtt, akik a mi Urunk Jézus Krisztus nevét, az ő Uruk és a mi Urunk nevét bárhol segítségül hívják” (1 Kor 1,2). Amennyiben sikerül felidézniük, hogy a páli felfogás szerint a keresztség Jézus Krisztussal való sorsközösséget jelent (vö. Róm 6,3-23), és hogy az „Urunk Jézus Krisztus” megszólításban Jézus Krisztus egész története, élete, halála, feltámadása és mennybemenetele benne van, akkor közvetlenül világossá válik, miért foglal el központi helyet az egyházban Pálnál a Krisztusba vetett hit megvallása és hirdetése. Jézus Krisztust Urunknak vallani annyit jelent, hogy készek vagyunk Őt életünk középpontjába helyezni. Ez kétségtelenül egy jézusarcúságra és jézuskövetésre irányuló vágyat kíván, amelyhez az evangéliumok Jézus követéséről szóló részei kiindulást adhatnak.

Krisztus követése természetesen nem csupán szavakkal való hitvallást takar, hanem a liturgiában tanúsított keresztény magatartásnak a mindennapokban való megélését. Nem a cselekedetek különböztetik meg a keresztényeket másoktól, hanem a tetteiket mozgó motiváció és szándék, tetteik gyökere. Ez ösztönzést is adhat: „Mindig álljatok készen arra, hogy megfeleljetek mindenkinek, aki reménységetekről kérdőre von titeket” (1 Pét 3,15).

A húsvét Jézusa a keresztény közösség hitének központi tartalma. Ő a keresztény közösség reménye az üdvösségre (vö. Róm 10,9) és jel, hogy Isten Szentlelke köztük van (vö. 1Kor 12,3). Ez a hitvallás ugyanakkor a leglényegesebb kapcsolódási pont más egyházakhoz, éljenek akár Galatában, Filippiben vagy bárhol másutt a világon. Nem külső formai hasonlóságok, struktúra vagy egyházfegyelem kötik össze az egyházakat, hanem a Jézus Krisztusba mint Urukba vetett hitük megvallása.

Ahol egy közösség nem ebből a hitvallásból táplálkozik, tettei nem ebben gyökereznek, és tetteiben nem ez élvez prioritást, az nem nevezheti magát keresztény gyülekezetnek.

1.3 Szolidaritásvállalás mint a Jézusra irányultság kifejezése. Ez a gyülekezet következő meghatározó jegye. Ez egyúttal világossá teszi, hogy a Jézusra irányultság konkrét következményeket hordoz magában. Útmutatást nyújt ebben a lelkipásztori konstitúció első mondata, amely az egyház és a mai világ viszonyáról ír: „Az az öröm és remény, az a szomorúság és gond, amelyet a mi korunkban az emberek, különösen a szegények és a szenvedők éreznek, öröme és reménye, szomorúsága és gondja Krisztus tanítványainak is.”

A Jézusra irányultságnak elengedhetetlen velejárója a másokkal való szolidaritás, adás és osztozás a körülöttünk lévő és hozzánk forduló embertársainkkal, de nem úgy, ahogy mi elképzeljük, hanem ahogyan azt Jézus Krisztus tette. Az Evangéliumok Jézusról szóló elbeszélései megtanítanak erre bennünket, és megmutatják a szolidaritásvállalás normatív dimenzióit. A zsinati szöveg különös hangsúllyal nevezi meg azokat az embereket, akik a szolidaritás eme dimenziójára különösen rászorulnak: a szegényeknek és elnyomottaknak „minden rétege”. A názáreti Jézus egyetlen embert sem rekesztett ki, példája által „nyitott asztalközösségbe” és „nyitott életgyakorlatra” hívott meg. Ez fontosabb volt számára, mint tulajdon élete.

A kiindulópont körvonalai már jól láthatóak: Ahhoz, hogy keresztény gyülekezetről beszélhessünk, elengedhetetlen, hogy Krisztusra irányultságunk és az ebből fakadó szolidaritástudatunk találkozzék. E két viszonyulásunkról abban a Lukács által ránk hagyományozott modellben olvashatunk, amely az Apostolok Cselekedeteiben a jeruzsálemi egyházzal szól.

A következőkben konkretizáljuk ezt a modellt. Ez olyan elemeket is tartalmaz, amelyek nem feltétlenül felelnek meg a mai gyakorlatnak. Ezért beszélünk a gyülekezetbe vetett reményekről, és ezért fogalmazunk mindent jövő időben.

2. A gyülekezetbe vetett reménység

Eddig különösebb szisztematikus megkülönböztetés nélkül beszéltünk „egyházzal” és „gyülekezettel”. Az Újszövetség nem ismeri ezt a megkülönböztetést. Pál, aki a legkorábbi koncepciót hagyományozza ránk, alapvetően egyházakról ír (többes számban), amelyek konkrét helyekhez kötődnek (lásd fent 1Kor 1,2). Először erre térünk ki.

2.1 A gyülekezet válik Isten és a hit megtapasztalásának konkrét és lehetséges helyévé. Pál az egyházzal először nem mint egyetlen jelenségről beszél. Az egyház sokkal inkább egy adott helyhez kötött hitközösség, ahol a Jézus Krisztusba vetett hit szerinti élet bontakozhat ki annak minden következményeivel. Ebbe beletartozik a Krisztussal való találkozás ünneplésének sokszínűsége éppúgy, mint egy kultúrán belüli átalakulás. A korintusi egyházzal leírtak egyértelmű felvilágosítással szolgálnak erről. Az egyház az ókorban házhoz kötődik. Ott gyűlik össze a gyülekezet, ott gyakorolja liturgikus kereteken belül a hitét, amikor is Isten Igéjét hallgatja, és megtöri a kenyeret. Ott mindez teljes egészében megvalósul a maga érzelmileg telített, intellektuális és emocionális elemeivel — jöllehet ezek néha túlsúlyba kerülhetnek (vö. 1Kor 14). Ez a háznál lévő egyház a hit megélésének helyszíne, a valódi közösségnek, *koinóniának* a helye, ahol adás és osztozás jellemzi a testvéri kapcsolatokat, a diakónusi szolgálat helyszíne is, és természetesen helye annak is, ahol az egymás közötti félreértéseket és konfliktusokat hordozzák.

Az egyházak globalizálásáról Pálnál nem esik szó. Egyes páli passzusokból (vö. 1Kor 14,23, Róm 16,23) kiderül, hogy a különböző házi egyházak különleges alkalmakkor egy helyre gyűltek össze, és így együtt alkották a város egyházát, mint ahogy ebben a megszólításban is látszik pl. „az Isten gyülekezete, amely Korintusban van” (1Kor 1,2). Ez struktúrájában különbözik a thesszaloniki, filippi és természetesen a jeruzsálemi és antióchiai egyháztól, ami jól látható és kimutatható.

Az akkori egyház a szubszidiaritás elve alapján épült föl. A házi egyház nem részese egy helység kereszténységének vagy az összegyűléshöz, hanem fordítva. Ez az Egyház a maga teljességében, és ez látja el annak minden feladatát. Amit nem áll módjukban megtenni, az a nagyobb egyházi régió szintjén jelenik meg, tehát pl. „Galácia gyülekezeteiben” (többes szám) (Gal 1,2); vagy másként szólva: az egyház alulról építkezik.

A gyülekezet későbbiekben is „helyhez” kötött marad — mely különböző módon írható körül: város, lakóhely, lelki csoportosulás (bibliai pl. a János-kör, amelynek tagjai a János Evangéliumát veszik alapul).

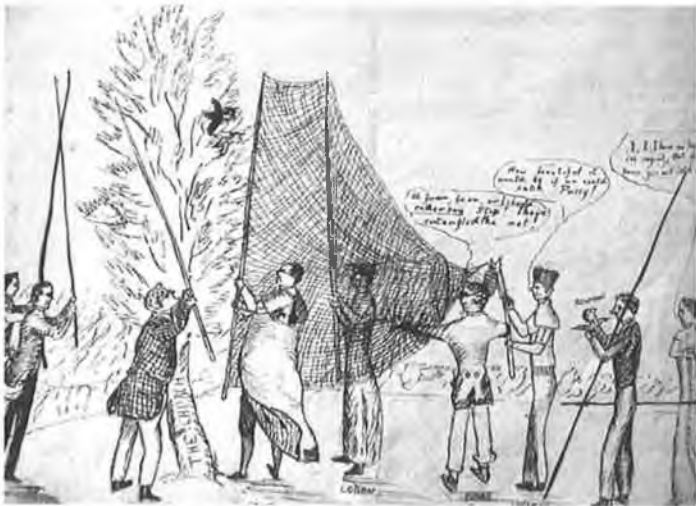
A zsinat után az egyes plébániákon ún. „körzeti gyülekezeteket” vagy „részgyülekezeteket” hoztak létre. Ahogy az elnevezésük is mutatja, őket elismerték minden esetben delegált keresztényi közösségnek, amely alapján részesévé váltak egy nagyobb gyülekezeti egyház-létnek. A korai keresztény időkben viszont pont ellenkezőleg gondolkodtak. Az alapvető folyamatok, a szentségeket érintő változások is úgy történtek, hogy azok a gyülekezet tagjai és környezetük számára követhetőek, megtapasztalhatóak és vonzóak voltak. A helyi egyházban autentikusan kimutatható a Jézusra figyelés és a szükségszerű odafordulás Őhöz; mindkét magatartás követendő, és segít, hogy tanúságot tegyünk Jézusról. Emellett a gyülekezet az egyháziasságát a többi gyülekezettel való összekapcsolódásában éli meg, a bennük megvalósult közösségi élményt megosztják más helyi egyházakkal.

2.2 A gyülekezet egyik alapvonása az átláthatóság. A helyi egyház dimenziója lehetővé teszi, hogy valóban helyszíne lehessen egy kis közösségi „egységnek” és a közvetlen én-te találkozásnak. A korakereszténység házi egyházainak nagyságát a gyülekezés

helyének mérete határozta meg. Ez szükségszerűen magával hozta az átláthatóságot. Precíz, számszerű adatokkal nem rendelkezünk, de hozzávetőlegesen úgy 50-100 főre tehető egy-egy közösség létszáma. Amennyiben a számuk nőtt, új házat kellett találniuk: így egy újabb házi egyház jött létre.

A gyülekezet a mindennapok egyháza. Itt van lehetőség a keresztényi hit gyakorlására, ez a próbálkozás és döntés helye. Ez az a hely, ahol a fiam elkárhozhatnak (vö. Lk 15, 11-32), ahol megoszthatom örömetem a megtalált drachma fölött testvéreimmel (vö. Lk 15,9), ahol szolgálom jószívú vagy könyörtelen lehetek (vö. Mt 16,23-35), ahol meg vagyok hívva a mennyegzőre kifogásokkal vagy azok nélkül (vö. Lk 14,15-24). A gyülekezet egy kis „egységnyi” egyház lesz, ahol ketten vagy hárman vagy talán harmincan összegyűlnek az Ő nevében (vö. Mt 18,20), ahol Krisztus jelenléte közvetlenül megtapasztalható, ahol a hitük, az istenélményük megosztható, egyszóval ahol lelki beszélgetés folytatható. Természetesen felmerül a kérdés, hogy ezekben a kis házi egyházakban megtapasztalható-e Isten jelenléte — annak minden következményével?

Amennyiben az egyház a Jézus Krisztust követők közösségét jelenti, és a gyülekezeti alkalmak középpontjában a Jézussal való élő kapcsolat keresése és ápolása áll, akkor gyülekezetről csak ilyen dimenzióban gondolkodhatunk. Csak a kapcsolatok megléte teszi lehetővé a kapcsolatok felépítését. Így teremődhet meg aztán az összegyházban is a kapcsolatépítés képessége. A kapcsolatháló képe segíthet ebben. Ez a háló jelképezi a szükséges sokszínűséget és mennyiséget. A hálót különböző csomók kötik össze, erősebbek és gyengébbek; így a terhelés megoszlik és különböző módon variálódik. Aki ma a csomókat tartja, azt holnap a többi csomó fogja tartani. „Egymás terhét hordozzátok” — mondja Pál (Gal 6,2). Ez a kép fejezi ki az összetartást, az egymásért (és nem egymás ellen) való cselekvést, a közös sikerekért való küzdelemet és a kudarcok közös felvállalását. Egy ilyen kapcsolatháló nem maradhat anonim, konkrétá kell válnia. A konkrétság a megtapasztalható dolgok lehetőségére vonatkozik.

Hálóval megtérőkre vadászó fiúk: Oscott College – A közösség létrejöttéhez emberek halászává kell válnunk.

Természetesen azt el kell ismerni, hogy az ilyen kapcsolatrendszerek kontextuálisan különböző mértékűek lehetnek. Esetenként akár százezer ember is gyakorolhatja a hitét, de ez azért a mindennapokban nem így van. Ezt saját tapasztalatunk igazolhatja, illetve további kritikai megfontolások is segíthetnek: Mit szólna Ön ahhoz, ha valaki egy gyülekezeti ünnepségre hívná — itt még nincs szó asztalközösségről! — és Ön sok-sok más vendéggel együtt egy olyan ülésrenddel szembesül, amely leginkább egy mozi vagy színház ülésrendjéhez hasonlít?

Ez sem nem vonzó, sem nem hívogató, de mindenekelőtt annak

a liturgikus ünnepnek sem felel meg, mint a közös úrvacsora, és amelyről azt tartják, hogy ez az alapja és mozgatórugója a gyülekezet „világra hivatkozásának” és diakóniai dimenziójának. Szükséges ezen a téren tenni valamit.

A probléma lényege azonban egy másik síkon közelíthető meg, amelyről ebben az összefüggésben újból szólni kell.

2.3 A helyi egyházakban a szolgálatokat a szükség és lehetőség szerint alakítják ki. Az erre vonatkozó bibliai utalások ismertek, ezért csak főbb vonásait tekintjük át. A őskeresztény gyülekezetek nagyon különböző struktúrákat mutatnak. A szolgálatok kialakítását nagymértékben meghatározza az adott kulturális és vallási környezet és ezért a sokféleség jellemzi. Nyilvánvalóan számításba kell venni az egyes gyülekezetek szükségleteit. A szolgálatok három lépcsőjének kialakulása az újszövetségi idők kezdetére tehető, a hierarchikus sorrendiség a korai egyházatyák idejére (II. sz. eleje) vezethető vissza. Az említett különbségek háttérben a helyi egyházi elv mellett fontos szerepe volt annak az elképzelésnek, hogy az egyház Krisztus teste (vö. 1Kor 12-31, Róm 12,3-8). Ez különböző feladatok és szolgálatok szükségességét feltételezi, amelyek egymáshoz vannak rendelve, és különbözőképpen bontakoznak ki. Mindennek az alapja az az isteni cselekedet, amely a kegyelmi ajándékok odaítélésében mutatkozik meg és amelyet a maga sokszínűségében áthat a Szentlélek.

Ismeretes, hogy semmilyen megszorítás vagy utalás nincs sem nemre, sem életmódra nézve a Bibliában arra vonatkozóan, hogy ki milyen szolgálatra alkalmas az egyházban. Erre utaló adatokat az egyház későbbi hagyományaiban találunk. A megfelelő egyházfegyelmi korlátozásokat ezért megjegyzésekkel kell ellátni, hogy ne lehessen Jézus vagy az ősegyház szándékaira és cselekedeteire — főleg nem bibliai forrásokra — hivatkozni, és ennél fogva ne lehessen igényt formálni a kizárólagos általános érvényességre. Hasonló mondható el a jelenkorban kibontakozó három szentségi szolgálatról. Habár ezek legitím eredete az újszövetségi tradíció alapján nem kérdőjelezhető meg, mégis jelentős kételyek merülnek fel a megértésükre és az egyháznak a minden időben állandó és egyedüli szerkezeti formájára való tekintettel.

Gyakran figyelmen kívül hagyják, hogy az újszövetségi hagyományban a gyülekezet és az eucharisztia vezetése nem merül fel problémaként. Ez a megfigyelés az előzőekben felvázolt összefüggések tükrében nagy jelentőséggel bír. Az Újszövetségben egyetlen szövegrész tér ki arra, hogy ki vezeti le az eucharisziát: Ez az a bizonyos éjszakai ünnep egy Troász nevezetű helyen, amelyet maga Pál vezet (vö. ApCsel 20,7-11). Egyébként ez a kérdés háttérben marad — ami azt jelzi, hogy azt pragmatikusan oldották meg. Számos utalás és ok létezik arra, hogy az eucharisztia és a gyülekezet vezetését perszónaluniónak tekintsék (függetlenül attól, hogy ezt a feladatot egyedül vagy többen végzik). A páli gyülekezetekben egyaránt álltak nők és férfiak a helyi egyházak, illetve a rendszeres szakrális élet helyszínének élén.

A helyi egyházak újra gondolják struktúráikat, minden régióban másként. A zsinat utáni első évtizedben Róma akkori püspöke megtette az első lépéseket ebbe az irányba, a zsinat óta jeles teológusok hívták fel a figyelmet arra, hogy újra kell gondolni a felszentelési szolgálat szerkezetét. Róma jelenlegi püspöke ugyan a VI. Pál által kilátásba helyezett reformlehetőségeket de facto visszavonta, ami viszont az egyetemes egyház vezető szolgálatait illeti, ösztönöz azok újragondolására.

A helyi egyházak számára ez a kérdés különösen sürgető. Ugyanis az előzőekben említett átláthatóság elve, sőt a helyi egyházak léte forog kockán, hogy az emberek imádság és kézzrátétel által, vagyis szentségi úton meghívhatók-e és küldhetők-e a vezetés különböző szolgálataira: az eucharisziára, az igehirdetés szolgálatára és más egyéb gyülekezeti feladatra. A jelenlegi személyi

hiány lényegi oka, melyet szívesen intéznek el a paphiányra hivatkozva, nem az, hogy kevés a hivatás, hanem sokkal inkább az, hogy ezt nehezen fogadja el az egyházvezetés a különböző szinteken. A papi rendbe való belépésnek a feltételeiről folyó vita csupán előzménye lenne egy alapvető kérdéskör tisztázásának: mely szentségi szolgálatok szükségesek a helyi egyházaknak ahhoz, hogy egyházként működhessenek. Ez nem jelenti azt, hogy mindennütt ugyanazok a szolgálatok szükségesek. Ugyanis egy házhoz vagy lakóhelyhez tartozó közösség más szolgálatokat igényel, mint egy falu vagy egy nagyobb település közössége, ahol több apró egyház időnként közösen ünnepel és találkozik — de nem azzal a szándékkal, hogy a különböző kontinensek és kultúrák lelki adományairól és lelki szükségleteiről beszéljenek. Tény, hogy az imádság és kézzel való érintés által életre hívott hivatásokra egyre nagyobb szükség van. Számos és sokféle hivatás fog még születni.

Ebben az összefüggésben következetesen nem „hivataloknak”, hanem „szolgálatoknak” fogják hívni őket. Nemcsak azért, mert a „hivatal” szó a nyugat-gót *ambahti* szóból ered, amely szó szerint „szolgálatot” jelent, hanem mindenekelőtt azért, mert ezekben a különleges feladatokban sokkal jelentősebben, mint máshol kifejezésre kell juttatni a jézusi közösség szolgáló jellegét. Az egyházi tekintélyt nem egy különös feladat és az abból fakadó rang határozza

Lábmosás – szolgáló jelleg

meg, hanem az egyéni törekvés a szolgálat hiteles megélésére. A lábmosás elbeszélése és az azzal összefüggő értelmezés (vö. Ján 13,1-17) ugyanúgy, mint Jézusnak a tanítványaihoz intézett intelme, miszerint a szolgálat különböztetése meg őket a világ fiaitól (Mk 10,43 „Köztetek azonban ne így legyen...”), mind ezt támasztják alá. Keresztény közösség ott jön létre, ahol ez a fajta alapmagatartás tapasztalható meg a keresztények között — vagy ez a közösség nem válik keresztény közösséggé.

2.4 A gyülekezet nem a klérus és a laikusok csoportosulása, hanem Isten úton lévő népének élettere. A gyülekezet és a szolgálataik még jobban össze fognak nőni. Ezen a területen bekövetkezik majd az egyház kezdetéhez való visszatérés azért, hogy a hosszan tartó, végzetes fejlődési folyamatot helyrehozza. Jellemző, hogy az újszövetségi írásokban a klasszikus, a vallásgyakorlatot végzőre vonatkozó „pap” [*iereus*] kifejezést használták a zsidó elöljáróságra, de elsősorban magára Jézus Krisztus személyére, — és mindez viszonylag későn, nagyon konkrét értelemben jelenik meg a Zsidókhöz írt levélben, ahol is a zsidó hagyomány szerint a *pate* (keresztapa) szó állt. Jézust magát és a húsvét utáni egyházak kultikus papságát soha nem hozták kapcsolatba a húsvét előtti, majd a húsvét utáni gyülekezetben végzett vezetői szolgálatokkal. A 3. évszázadtól használatos *presbyteros* kifejezést, amely a zsidó értelmezés szerint sem takarja a kultikus papság fogalmát, a latin fordítások (*sacerdos*) kerülőútjai, valamint a zsidó és a keresztény hivatal párhuzamba állítása során „pap”-ként értelmezték, s ez végzetes örökségünk. Ezáltal a kultikus szolga szembeállítás egyfelől a levitákkal, másfelől a többi néppel, ahogyan ez a zsidó hagyományban van, tovább öröklődik.

Mást is el kell itt mondanunk: a kezdetekkor nem így volt. A jézusi mozgalom és a korai húsvéti egyházak a szolgálathordozók és a többi ember közötti felosztást nem ismerték. A klérus és a laikusok szembeállítását először a 2. évszázad fordulójára tehető. Előtte *laos*-ról beszéltek, vagyis egy (szövetséges) népről. Aki ehhez a néphez tartozik, az egy *laikos*, egy laikus, vagyis: Isten népéhez

tartozó. Sem a ráruházott szolgálat (és az ezzel összefüggő megnevezés), sem az imával és kézzel való érintéssel — vagyis szakrális úton — történt meghívás nem tesz különbbé senkit másoknál. Isten népéhez tartozni (ebben az értelemben tehát: laikusnak lenni), és megkereszteltként Isten gyermekének lenni, kifejezi mindazt a méltóságot és lényegét, ami egy keresztény ember számára lehetséges.

Isten népének mint zárandókló közösségnek az egységéhez vissza fognak ismét találni a helyi egyházak. Ebben rejlik Krisztus testének sokrétű egysége, és Pálnak, aki a Krisztussal való közösségvállalás alapján megkeresztelték egységét olyan fontosnak tartja (vö. Gal 3,26-28), azon meggyőződése is, hogy minden felmerülő problémát viszonylagossá és semmivé lehet tenni.

Elébe menve mindenfajta kritikának és lehetséges félreértésnek: Nem egy védőbeszédéről van szó az egyházi szentségi szolgálat megszüntetés érdekében — épp ellenkezőleg! Az egyházi szolgálatokat a szentségi megbízatás okán meg kell őrizni és gyakorolni kell. A különböző rendek megkülönböztetése a megkeresztelt közösségében viszont biblikusan nem támasztható alá, ezért túl kell lépni rajta. Ez ahhoz fog vezetni, hogy a szolgálatok és a gyülekezet közelebb kerülnek egymáshoz, megértjük és megtapasztaljuk, hogy a szolgálatok funkciójukat tekintve a gyülekezetért vannak, és ez elősegíti a gyülekezetekben az egység és közösség kialakulását.

A vándorló nép zsidó-biblikus hagyománya, ahogyan azt a zsinat egyházzól szóló konstitúciója (9. cikkely) is írja, arra emlékeztet, hogy gyülekezetté válni egy folyamatot jelent, amely nem zárul le. Az egyház dinamizmusa emlékeztet a mindig újabb elindulás és újrakezdés, valamint az ezzel összefüggő nyitottság szükségességére. Ez azt is jelenti, hogy keresnie kell a gyülekezeti élet és ünnep új formáit azok számára, akik útjuk kezdetén a gyülekezetben és a gyülekezettel vannak. Az egyház mint mozgásban lévő közösség biztos lehet abban, hogy sosem kell teljesítménycentrikussá válnia, hanem a Lélek erejéből és jelenlétéből táplálkozhat, amennyiben azt engedi hatni. Az éber lelki higgadság a keresztény erények közé tartozik. A manapság felismerhető aggodalom az igaz egyházért és az a kényszer, hogy meg kell őrizni azt, nem egyeztethető össze a Szentlélek erejébe vetett bizalommal. Útmutatásul szolgálhat XXIII. János ránk hagyott mondása önmagához: „Giovanni, ne képzeld magad olyan fontosnak: Hisz csak pápa vagy.”

Szabadtéri istentisztelet Szuzdalban - zárandokok alkotta kör
– A kör, mely Krisztus felé tárja kapuit.

Habár a gyülekezet mint úton lévő közösség alapvetően a megkereszteltre vonatkozik, mégis a nyitottság jellemzi. Bármennyű kirekesztés idegen Jézus gyakorlatától. Tisztelettel kell lenni a (még) távolságtartók döntése iránt, valamint alapvetően nyitott és mindenekelőtt pozitív magatartást kell tanúsítani azokkal az emberekkel szemben, akik Jézus példájából tanulnak. Nem a parancsolat,

az elhatárolódás és a rossz lelkiismeret vezet a közösséghez, hanem a meghívás — néha kimondatlanul, de mégis érezhetően. A kifelé mutató szemrehányó pillantás az ehhez kapcsolódó lelki hozzáállással együtt az egyház alapvető kísértései közé tartozik. A szükséges kitárulkozás és a hasonlóan fontos elmélyülés közötti feszültség fogja növelni a gyülekezet dinamikáját és fogja egyúttal megtartani a vándorúton.

Az itt összegyűjtött szempontok alapján végezetül pillantsunk a jövőbe.

3. A jövő gyülekezete

Ezeknek az elgondolásoknak a célja semmiképpen sem az, hogy kész megoldásokat adjon, hanem hogy impulzusokat adjon új utak felé. Az elején felvázolt súlypontok keretein belül és azok holnapjára vonatkozóan a bibliai háttérismertetés előtt különböző javaslatok következnek. Ezek a gyülekezetek nem azonosak a mai plébániákkal. Nemcsak az átláthatóság követelménye szól ez ellen. A plébániákból és a plébániákban kell megszületniük a gyülekezeteknek, mégpedig olyan közösségeknek, amelyekben a hit gyakorlása még az állandóan változó társadalom kontextusában is élni tud. A felsoroltak közül néhány nem fog magától megváltozni, másokhoz pedig szükség van a település részéről kezdeményezésre, az újraindulásra, a magatartás és a gondolkodásmód megváltozására — ott, ahol a munkatársak megbízásáról és adott esetben liturgikus kiküldéséről van szó, vagy ahol a gyülekezet középpontjában a jézusi értékeket keresik és követik, ahol egy testvéries vezetési stílusról van szó, ahol a Szentlélek adományának tudatos kereséséről, támogatásáról és életünkbe való beépítéséről van szó összefüggésben a gyülekezetben meglévő szükségletek elemzésével stb. Ehhez a munkához minden bátorítása szükség van.

Amikor egy gyülekezet élni kezd, akkor a Szentlélek jelenléte hatja át azért, mert itt megkeresztelt emberek vannak útközben. Pál felhívása, hogy engedjünk teret a Szentléleknek, és ne fojtsuk azt el (vö. 1 Tessz 5,19), itt és most érvényes.

Lehetséges, hogy mindez reménytelen utópiának tűnik. De kétségtelen, hogy változások és fejlődés előtt állunk, sőt: *paradigma-váltás* látszik kirajzolódni, és ez elkerülhetetlen. A viharos szélről szóló kép itt segítő és illusztratív. Ez a vihar „hatalmas” volt, „hirtelen” jött, és felborította volna a csónakot, ha Jézus nem lett volna ott (vö. Mk 4,35-41). És megkérdi: „Miért félték annyira? Miért nincs hitetek?” (Mk 4,40). Ki gondolta volna 1958-ban, hogy négy évvel később egy korszakalkotó zsinat kezdődik? — Egy második kérdés szintén felmerül: Hol találunk ma ahhoz a négy püspökhöz hasonlókat, akik 1962-ben Róma központi vezetésének akarata ellenére felborították a zsinat menetét?² Ez a kérdés költői.

Lehet, hogy ezek a gondolatok azt a benyomást keltik, mintha ennek kellene kiterjednie valóságosan is a katolikus egyházfelfogás kötelékén belül az elkövetkező években, ti. hogy melyik értelmezést tekintjük saját egyházi tevékenységünk számára kötelező érvényűnek. „Krisztus szabadságra szabadított meg minket”, szólítja fel Pál a galatai egyházat (Gal 5,1), és részleteiben elmagyarázza nekik, mit ért ez alatt: Egy normát követni csak magatok miatt, tekintet nélkül Jézus példájára, elhomályosítja Jézus személyét, tanítását, halálát és feltámadását (vö. Gal 5,2-6). Nem mindenben értünk mindannyian egyet, ami ma az egyházban normaként jelenik meg. Noha a bibliai forrás, hagyomány, egyházjog és világtatekizmus sok pontban találkozik egymással, mégisincs köztük teljes átfedés, — nem beszélve

azokról a tanításokról, melyeket hivatalosan közölnek. A korábbiaktól eltérően elkerülhetetlen lesz mindenki számára, hogy felelős döntés elé ne kerüljön. Nem csak bibliusként igénylem azt, hogy a Bibliából induljak ki. Ez az alapja mindennek, e szerint kell a továbbiakban mindenben eligazodnunk, és valóságosan is az Istennek a krisztusi történetekben megismert szándékára kell hivatkoznunk.

A keresztény közösség sem ma, sem holnap nem lesz egy kész produktum. Egy reményteljes közösségnek kell lennie, mely — Jézus Krisztus ígérését magukkal hordozva — a keresztény közösséggé válás útjára lép. Ennek megfelelően bizonyos *lényeges pontokat* figyelemmel kell tartani. Ezekre a fentiekben utaltam, de végezetül hadd foglaljam össze, és nevezzem meg őket újra:

A jövő gyülekezete a *krisztushitben* gyökerezik. A jézusi élet szerint fog élni mint egy vele *kapcsolatot tartó* közösség fog eligazodni, alappillérei a *szeretet* és a *szolgálat*. Ez nem zárja ki azt, hogy *emelt fővel* küzdjön meg a kihívásokkal és ez ott tükröződjön vissza (vö. Gal 2,14), ahol a Jézus Krisztus által megszemélyesített Örömhírben bennelevő isteni szeretetről van szó. A gyülekezet a *testvéri szeretetét* fáradozik — nem azért, hogy a konfliktusokat a szőnyeg alá söpörje, és egy leegyszerűsített utánzást előnyben részesítsen, hanem hogy ősi hivatását élővé tegye, azt ugyanis, hogy Isten gyermekei és egymásnak testvérei vagyunk. Mindez Isten *dicsőségére* lesz, ahogy azt Jézus megígérte, együtt fogunk ünnepelni, minden ember számára élővé és érthetővé válik, hogy Isten ígérete szerint a gyülekezet *reménységet* hordoz magában, amely túlmutat ezen a világon, amely megengedi neki, hogy befejezetlen legyen, mert az üdvösség teljességét nem magától kell megszereznie, hanem az emberekhez odaforduló Istentől kapja ajándékba. Ebben az értelemben *missziós* küldetése van a gyülekezetnek, egyszerűen jelen kell lennie az emberek között azért, hogy nem erőszakosan ugyan, de *tanúbizonyosságot* tegyen Jahve Istenének, Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének hűségébe vetett bizalmáról: Isten szeretetét Jézus Krisztusban személyesítette meg, ezzel Jézus Krisztus életében, halálában és feltámadásában, majd ennek következményeként a követői között és által megtapasztalható legyen az, hogy miben rejlik ennek az Istennek az identitása: Jahve — egy *másokért-létező* Isten, egy Isten *miértünk*. Úton vannak Őhöz a gyülekezetek. Így jöhet, így jön létre az egyház, mégpedig a katolikus egyház.

Az itt felvázolt gondolatok különböző feszültségeket rejtenek magukban — a jelenkori helyzet és a jövőbe vetett remény feszültsége a „már” és a „még nem” közötti eszkatológikus feszültség, a feszültség Jézus igehirdetéséhez való hűség és a saját törekvésünk és hiányosságunk között ezeknek az igényeknek a megvalósulásában — csak néhányat említve.

Egy kifeszített rúgó képe megmutatja az ezzel összefüggő lehetőségeket. Amíg a megfeszített rúgó mindkét vége rögzített, addig vibrál, mozgékony, élő, dinamikus. Ki kell ugyan bírnia a különböző ellentétes erők feszültségét, de így nagy mennyiségű energiát szabadíthat fel. Amennyiben a rúgó az egyik végén kioldódik, vagy kioldják, odacsapódik a másik végéhez. Ott ugyan együtt van az egész, de erőtlenül a földre zuhan. Az egyoldalú rögzítés következménye a hatástalanság, élettelenység. Impulzusok nem várhatók tőle, legyen bármelyik végénél a rögzítés.

Az én kívánságom és reménységem ez: ne adjuk fel idejekorán egy rendkívülinek vagy szélsőséges helyzetben megélt közösségi reményünket, hanem maradjunk meg tovább az energiát adó feszültségben. Csak így van jövője gyülekezeteinknek.

Fordította: Almási Ildikó és Erdő Judit

²A legutóbbi zsinat (1962. okt. 13.) első központi bizottsági ülésén négy bíboros (Liéart, Lille, Frings, Köln, Döpfne, München, König, Bécs) kérvényt nyújtott be, hogy a kúria által összeállított bizottsági listákról való szavazást napolják el. Ez lehetőséget adott a püspöki konferenciáknak, hogy új összetételű listákat készítsenek. A második központi bizottsági ülésre (1962. okt. 16.) az összesen 160 tagból álló bizottságok összetételére 34 különböző lista állt rendelkezésre. Az új listák alapján lebonyolított szavazások eredményeképpen a zsinat alapvetően más irányt vett. G. Caprile, *Die Chronik des Konzils: LThK Ergbd III, Freiburg 1968, 624 – 644, itt 631.*

Wildmann János

Plébánia – közösség

Beszélgetés Blanckenstein Miklóssal¹

Helynök Úr, néhány címszó: paphiány, hagyományos szocializációs formák fölbomlása, szekularizáció. Helytállhatnak még ilyen viszonyok között a plébániák vagy kiszolgáltak már?

Én is címszavakban válaszolok. A paphiány relatív dolog. Nem itt kell kezdeni a problémák fölmérését és orvoslását. A statisztikai adatok szerint a 60 év fölötti generációban a legerősebb a vallásgyakorlat, és e korosztály sok papi és szerzetesi hivatást is adott. Ennek bizonyára az is az oka, hogy 60 évvel ezelőtt működő egyházba, azaz minden szinten létező intézményi keretekbe születtek az emberek. Például az iskolarendszernek közel 60%-a felekezeti kezelésben volt. A diktatúra kezdetén a kommunisták közel 4400 katolikus egyesületet, szervezetet oszlattak föl.

Amennyiben a fiatalabb korosztályokat nézzük, akkor a papi hivatások számát a korosztály vallásgyakorló férfiainak számához kell mérni. Az adatok azt mutatják, hogy ezek a belső arányok egyáltalán nem rosszabbak, mint az idős generáció esetében. Végül is a kérdés a „keresztényhiány” és az ebből adódó paphiány. Nincsenek pontos adataink, de ami érdekes kérdés, hogy ebben az évben, mondjuk egy egyházmegye területén, hány 18-25 év közötti elkötelezett vallásgyakorló fiatal férfit találunk, és ebből hány papi és szerzetesi hivatást születtett az adott időben. Számomra ez a dolog fontosabbik olvasata.

Tény ugyanakkor, hogy sok településre már nem jut pap, aki el tudná látni a hívek lelkipáncolását.

Adva van Magyarországon a plébániai intézményrendszer, amelyet a papság nehezen tud ellátni. Ezzel együtt a plébániák között óriási az eltérés. Ez adódik a plébánia területén élő, becsült hívő-létszámból, ill. az azon belüli vallásgyakorlati arányokból. Ma az egyházmegyékben, ha összevetjük a kereszteltek becsült számát az aktív papok számával, közepes arányosan 5-6 ezer emberre jut egy pap. Ebből az következik, hogy ha egy plébánián 10 000 hívő van, amelyből 1000-1200 a rendszeres templomba járó, egy pap látja el. Amennyiben azonban kistelepüléseken számítunk egy papot, ott még nyolc faluból sem jön össze ennyi. Igaz, hogy sokkal többet kell utaznia. Még él a szemléletmód, hogy egy plébánia, egy vagy több pap. Ezt újra kell gondolni a mai missziós helyzetben. Jelentősen megnőtt a megyés püspök koordinációs szerepe. Újra kell értelmezni az egyházmegyét, mint egy „plébániát”. Egyre inkább tarthatatlan az a helyzet, hogy a kinevezett plébános boldoguljon, ahogy tud. Az előrelépés iránya egyértelmű, erősíteni kell a püspök és papjai, valamint a plébániák világa közti egységet.

¹ Blanckenstein Miklós a Regnum Marianum papi közösség tagja, a budai Mátyás templom plébánosa, az Országos Lelkipásztori Intézet vezetője és az esztergom-budapesti főegyházmegye helynöke.

Az egyházmegye mint plébánia

A II. Vatikáni Zsinat után a világegyházban a problémák kezelésére sok jó ajánlás született. Hogy az egyházmegye belső egységét és a plébániák közötti együttműködést elősegítsék, kialakult a szakpásztoráció ideája. Ennek az a lényege, hogy a püspök a maga lelkipásztori szolgálatát a plébánosok, a káplánok és a világi munkatársak organikus kapcsolatrendszerére építi, amely továbbra is megtartja a plébániák területi önállóságának az elvét, de nagyon komolyan veszi a közösségséget, azon belül, és az egyházmegyét horizontálisan átfogó szakterületi együttműködést. Érdemes itt utalni

a papi szolgálat szentségi jellegére, ahol az egyházmegyes pap karizmáját a püspöktől kapja úgy, hogy vele szoros szolgálati, ill. szentségi közösségben marad. Az egyház, mint ős szentség az egyházmegyében, azaz a helyi egyházban testesül meg látható és eminens módon. Volt idő, mikor az egyesületi katolicizmus látszott a megoldásnak. Ma egyre inkább világos, hogy a szentségi valóságból kell kiindulnunk, és innen tudjuk felépíteni az alkalmas pásztorális modelleket. A legszárabb felnőttképzés alapkérdése az élet-szentségre való törekvés kell hogy legyen. Ehhez kell megtalálnunk a korszerű életszervezési technikákat.

Vagyis a plébánia kifejezést ezután nem szabad a hagyományos értelemben használnunk...

De nyugodtan használhatjuk. Fontos azonban tisztázni, hogy a kérdező mit ért alatta. Nagyon leegyszerűsítve fogalmazva, területi egységről beszélünk, közepén egy templommal és bizonyos csatlakozó létesítményekkel. A szakirodalom egyre inkább az emberi közösséget

hangsúlyozza, anélkül, hogy tagadná az előbbieket. A gond nyilván abból adódik, hogy ahol csak „népegyházi stílusban” működik a plébánia, azaz a liturgikus alkalmakon kívül nincs közösségi élet, kiöregedik a közösség, nincs missziós ereje és nem támadnak hivatások. Az ilyen történetű plébániákat újra misszionálódó területnek kell tekinteni.

A hétköznapi szóhasználatban gyakran mondjuk, hogy plébániai közösség, pedig egyáltalán nem biztos, hogy a plébániai élet megfelel a közösségi kritériumoknak. A keresztény katolikusok között ugyanakkor léteznek közösségek, pontosabban kisközösségek, amelyek nincsenek organikus kapcsolatban a plébániával. Érdemes azt is számításba venni, hogy max. 200 emberig lehet személyesen élő kapcsolatrendszert működtetni. Akár a plébánián belüli igényeket, akár a plébániák közötti helyzetet tekintjük,

Blanckenstein Miklós (balra) misézés közben

– A paphiány relatív dolog

különbféle formában kell a szervezeti és a személyes kapcsolatokat biztosítani. A missziós kihívás miatt a népegyházi passzivitás, ill. a kiscsoportos aktivitás tapasztalatai alapján, burkoltan vagy nyíltan, elő-előbukkan a protestáns egyházkép is. Tisztázni kell, hogy mi katolikus egyház- és egységképben élünk.

Abban tehát egyetértünk, hogy az élethelyzet változása hatással van a szocializációs formákra, így a plébániákra is. A megváltozott társadalmi környezetet figyelembe véve hogyan látja a plébániák jövőjét?

Félreértés ne essék, én nem tudom és nem is akarom leválasztani a plébánia kérdést a mozgalmak problémájától. Látjuk azonban, hogy a plébániai templomok liturgikus életében olyanok is részt vesznek, akik nem ápolnak a hitbéli közösség alapján személyes kapcsolatokat. Igaz, hogy például egy budapesti plébánia több ezres hívő tömege nagyon nehezen rendezhető a plébánia területével egybeeső személyes kapcsolatrendszerbe. A városi kiscsoportok esetében gyakori, hogy a tagokat a személyes ismeretség, lelkiség, és nem a területiség elve köti össze. A mozgalmiság szempontjai dinamizálni tudják a plébánián belüli kapcsolatokat.

A lelkiségi mozgalmak szerepe

Ha a múltba tekintünk, azt látjuk, hogy az első világháború után a virágzó katolikus egyesületi élet nagyjából ilyen funkciót töltött be. Itt a fő mozgatóerő, hogy személyes döntés szükséges a felnőtt részéről a belépéskor, és ez valamilyen feladatvállalást is jelez. Ezeket bizonyos értelemben specializációnak is tekinthetjük. (Például: családszolgálat, kultúraszolgálat, imaszolgálat stb.) Az ebben való részvétel egyben a plébániai élet erősödését is jelenti, jóllehet a szervezeti átfedéseket „tisztán” kell kezelni. A formák mindig a kor és a környezet kihívásaira adandó válasz részei. Végül is a plébániát élővé tenni egyenlő a mozgalmiság elvét komolyan venni. A lelkiségek, lelkiségi mozgalmak önálló arculattal bírnak. Egyeseknek fontos kérdések megoldása, másoknak komplex megszólítás a teljes élethelyzetben, a lelkiség alapján a célja. A mozgalmak sosem váltják ki vagy helyettesítik a plébániát, hanem az egyházmegye koordináló funkciójával számolva együttműködnek.

Vagyis a plébániának akkor van jövője, ha a kisközösségek megtermékenyítik azt...

Élet ott van, ahol a plébániát a személyes elkötelezettség és a közösség jellemzi. A zsinat dogmatikus konstitúciója az eukarisztikus áldozatot „csúcs és forrás”-ként említi. Ez nem csak Krisztus és az egyes résztvevők kapcsolatára vonatkozik, hanem hitben közösséget vállaló tagokra is. Egyházi közösségeink szentháromságos jellege e nélkül értelmezhetetlen. A plébánia papjainak és híveinek első lépése az „élővé válás útján” akkor történik, amikor elkezdnek azon gondolkodni, hogyan szeretnék életüket megosztani Istennel és egymással. Ezt megelőzi az a felismerés, hogy az Úr ezt már megtette. Ettől kezdve a szabadságon, a fantázián és a szereteten múlik, hogy milyen lépéseket tesznek. Ez biztos, hogy érinteni fogja az intenzívebbé váló imaéletet, a szociális szférát, az ünnepek szokásait és így tovább. A Krisztus-hívő világiak c. enciklika a katolikus közösségek számára öt követendő szempontot fogalmaz meg:

- bármely keresztény hívő hivatásában az elsőség az életszent-ségé,
- felelős elkötelezettség a katolikus hit megvallására,
- tanúságtétel az erős és mély meggyőződésen alapuló közösségről, fiúi kapcsolatban a római pápával,
- azonosulás az Egyház apostoli célkitűzésével és részvétel az apostoli munkában,
- elkötelezett jelenlét az emberi társadalomban.

Ezt a forgatókönyvet próbáltuk ki tavaly a budavári főplébánián. A kezdeményezés előtt is gazdag közösségi élet volt, a váriak

számára a személyes kapcsolatok is kisebb gondot jelentettek, hiszen a bizonyos fokú zártság és a kis létszám miatt a törzsgárda jól ismerte egymást. (Budapest legkisebb plébániája.) A képviselőtestület családjainak és papjainak egy része maga készült fel az előadásokra, tervezte meg a beszélgetések forgatókönyvét, a négy napos együttlét ima- játék- és szórakozásstruktúráját. A tapasztalatok alapján azt kell mondanom, hogy nagy élmény ezt az utat együtt járni. Az Úristen a kis ráfordítást is nagylelkű gyümölcsökkel jutalmazza. A családszerűséghez tudnám hasonlítani a helyzetet, ahol a résztvevők azt a szándékot fogalmazzák meg, hogy szeretni akarjuk egymást, és valamilyen életközösségben szeretnénk élni. Ez nekünk papoknak is kihívás, mert jól ismerjük a kísértéseket, amelyek emberi bűneinkből és gyengeségeinkből adódnak

Mi sem bizonyítja jobban az irányulás helyességét, mint hogy a diktatúra a társadalomban is és az egyházban is az ember legalapvetőbb szuverenitását támadta e téren. „Puha eszközökkel” a fogyasztói társadalom ugyanezt teszi, vagyis az életközösséget teszi tönkre. A pasztorációs törekvések tehát az életközösség kialakítására, az életközösség az egyéni hivatások tisztázására, az egyéni hivatás felismerése pedig a szeretetszolgálatra irányul. Ez nem más, mint a megtestesülés és a megváltás krisztusi útjának megértése és megélése. Történelmünkben a megújulás mindig ezt jelentette. Érdemes tanulmányozni a nagy karizmatikus egyéniségeket és a megújulást mutató mozgalmakat. Itt kell megjegyezni, hogy az életközösség az nem pusztán keresztények szimpátia-köre, nem is egyszerűen vallásos csoport, amely önmagára irányul, hanem olyan valóság, amely hordozza magában az egészhez való tartozásnak az elkötelezettségét is. Egyszerre kell tehát az intézményi, a spirituális, és a cselekvően aktív jelleget szem előtt tartani. Ezek mind katolicitásunk kérdései.

Az élet azonban ritkán ilyen emelkedett. Előfordul, hogy nincs is plébános a plébánián, vagy nem veszi szívesen, ha megjelennek a lelkiségi mozgalmak. Adott esetben egy közösség is mondhatja, hogy mi mint közösség létezzünk, de semmi közünk a plébániához. Számos okuk lehet rá.

Mondhatja, csak attól nem lesz katolikus közösség, mert ha katolikus, akkor szentségek is kellene, misére is kell járni, ahol mások is részt vesznek. Itt nem arról van szó, hogy laikus egyesületet hozunk létre, akik mellel lelkis keresztények is. Az is nagyon jó, de az egy más hitűség.

Másodszor, minden plébániának van plébánosa, de ez azt jelenti, hogy sokszor nem csak azt a plébániát látja el. Természetesen, ha nem csak egy helyszínre kell koncentrálnia, kérdés az, hogy mennyi időt tud ott tölteni. Aki még az antivilágban járt az NDK-ban, tapasztalatokat szerezhetett arról, hogy Erfurt környékén, a szórvány pasztorációban, hogyan szervezte egy-egy aktív plébános a szétszórt közösségek életét. Egymás után adódnak a kérdések. Vannak-e helyi felelősök a világiak között? Hogyan kell őket kiválasztani és képezni? Hogyan kell együtt dolgozni egy papnak munkatársaival, ill. hogyan kell a paptestvéri kapcsolatokat ápolni az esetleges nagyobb távolságok ellenére is? Külön gondja kell hogy legyen a megyés főpásztornak az ilyen helyzetben élő papokkal a törődés. Ezekre a kérdésekre már részben utaltam korábban, talán még azzal egészen ki, hogy új utakat kell keresni a diaszpóra-pasztorációban a közösségek közötti kapcsolatra. Az elmúlt 10 évben Magyarországon is sok hasznos tapasztalat gyűlt össze, és ezekre lehet építeni jövőt.

Új pasztorációs stílus

Ez egy új pasztorációs stílust jelent. Melyek ennek a főbb jellemzői?

Kiindulási pont, hogy el kell vetni azt a lélektani terhet, miszerint a plébánosnak az egész tömeget pasztorálnia kell. A normális út a

magról való építkezés. Tipikus lakótelepi jelenség, hogy a plébániával esetleg néhány százan érintkeznek csak. Amennyiben ezek az emberek jelentik a cselekvés terepét, a dolog jóval egyszerűbb. A plébánosnak a velük való foglalkozás a feladata, és amilyen mértékben közösséggé erősödnek, lesznek képesek újakat meghívni és befogadni. Persze ezek a helyek is tradicionális temetkezési vállalatként működnek. Ma már mindenki számára egyértelmű, hogy a lelkipásztorkodás személytől személyig működik.

Talán érdekes lehet felvillantani a mozgalom tapasztalatát. Én magam a Regnum Marianum katolikus közösséghez tartozom. Az 50-es évektől illegalitásban működünk úgy, hogy papjaink, ha szabadlábban voltak, akár munkás papként, akár plébániai beosztásban, 3-4 ifjúsági és gyermek csoporttal törődtek személyenként. Különösen a börtön időben megnőtt az ifjúsági vezetők szerepe, hiszen ők vették át a csoportokat, de egymással is tartották a kapcsolatot. Az üldözések ellenére egyre többen lettünk, és ahogy egyre enyhült a politikai nyomás, az igénynek megfelelően rendeztük a belső szervezetet.

Most kb. kétezren vagyunk, és a társaságnak legalább a fele házaspárban tevékenykedik. Papjaink nyakig vannak a plébániai munkában, ezért új utakat kell keresni a Regnumban való ténykedéshez. Nem mi akartuk így, de mivel ragaszkodtunk egymáshoz és a küldetésünkhöz a gyengeségek ellenére mindig új megoldásokat kellett találni. Azt gondolom, hogy a plébánia élete ugyanígy bontakozik ki. A plébános részéről szükséges értenie mindazt, ami történik az egyházban, bátornak kell lennie a világiakkal való együttműködésben, és semmi áldozattól nem szabad visszariadni, hogy az egyházmegyés és vagy lelkiismereti kapcsolatait ápolja. Ebben a témában a papok és a világiak egy hajóban eveznek.

Többször mondta már, hogy ez mindig így volt a történelemben. A II. Vatikáni Zsinat azért mégiscsak minőségi változást jelentett például a laikusok megítélésében. Vagy mégsem?

Nagyon nehéz erre árnyalt választ adni. A Lelekipásztori Intézetben munkatársaim interjúkötetet készítenek. Az interjú alanyok olyan papok és világiak Nyugat-Európából, akik elkötelezettségüknel fogva láthatták, hogy mi történt az Egyházban a 1965 - 2000 között. Annak idején a hírekből mi is hallottuk, hogy a zsinat egyik nagy vívmánya volt a világiak nagykorúsítása. Nekik odakint akkor volt szabadságuk, pénzük, lelkesedésük. Az emberben felmerül a kérdés, hogy lehet az, hogy a jubileumi évet megelőző Európa Szinóduson mindenki komoly hitvesztésről beszélt. Talán a nagykorú keresztények, akik komoly szerepet kaptak a plébániákon, az Egyház különféle területein, lehet hogy elfelejtették továbbadni a hitet, és valami mással kezdtek foglalkozni? Izgalmas kérdés, várjuk a választ. Lehet, hogy a kelet-európai egyházak építkezésében tanulhatunk más kárán is.

Hit vagy akció?

Pontosabb lenne a szembeállítást úgy megfogalmazni, hogy „hit vagy cselekvő szeretet”. Benyomásaim a nyugat-európai keresztény testvérek problémáival kapcsolatban ezen dilemmához köthetőek. Az aktivitásnak megvan a kísértése. Amennyiben ez kerül túlsúlyba, természetesen pozitív szolgálati terepekről van szó, a hit egyre inkább magánüggé válik. A szekularizáló társadalom sem nagyon szereti a hitben való osztozás dinamizmusát, amikor igényt tart önkéntes szolgálatunkra. Akár közéletiségről van szó, akár szociális munkáról, akár a kultúra műveiről, a cselekvést elfogadják, mert demokráciában élünk, de a cselekedetünk okát, Krisztust, a transzcendentális piac játékszabályai között hajlandók csak tudomásul venni. A megújulásunknak éppen ezért nagyon pontosan kell disztinguálnia a világiobbítás etosza és a Krisztusban állandóan megterő ember jelenléte között. Azt hiszem Isten azért

engedi meg az egyházban jelentkező „hiányokat”, mert rá akar ébreszteni bennünket, hogy nem a mi emberi öröklődésünk, hanem az ő ajándékozó szeretete a dolgok lényege. Ebből a felismerésből születhetnek a szabad cselekvés gesztusai. Ez nagy pofon a világban érvényesülő hatékonyság elvnek.

Nem kellene-e jobban az alulról jövő kezdeményezésekre figyelni és a közösségekben arra alkalmas személyeket esetleg pappá szentelni?

Szeretném megjegyezni, hogy a kezdeményezések sohasem alulról jönnek. A kérdés maga azt sugallja, hogy vannak felül levők, akik ráülnek az alul levőkre. Fölül van a buta hatalom, s alul vannak a nyíltszívű okosok. A kérdés, ha szabad így fogalmaznom, belülről jön. Nagyon leegyszerűsítve, ha jól értem, kövessük a keleti rítusú katolikusok modelljét. Mi magyarok szerencsés helyzetben vagyunk, mert együtt élünk görög katolikus testvéreinkkel, látjuk az egyházmegyéjüket. Tény, hogy bőven van papi hivatásuk. De az is tény, hogy plébániáik dinamizmusa semmivel sincs előrébb, mint a latinoké. De ha körülnézünk a református testvérek háztáján, ahol lelkész túlképzésről beszélhetünk, szintén azt látjuk, hogy parókiáik semmivel nem mutatnak dinamikusabb képet. Én változatlanul kincsnek tartom a cölibátus tradícióját, minden nehézség ellenére. És változatlanul azt tartom, hogy nem a darabszám, hanem a hitben való megújulás a kérdés kulcsa.

Tíz év elmúlt

Meglehetősen különbözőek a vélemények mind az egyes püspökök, mind püspöki karok között is. Egyesek viszonylag messzire mennek, gondoljunk csak a német egyházban zajló vitára a terhességi tanácsadás kérdésében, amiben a német püspökök még a pápával is szembekerültek. Magyarországon mennyire önálló a püspöki kar? Vannak-e önálló kezdeményezései? Hogyan viszonyul az új problémákhoz, új kérdésekhez, pasztorációs nehézségekhez?

Részben mondhatjuk, hogy ahány ház, annyi szokás, abban az értelemben, hogy sok eltérés van az adott társadalmak között. Természetesen össze lehet vetni az „egyes vezérkarok” produkcióját, de ezt nagyon korrekten kell megtenni. A magyar püspököknek nem kellett a tanácsadó szolgálat problémáival szembenézni, mert ilyen nem is létezett hazánkban. A németeknek viszont szembe kellett néznie azzal, hogy kismillióan vannak alkalmazva az Egyházban, akik teológus végzettséggel rendelkeznek, jó pénzt kapnak a pasztorációért, tehát teológusnak lenni megélhetési ágazattá vált. Hogy lehet itt a keresztény elkötelezettséget minősíteni? Ők az evangelizáció zászlóvivői vagy pénzért dolgozó zsoldos csapatok?

Egy ilyen kérdés túl általános, ezért nem is igazán válaszolható meg. Inkább arról beszélnek, hogy az elmúlt 10 év szabadsága váratlanul zúdult a nyakunkba. A püspökökre olyan mennyiségű feladat hárult, hogy ember legyen a talpán, aki megfelel e feladatoknak. Azt sem szabad elfelejteni, hogy az elmúlt tíz évben olyan döntések sorozatát kellett meghozni, amelynek nem voltak minden szempontból követhető modell-előzményei. A szocializmusban honnan szerezhetett tapasztalatot egy pap a társadalmi cselekvéshez? Az világosan látszik, hogy nem követhetjük a nyugati modelleket. Vannak természetesen átvehető szempontok. Érdekes figyelni a Renovabis Alapítvány stratégiáját. Óhatatlanul az általuk jónak tartott német modell szemléletet próbálták finanszírozni. Ez természetes, de egyszer megérme egy elemzést, hogy mi minden fullad be Kelet-Európában az első kísérletekben, és mi az, ami valóban életképesnek mutatkozik? Ha csak a visegrádi országok egyházait próbáljuk összevetni, a hagyományaink miatt már óriási eltéréseket találunk. Természetesen sosem lehetünk elégedettek önmagunkkal, de az állandó negatívista hang a jelek szerint nem

viszi előre az ügyeket. Sajnos a kritizálót gögőssé és nagyképvé teszi, és nem a tényleges eredményekre hívja fel a figyelmet, ami viszont megismerhető és követhető modell lenne.

A világnak, a társadalomnak is vannak bizonyos elvárásai az egyházzal szemben. Mennyire jogosak ezek? Ha jogosak, meg tud-e ezeknek felelni a katolikus egyház?

Megint óvatos lennék a kérdéssel. Gyakran használjuk ezt ilyen megfogalmazásban, de ki a társadalom és ki a világ? A Katolikus Egyháznak elsősorban nem a külső elvárásoknak kell megfelelni, hanem az evangéliumnak. A zsinat két tájékoztató pontot jelölt ki, az egyik Jézus Krisztus mint forrás, a másik „az idők jelei”, azaz a minket körülvevő aktualitások. Ebben az értelemben tehát állandó párbeszédben kell lenni a világgal, de hogy ez jószándékú emberekkel folytatott párbeszéd-e, amelynek célja az érték- és érdek- védelem, vagy a gonosszal folytatott harcról van szó, amit mindig elemezni kell. Elemi kérdések az emberi jogok. Az Egyház mint civil társadalmi egység milyen mozgástérrel rendelkezik? Milyen módon fedezi fel a maga szinkron-társadalmi helyzetét és tagjai révén hogyan veszi kézbe a saját helyzetét, egészen a nagy politikáig elmenően? Valóban szükség van a pasztorális tervre, amely sokrétű alkotás kell hogy legyen, de ez sose lesz kész, folyamatosan kell újra alkotni.

Arra is gondolok, hogy az elmúlt hónapokban a világi sajtóban sokszor kerültek szóba vallási és egyházi kérdések. Néhány laikus még hozzá-hozzászólt ezekhez, de papok és püspökök már nem.

Magyarországon a médiumok ügye központi kérdés. Minket érintő kérdések tárgyalása elég gyakran inkorrekt. Én is szívesebben látnék aktívabb egyházi megnyilatkozást, de aki belülről ismeri az életünket, tudja, hogy ez milyen nehéz dolog. Egyrészt a témát felvetők egy része inkább provokál, másrészt az egyes ügyeknek leginkább csak hírértéke van, így elég nehéz a megnyilatkozóknak korrekt és kielégítő tájékoztatást adni. A papok és püspökök nem sajtósóvivők, akiknek ez a dolguk. Komoly előrelépések történtek már, és a Püspöki Karon belül is folyik e téren a megújítás. Az egyházi reagáló képesség elég lassú, de ez éppen a leterheltségünkől adódik. A sajtó fontos, de azért azt látni kell, hogy a nálunk sokkal több pénzzel és tapasztalattal rendelkező katolikus országokban is állandó probléma, hogy ezekben a penge-váltásokban a klerus hogyan vegyen részt? Nálunk most külön tehertétel, hogy minden a választási küzdelemnek van alárendelve, hiszen élet-halál harc folyik

Szentmise a Mátyás templomban – Közönségből közösség
a hatalomért. A média jelenlétét nekünk, magyar katolikusoknak hosszútávon és csak szívós munkával lehet kiépíteni. Sajnos erre elég sok pénzt is kell áldozni. Az biztos, hogy nem fogunk unatkozni a jövőben sem.

Helynök Úr, köszönöm szépen a beszélgetést!

ENSZ: vallás a rasszizmus ellen

New York, január 30.

„A vallás összeegyeztethetetlen a rasszizmussal” - hangsúlyozta az ENSZ előtt Renato Martino vatikáni szóvivő. Az augusztus 31. szeptember 8. között Durbanban (Dél-Afrika) megtartott Nemzetközi Konferencia a Rasszizmus ellen új kérdéseket hozott a felszínre. „A vallásos értékek ellentmondanak mindenféle rasszista megnyilvánulásnak” - így Martino. A vallások közötti dialógus fontos faktor a kölcsönös megértés és a nemzetközi béke előmozdításában, valamint a történelmi feszültségek áthidalásában. A vallás mint egyént, mint a közösséget a gyűlölet, a kizsákmányolás és az intolerancia ellen kell, hogy sarkallja. A Durbanban megtartott konferencia világosan jelzi, hogy a különböző nemzetek nem akarnak a rasszizmus kérdéséről nyíltan beszélni. A dél-afrikai ENSZ csúcspont nem érte el a célját. Ahelyett, hogy az idegengyűlöletet és a kisebbségek elleni intolerancia kérdését vitatták volna meg, az arab államok képviselői (leginkább a szíriai képviselők) Izrael ellen szóltak fel, és arra kérték az ENSZ szerveit, hogy Izraelt rasszista országgént kezelje. A Közel-Kelet konfliktusa beárnyékolta a konferencia lefolyását. Izrael és az USA képviselői már a viták alatt elhagyták Durbant. „Mindegyik állam azért jött Durbanba, hogy a saját érdekeit védje” - közölte a vatikáni küldöttség elnöke, Diarmuid Martin érsek. Ennek a negatív élménynek a hatására Renato Martino azt javasolta az ENSZ-nek, hogy a rasszizmus kérdését „explicit és direkt” formában oldják meg. „Számталanszor voltunk tanúi agresszív rasszista cselekedetek sorozatának, amelyeket nemzetek néztek végig tehetetlenül. Intolerancia, gyűlölet és rasszista megnyilvánulás bármelyik társadalomban jelentkezhet.” Martino szerint a rasszizmus elleni harc - erős jogi háttérrel - nemzeti sikon kell, hogy elkezdődjön. A nemzeti törvénykezések a bevándorlók és a menekültek pártjára kell, hogy álljanak, mivel ezek az emberek legtöbbször a diszkrimináció áldozatai. Az őslakossággal és a nemzeti/vallási kisebbségekkel gyakran ugyanez történik. A rasszizmus elleni harc, a mások elfogadásának legfontosabb iskolája a család kell, hogy legyen. A kormányoknak és a más médiáknak ügyelniük kellene arra, hogy semmiféle rasszista sztereotípiát ne szorgalmazzanak, és ne adjanak tovább.

(Forrás: Zenit, ZG02013102)

Martin Lörsh¹

„Jó úton vagyunk?”

Közösségfejlesztés egy lelkipásztori kerületben

„Útkeresés”

Elul havában, amikor az emberek lelküket az ítélet napjaira készítik fel, Chajim Rabbi történeteket szokott mesélni, oly dallammal, mely hallgatóit megtérésre indítja. Egyszer ezt mesélte: „Egykor eltévedt valaki a sötét erdőben. Majd egy másikkal is ugyanez történt, és találkozott azzal, aki először tévedt el. Anélkül, hogy tudta volna, hogy mi is történt vele, azt kérdezte tőle, hogyan juthatna ki az erdőből. 'Azt én sem tudom,' válaszolta az első, de 'meg tudom mutatni neked azokat az utakat, amelyek még mélyebbre visznek a sűrűbe, majd keressük meg együtt a kivezető utat. 'Gyülekezet!' így zárta a rabbi az elbeszélését, „keressük meg közösen az utat!”

(Martin Buber, Hászid történeteiből)

1. „Ha a füttyszó
az erdőben tovább már nem segít...”

Ebben a történetben egyházunk és közösségeink helyzetéből tükröződik vissza valami: vajon nem tévedtünk-e el mi is a plurális társadalom sűrűjében és a jelenlegi egyházi helyzet áttekinthetlenségében? S nem úgy tűnik-e, mintha feltárulna a kivezető út: paphiány és a közösségi referensek tovább csökkenő száma a jövőben is kíséri fog bennünket. A következő években is üresek maradnak majd a helyek a templomokban a nyári szünidő, vagy a hűséges közösségi tagjaink halála után, s más sem fogja elfoglalni azokat. A jövőben is hallani fogunk arról, hogy ismételten kilépett valaki az egyházból...

Ekkor már a füttyszó sem segít tovább az erdőben; az sem segít, hogy nem kedvelt személyeket és csoportokat az egyházban bűnbakokká teszünk, vagy azonnali fehér-fekete megoldásokat kínálunk. Ilyen egyszerűen nem lehet megoldani az egyház jelenlegi krízisét. Különbözően megeshet az, hogy a végén a nyomok még mélyebbre visznek a sűrűbe.

Ebben az átmeneti időszakban igazi hitbéli döntés lehet az, ha nem fogadjuk el a gyors megoldásokat, és hűségben kitartunk az átmenet feszültségében. A fenti történet azt tanítja, hogy az ilyen hozzáállást elsősorban a találkozásban, a párbeszédben, a dialógusban találjuk meg. Ezek megkönnyítik számunkra azt, hogy kibírjuk a bizonytalanságot és a tehetetlenséget. Hiszen a kiutat sem ez, sem pedig amaz nem ismeri. A történet azonban mégis reményteli perspektívát tár fel: „Keressük együtt az utat!”

Zarándokok a Monte Autorén: Pepi Meriso

– „Keressük együtt az utat”

2. „Oly sok út van, vajon melyik a helyes?”

A Bad Kreuznach-i közösségfejlesztés folyamatában az állapot a trieri egyházmegye legtöbb plébániájának helyzetével hasonlítható össze. Húsvétkor püspökünk közzétette a 2005/6 struktúra – és dispozió tervét. Eszerint a Bad Kreuznach-i esperesi kerület számára a plébániai közösségek 6 lelkipásztori egységre és ezzel összefüggésben a plébániai helyek 9-ről, 6 plébánosra csökkennek. A püspöki titkárság első vázlatára szerint Bad Kreuznach város innenső és túlsó oldala két egységre oszlik, és a St. Nikolaus plébánia a St. Peter plébániai közösséggel együtt a szomszédos vidéki plébániákhoz csatlakozik.

Ez a javaslat a Bad Kreuznach-i esperesi kerület körében éppúgy, mint a városi plébániák képviselőtestületében heves reakciót és ellenállást váltott ki. „Bad Kreuznach városát egyetlen összefüggő szociális és pasztorális területnek kell venni, amelynek egyetlen lelkipásztori egységet kell alkotnia.” De hogyan? Egy nagy egység 5 plébániával és 14 000 katolikussal. Miként lehetne itt a kooperatív pasztorációt a pasztorális gyakorlatba átültetni? – Erre a kérdésre válaszolva azt ajánlotta a lelkipásztori hivatal vezetője, Franz Josef Gebert a Bad Kreuznach-i plébániáknak, hogy alkossanak egy plébániai kollégiumot – a CIC 517 § 1² pontja értelmében, és így az 5 közösséggel a lelkipásztori egység speciális formáját hozzák létre. A javaslatra felfigyeltek, és megtárgyalták a helyi felelősökkel. Ehhez a plébánoson kívül a főállású pasztorális munkatársak, az állandó diakónusok és a képviselőtestületek küldöttei tartoztak. A dialógus melletti alapvető elkötelezettséggel és a püspökség vezetőinek, a helyi lelkipásztoroknak, a főállású és tiszteletbeli munkatársaknak, a hivatalok hordozóinak és a közösségeknek közös útkeresésével megkezdődött a közösség fejlesztésének az útja és a kooperatív pasztoráció új korszaka a trieri egyházmegyében.

Emlékezetes marad ennek a grémiumnak az első találkozója, amely magát később koordinációs bizottságnak nevezte. 1995-ben, december közepén Heilig Kreuz ifjúsági termében jött össze. A cikk írója mutatta be a közösségfejlesztés koncepcióját. A terv mellett és ellene heves vitája után az egyik képviselőtestületi vezető azt mondta: „Mevárthatjuk és végignézhetjük a fejlesztést a trieri püspökségben, panaszkodhatunk és ellenkezhetünk, de kezünkbe vehetjük a jövőnket mi magunk is. Lépjünk hát együtt erre az útra.” Egy tiszteletbeli munkatársnak ez a felhívása adta meg a kezdő lökést, és formálta a döntést a közös elinduláshoz és a Bad Kreuznach-i lelkipásztori kerület alapításához.

¹ A szerző plébános Bad Kreuznachban, a németországi trieri egyházmegyében.

² CIC 1983. 517 § 1: „Ahol a körülmények megkívánják, egyetlen plébánia vagy egyszerre több plébánia lelkipásztori ellátását egyetemlegesen több papra lehet bízni, de ilyenkor törvényként kell szem előtt tartani, hogy egyikük a lelkipásztori munka végzésének irányítója legyen, vezesse az együttes tevékenységet, és feleljen érte a püspök előtt.”

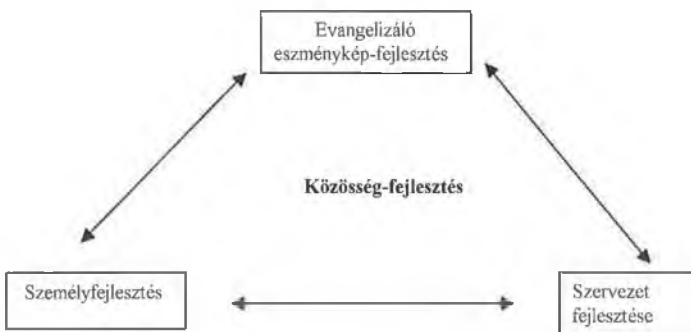
3. „Az első gombon dől el, hogy az ing jól fekszik-e.”

„Keressük együtt az utat!”- Egy ilyen folyamat kezdetének nagy jelentősége van: ebben a fázisban érezhető a lazulás, a kezdet döntéseiben rejlik a folyamat alapját szolgáló teológia, s válnak láthatóvá a ki nem mondott opciók. A közösség fejlődésének és a kooperációs pasztorációnak folyamata Bad Kreuznachban a püspökség vezetőivel együtt kezdődött meg. Másodsorban pedig a tiszteletbeli és főállású munkatársak, a hivatalt hordozók és pasztorális munkatársak együtteséről volt szó, az egyházi hivatalról és a közösségről. Egyrészt arról, hogy mit kell megőrizni, másrészt pedig arról, hol kell váltani. Bad Kreuznach és Trier felelősei erejükhez mérten azon fáradoztak, hogy ebben a kifeszített íjhoz hasonló helyzetben a két oldalt egymással mindig összehangoltan és egyensúlyban tartsák, anélkül, hogy engednének az extrémítás kísértésének, vagyis az egyoldalú megoldásoknak.

„Az első gombon dől el, hogy az ing jól fekszik-e.” – ez a mondas - jó értelemben – Bad Kreuznachban beigazolódott; s arra figyelmeztet, hogy milyen fontos az előkészület ideje és a tervezés időszaka, mennyire szükségesek a precíz megállapodások, és megegyezések, s milyen nagy segítség az, ha tisztázzuk azokat az alapvető pasztorális irányokat, amelyeket az út elején leszögeztünk.

Másodszor, Bad Kreuznachban nagy jelentősége volt annak, hogy a közösség fejlesztésének irányát egy szervezet modellje biztosította, amely arra törekszik, hogy hitelesen lássa az egyházi és a közösségi valóság komplexitását, és a lelkipásztori kerület alapításakor ennek megfeleljen:

A közösség fejlesztésének kiinduló tézise: Közösségfejlesztés és kooperációs pasztoráció hosszú távon csak akkor sikerülhet, ha három dimenziót és a kontextust tart szem előtt.

1. ábra: A közösségfejlesztés folyamatának modellje

Első helyen az evangelizáló eszménykép fejlesztéséről van szó. A közösség fejlesztésének folyamatát és az öt közösség új lelkipásztori kerületté történő összekapcsolódását egy új egyházi szervezet megalapításaként lehet felvázolni. Minden szervezetnek szüksége van valamilyen eszményképre ahhoz, hogy életképes legyen. Az eszményképek kifejező (és ki nem mondott) lényeges mondatok, melyek elsősorban a következő kérdésre válaszolnak: „Kik vagyunk? – Miért vagyunk itt? – Hova akarunk eljutni a következő években?” Ha megtaláljuk ezekre a kérdésekre a következetes és konkrét válaszokat, csak akkor kezd el élni a lelkipásztori kerület, alakítja ki a maga identitását, és ölt formát egyházi szervezetként, amelyet mások is észrevesznek és komolyan vesznek.

„Közösség fejlesztés alatt” a közösségben cselekvő és vezetői szolgálattal ellátott emberek „eszményképfejlesztésének”, az „egyházi szervezet fejlesztésének” és a „személy fejlesztésének” egymásra ható és egymással párbeszédben álló hármasságát értjük.

Minden közösségfejlesztés egy kommunikációs folyamatot ábrázol, amely a háromszögnek ezen dimenziói között és környezetével való megosztásban jön létre.

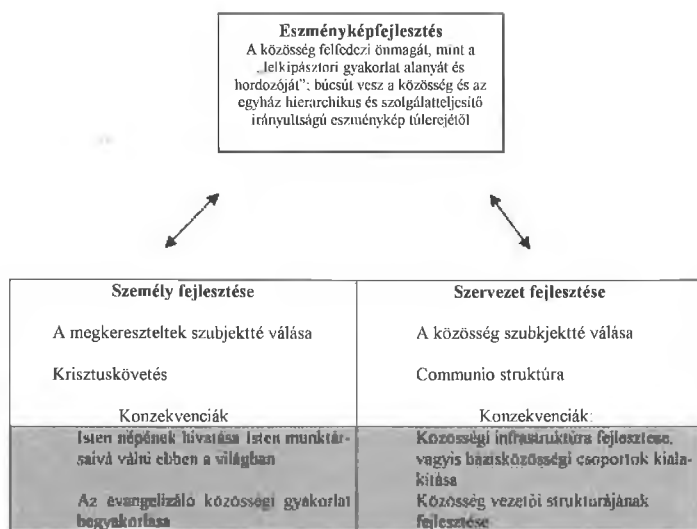
Másodsorban az egyházi szervezet fejlesztéséről van szó: a szervezeteknek megvannak a maguk törvényei, szabályai és reakciós mintái, amelyek egyértelműen különböznek a személyekétől. A szervezetnek nincs emlékezete, öntudata, érzése. A szervezetet nem lehet prédikációval és morális intéssel befolyásolni. A szervezetek teljesen más életkorokat ismernek, mint az emberek és sokkal tovább élnek mint ők (ez egyházunkon a majdnem 2000 évével különösen is megfigyelhető). Más folyamatokat ismernek az alapításkor, de a fejlődésnek fázisai is különböznek a személyekétől. A szervezet változási folyamatait a struktúra kiépítése, a kommunikációs folyamatok és kooperációs formák, rendeletek és kötelező megállapodások építik és alakítják.

A Bad Kreuznach lelkipásztori kerület alapításának példáján szeretném ezeket az állításokat megvilágítani. Ott azon fáradoztak a felelősök, hogy figyelembe vegyék a szervezet fejlődésének elveit és szabályait, hogy ne konkurencia minták, hanem az öt közösség kooperatív viszonya jöhessen létre: először megbízható és kötött struktúrára kiépítésére van szükség ahhoz, hogy egyáltalán kooperálhassanak a közösségek. Megállapodnak egy rendben, amelyet a püspök igazol, majd ezután a lelkipásztori kerület szabályozó és munkaeszközeit lehet beindítani. Megalakul az új egység és kooperáció vezetése, melyben papok mellett a világiak éppúgy részt vesznek. A kerület egyes közösségei identitásának megőrzését, az egység és a sokféleség közti egyensúlyt a megfelelő reprezentációs és delegációs formák biztosítják. Nem utolsósorban ki kell jelölni azokat a határokat, melyek láthatóvá teszik azt, hogy ki tartozik a lelkipásztori kerülethez, és ki alkotja releváns környezetét. Ezek a példák a szervezet fejlődésének néhány lényeges intézkedését mutatják be, melyeket fontolóra kell vennünk ahhoz, ha azt akarjuk, hogy az „első inggomb be legyen gombolva”.

A harmadik elem a személy fejlesztését tárgyalja. Itt elsősorban azokról a személyekről van szó, akik fő, ill. tiszteletbeli munkatársként felelősséget hordoznak a kooperációért és a fejlődés folyamatáért. Minden változásnak át kell mennie a személyek „tű fokán”. Annak a kihívásnak kell megfelelniük, hogy elvárásaikkal és félelmeikkel, de szakmai és szociális kompetenciájukkal, valamint lelkiességükkel, vagyis egész személyükkel részt vegyenek a folyamatban, ha azt szeretnék, hogy a közösség fejlődése a „hasznos üzlet” értelmében sikerüljön. A személyi fejlesztés területén azonban arra is kell gondolni, hogy a felelősséget hordozóknak – de mindenek előtt a moderátoroknak – új feladatukhoz el kell sajátítaniuk a megfelelő vezetői és irányítói kompetenciát, és a közös út adott folyamatában kell gyakorlatot szerezniük. A személy fejlesztése nem utolsósorban lelki dimenziót jelez: bátorítani és képessé kell tenni arra a keresztényeket, hogy felismerjék karizmáikat és azokat ápolják, hogy lelki hivatásukat a közösség és a helyi egyház épülésére használják, hogy emberi korlátaikkal és erősségükkel az úton járó közösségbe lépjenek.

Emellett a belső távlat mellett az is érvényes, hogy a lelkipásztori kerület releváns környezetére is figyeljünk, és azt kijelöljük. Hiszen az egyház nem öncél, így a közösség fejlesztése sem a pasztoráltechnokrátorok játékszere, az az egyház pedig, amelyik nem szolgál, „nem szolgál semmire” (Gaillot püspök). A II. Vatikáni Zsinat szellemében a közösségfejlesztés a communio-egyház és a mai világ szolgálatát jelenti. Az új lelkipásztori kerület releváns környezete a város konkrét szociális valósága, amelyben a helyi egyház működik. A közösségfejlődés folyamata megértésre és tapasztalatcserére törekszik az adott környezettel. A környezet kiterjedhet a saját helyi egyház intézményeitől és szolgálatától kezdve egészen az evangélikus partneregyházakig, a hivataloktól egészen

a szociális intézményekig, a szegények és hajléktalanok konkrét sorsától egészen a város befolyásos emberéig, a nyilvános és politikai élet képviselőitől egészen a helyi sajtóig stb.

2. ábra: „A közösségfejlesztés rottenburgi modellje”³

Az irányító eszközöknek, amelyek a Bad Kreuznach-i lelkipásztori kerület folyamatát vezetik, eleget kell tenniük annak a feltételnek, hogy a szervezet komplexitását és környezetét adekvátnak érezzék le.

- A koordinációs bizottság: ezt mindig két-két képviselőtestületi tag, az igazgatótanács első elnöke, egy pasztorális team és civil foglalkozású diakónus alkotja. A gremium vezetése működik moderátorként, amely a püspök felé az egység szolgálatáért felelős. Ez a gremium egy évben 4-szer találkozik, hogy megbeszélje a lelkipásztori körzet feladatait, az egyes közösségek folyamatát egymással összehangolja és egymáshoz igazítsa a kerületben a szükséges intézkedéseket és programokat. - A pasztorációs team, a pasztorális munkatársak független konferenciája. A moderátor vezetése alatt rendszeresen megrendezik szolgálati megbeszélés céljából. Önmagát munkaértekezletként értelmezi.

- A szabályzat (CIC 543 § 1 a lelkipásztori kerületre vonatkozó előírása⁴) szabályozza a moderátor helyét és a plébánosok kooperációját, a koordinációs bizottság és a pasztorális team feladatát, valamint a lelkipásztori kerület és az egyes plébániai közösségek közös munkáját.

-A Bad Kreuznach-i lelkipásztori kerület plébánosainak közössége a lehetőségek adta keretben életközösségben él (Vita communis); az ima, az asztal- és a párbeszéd közösségét ápolják (‘Revision de vie’), amennyiben ez az életforma a mindennapokban megvalósítható.

Ezekkel az eszközökkel szabályozzuk és hangoljuk össze a közösségfejlesztésnek folyamatát Bad Kreuznach lelkipásztori kerületben.

Mely feltételek szükségesek ahhoz, hogy a kezdés jó legyen és életképes lelkipásztori kerületté válhassunk. A püspök alapvető hozzájárulásán kívül, hogy ezen a helyen ez a jogi forma léphessen életbe, szükséges az is, hogy a plébánosok, akik készségesek

együttműködni, közös szabályzatot alkossanak, melyet étellel kívánunk megtölteni. Ahhoz, hogy a közösségfejlesztésnek folyamatát ez lehetővé tegye, azoknak a gremiumoknak és személyeknek, akik irányítóként és kísérőként a lelkipásztori kerületben együtt dolgoznak, és a szervezetet hordozzák, a szabályzat adta jogokkal tisztában kell lenni. Ebben további szempont is segített Bad Kreuznachban: szabályzat egy éves futamidőt és relatív szűk határidőt kap. Ezzel adva van az a lehetőség, hogy a gyakorlati tapasztalat alapján a szabályzatot tovább lehessen írni.

Ez a pont rávilágít egy lényeges alapmagatartásra a lelkipásztori körzet együttműködésében: A „pilotprojektnek” olyannak kell lennie, amely „megengedi a hibákat”: vagyis a hibákért jutalmat kell adni és nem büntetést, hogy a tanulási tapasztalatokat össze lehessen gyűjteni és generálni. Bármilyen probléma, konfliktus vagy működési zavar lehetőséget kínál a tanulásra, ha engedünk a megvalósításból és feltesszük azt a kérdést: „Mit mond nekünk ez a probléma a lelkipásztori kerületre nézve? Mire jó a konfliktus? Milyen következtetések vonhatók le a zavarokból – pl. a hivatal és a szervezet munkájában, vagy a főállású és a tiszteletbeli munkatársak közötti kommunikációban, a plébános és a pasztorális referens között...?”

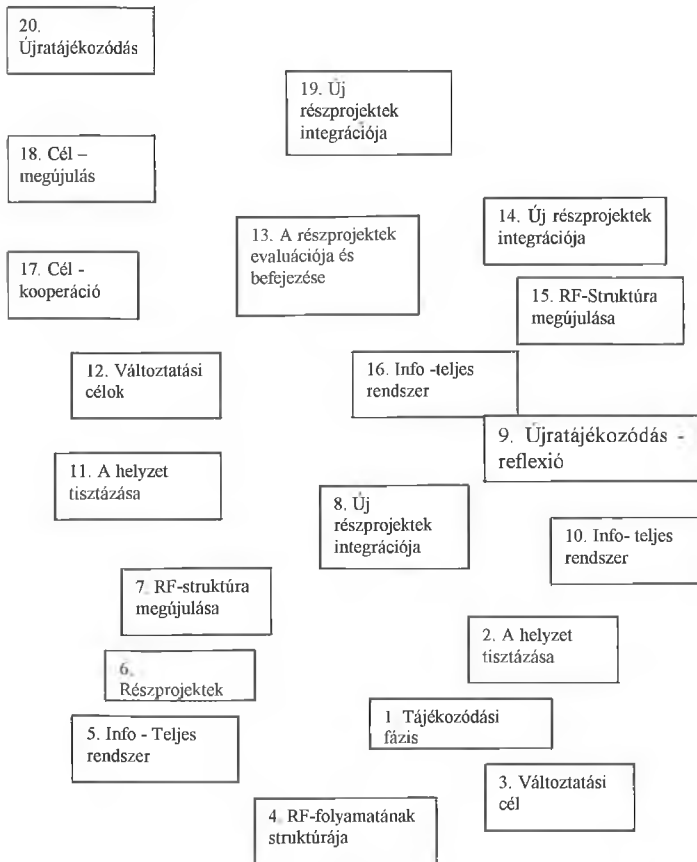
4. „Ha a személyek és a szervezetek közösen tanulnak”

Beigazolódott, hogy a lelkipásztori kerület felépítésben a projekttanulás formája mind a személyek, mind pedig az öt közösség számára segítő tanulási forma. „Bad Kreuznach lelkipásztori kerülete” szervezeti felépítésének és kiépítésének nagy vállalkozását ezzel a módszerrel kicsi és áttekinthető lépésekre és részprojektekre lehet tagolni. Összességében a nagyon komplex és áttekinthetetlen pasztorális szerkezet sikere így kezdettől fogva konkrét valóságként élhető meg, amelyet az érintettek maguk is pozitívan értékelnek.

A projekttanulásnak ezt a formáját már a lelkipásztori kerület alapításának előkészületével bevezettük. A koordinációs bizottság több olyan munkacsoportot bízott meg, amelyek az alapítás különböző elemeinek előkészítéséért feleltek. Ezekben a csoportokban azonban sokkal többről volt szó, mint pusztán az előkészületi találkozó megszervezéséről. Valamennyi elem mögött, amelyben megállapodtunk, a jó kezdés és a közös út megfelelő szimbolikájának kérdése állt. Az alapítást és az elindítást 1996 nagyböjtje második vasárnapjának előestéjére terveztük. Kezdekortól ünnepi processzióban vonultak be a koordinációs bizottság tagjai a plébánossal együtt a Szent Kereszt templomba és helyet foglaltak az oltártérben. A Rhein-Hunsrück-Nahe régió regionális dékánja a pasztorális szolgálatok fő részlege vezetőjének jelenlétében és a püspök megbízásából megalapította Bad Kreuznach lelkipásztori kerületét. Unkelbach plébánost Bad Kreuznach lelkipásztori kerületének első moderátorává nevezték ki, aki a jelenlévők előtt tette le hivatlati esküjét. Együtt mondta a szentmisét két kollégájával, Laux esperessel és Lorsch plébánossal. Mindazonáltal az egész liturgiában világosan érezhető volt, hogy itt a papok, főállású és önkéntes munkatársak közös útját kell kipróbálni és közösen dolgozni. Nagyböjt második vasárnapjának evangéliumára hivatkozva ez a nap a „tábor-nap” nevet kapta.

³ Bruno Ernsperger dokumentációja alapján készült grafika. A közösségfejlesztés „rottenburgi modelljét” a rottenburg-stuttgarteri egyházmegyében ld. Még: Ernsperger, B., *Aufbruch braucht Gestaltung. Impulse für die Gemeindeentwicklung, Innsbruck 1999; Fischer, M., Zukunftsoffene Gemeindeentwicklung. Das Rottenburger Modell auf dem pastoraltheologischen Prüfstand. Mainz, 1999.*

⁴ CIC 543 § 1: „Ha egy vagy egyszerre több plébánia lelkipásztori gondozását egyetemlegesen több papra bizzák, közülük ki-ki az általuk megállapított rend szerint köteles az 528., 529. és 530. kán.-ban említett plébánosi feladatok és tevékenységek ellátására; a házasságkötésnél való közreműködés joga és magánál a jognál fogva a plébánosnak megadott minden felmentési hatalom mindnyájukat megilleti, de mindezt az irányító vezetése alatt kell gyakorolniuk.”

3. ábra: A rendszerfejlődés projektjeinek fázismodellje⁵

Miután a kezdő rendezvényt kiértékeltek, megegyeztünk abban, hogy a lelkipásztori kerületnek ezt a napját évente egyszer a közösségfejlesztés mérföldköveként ünnepeljük meg, és a tábornapot a lelkipásztori kerület rendszeresen visszatérő rendezvényeként intézményesítjük. Ez a megbeszélés nagyon fontosnak mutatkozott abból a szempontból, hogy a lelkipásztori kerületet miként élik meg a benne élők: a tábor-nap kultúráján évről évre világosan megtapasztalható volt, hogy a közösségek egymás felé mozdulnak el, s hogy a kölcsönös vendéglátás a bizalmat és az együtt munkálkodást erősíti és a közös projektek a fejlődési folyamatot gyorsítják. Ezért a közös ünnepnapban való megállapodás (az 5 plébániai közösség patronusain és ünnepein túl) nagy jelentőséget kapott a közös út számára.

A második részprojekt is, amely még az alapítás fázisában tart, a tanulási tapasztalatoknak egész sorát kínálja: A winzenheimi St. Peter plébániai közösség tagságának tisztázásáról volt szó. A Bad Kreuznach-i esperesi kerület többször is azt javasolta, hogy St. Peter különös szociális helyzetére tekintettel, váljon ki a lelkipásztori kerületből, és az egykori anyaplébániához, Bretzenheimhez csatlakozzon. Bad Kreuznach város egy plébániává történő alakításáig Winzenheim évszázadokig a maga falusi kultúrájával Bretzenheim filiája volt. S amikor az alapítás kapcsán St. Peter önállóvá vált, ez konfliktusokhoz vezetett. A nyomatékos javaslat ellenére, hogy St. Petert ki kell kapcsolni a lelkipásztori kerületből, a koordinációs bizottság tiltakozott az ellen, hogy a közösség tagjai feje fölött hozzon meg egy elhamarkodott döntést. A püspökség vezetésével való megbeszélés után úgy döntött, hogy a közösség tagjait megbízzák azzal, hogy a közösségben közvéleménykutatást végezzenek, hogy így velük együtt dönthessenek végleges hovatartozásukról. A megkérdezés eredménye döbbenetes volt. Több, mint

90% döntött amellett, hogy St. Peter maradjon Bad Kreuznachhoz csatolva és működjön együtt az újonnan alapított lelkipásztori kerülettel. 1996. október 31.-i ülésen a St. Nikolaus – St. Peter képviselő testülete elismerte a közösség döntését és ezzel meghúzta a lelkipásztori kerület határát: ezzel a projekttel Bad Kreuznach lelkipásztori kerületének alapító fázisa lezárult.

Milyen következtetéseket lehet levonni ezekből a tapasztalatokból a személyek és a szervezetek tanulása számára? Valamennyi döntés, mely a közösség tagjai feje fölött születik meg – akár az egyik, akár a másik irányban – megakadályozta volna a lelkipásztori kerület és a közösségfejlesztés új közös projektjével való azonosulást, és ezzel hosszú időre további konfliktuspotenciállal terhelte volna a közösséget és az új lelkipásztori kerületet. A részvétel orientált folyamata által St. Peter ellenállását és félelmeit elemezni lehetett, s produktíven lehetett hasznosítani a konfliktuspotenciált a közös út számára.

S még egy harmadik példa a projektorientált tanuláshoz: ez a projekt is kiválóan alkalmas arra, hogy a közösségfejlesztés célja és tézise láthatóvá váljon. A közösségek kooperációjának kiindulópontja és oka a lelkipásztori kerületben először is a trieri püspökségben lévő paphiány volt. Persze ez még kevés ahhoz, hogy olyan pozitív víziókat találjunk, amelyek az öt közösség konstruktív, közös folyamatát elindítják. Ez a belátás készítette a koordinációs bizottságot 1997-ben arra a döntésre, hogy az öt közösség tanácsadó testületével együtt a lelkipásztori kerület közös pasztorális projekt megvalósítása kapcsán megértési folyamatot idézzon elő. A St. Nikolaus és St. Peter plébániai képviselőtestülete már hosszabb ideje a szentségi pasztorációról és katekézisiről vitázott, s úgy látta, hogy a téma olyan fontos és sürgető, hogy alkalmas lehet arra, hogy közös pasztorális projektté válhasson. A koordinációs bizottság azonban nem engedte magát a sürgető feladattól megtéveszteni, hanem elindított egy közös keresési folyamatot, melyben valamennyi közösség részt vett: A képviselőtestületeket arra kérték, hogy kérdőív segítségével nevezzék meg saját közösségük legsürgetőbb kérdéseit és azt rögzítsék egy nagyobb plakáton (a metaplan technika segítségével). A plébániai képviselőtestület tagjainak beszámolóit a közösségi élet négy alapfunkciójába soroltuk: közösség létrehozása – és fejlesztése, igehirdetés, liturgia és istentisztelet, szociális tevékenység. Miután valamennyi képviselőtestületben elindult az értelmezési – és tisztázó folyamat, kicseréltük a plakátokat a grémiumok között, és egymással összevetettük. Ez a módszer láthatóvá tette a plébániai képviselőtestületek számára más közösségek problémáit. Kíváncsiak voltak a szomszédos közösségek szociális struktúrája, speciális problémák, eddigi pasztorális súlypontok iránt: felébredt az egymás iránti érdeklődés és ezen a módszeren túl is tovább növekedett. A megosztási folyamatnak a végén a koordinációs bizottság megegyezett abban, hogy az első év központi feladata egy pasztorális projekt lesz, amelyet a képviselőtestület minden tagja támogatott: már nem a szentségi pasztoráció állt az első helyen, hanem a „gyermek – és ifjúsági munka”, melyet a „lelki növekedés” téma követett. Az öt közösség tagjaiból megalakult a projektcsoport, amely azt a feladatot kapta a koordinációs bizottságtól, hogy kereszenek egy konkrét pasztorációs projektet, és azt szervezzék is meg a gyermek- és ifjúsági munka területén. A „játék határok nélkül” (1999) találkozó Bad Kreuznach sportszámakában teljes siker volt. A Bad Kreuznach-i egyház fejlődése szempontjából azonban mégis nagyobb jelentőségű az, hogy ez a munkacsoport a konkrét projekten túl tovább is együtt dolgozik, és rendszeresen közös tervet készít a gyermekeket és fiatalokat érintő kérdésekben (pl. liturgikus éjszakát a nagyhét napjain). A három példa alapján eredménynek

⁵ Vö. Lörsch, M., *Systematische Gemeindeentwicklung. Ein Beitrag zur Erneuerung der Gemeinde im Geist des zweiten Vatikanischen Konzils*, Frankfurt 1999, 218kk.

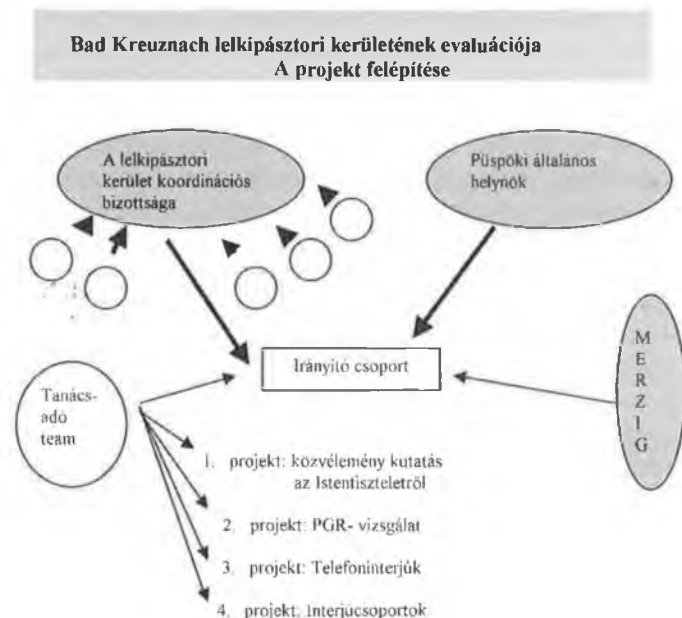
lehet értékelni azt, hogy ha sikerül valamennyi közösséget bekapcsolni egy keresési – és kooperációs folyamatba, akkor olyan lehetőség nyílik a tanulásra, amelyet a szervezetek, ill. a közösségek maguk raktározhatnak el, és amely maradandó hatást eredményez.

Ezek a konkrét projektpéldák azt mutatják, hogy személyek és közösségek képesek együtt megtanulni azt, hogyan kell a személy és a szervezet fejlesztését egymással összekapcsolni. Egy ilyen (a gyakorlatlanok számára először komplikált és megerőltető) módszer⁶ segítségével a közösségek kooperációja a lelkipásztori kerületben olyan szilárdságot és stabilitást kap, amely tartós és az egyének elkötelezett cselekvésén túlmutat.

5. „Warentst Alapítvány” a Bad Kreuznach-i egyház számára

Miről lehet három év után felismerni azt, hogy a Bad Kreuznach-i közösségek egyetlen lelkipásztori kerületté nőttek össze? Ellenőrizni lehet-e azt – például a „Warentst Alapítvány” formájában -, hogy Bad Kreuznach lelkipásztori kerülete egy szervezetté vált? Kialakult-e pl. az önálló identitása, amelyet mind az öt közösség elfogad és él (figyelem, közös munka, kommunikáció, és kooperációs készség által...)? Mennyire teherbíró a belülről irányuló kooperációs és konfliktuskészség és a környezet, valamint Bad Kreuznach város szociális-pasztorális területének aktuális kihívásai iránti érzékenység? Hogyan lehet megállapítani azt, hogy teljesítette-e a pilótaprojekt az elvárásokat és ezért ezt a koncepciót nyugodt lelkiismerettel lehet a trieri egyházmegye más városának (pl. Merzig) is ajánlani?

Ezek a kérdések azok a témák, amelyeket az evaluációkutatás intézkedéseiben és a szervezetek és vállalkozások minőségkutatásában vizsgálunk. Három éves lefutás után a koordinációs bizottság és az általános helynök elhatározta, hogy átvizsgálják a lelkipásztori kerületet és az evaluációt újabb projektként végrehajtják. Az időpontot tudatosan választották:

4. ábra: Bad Kreuznach lelkipásztori kerülete evaluációjának architektúrája

⁶ Ezen a helyen szeretnék kifejezetten is a közösségi és szervezetek tanácsadására utalni, melyeket a mi püspökségünk is a kooperatív pasztoráció projektjei számára rendelkezésre bocsát. Közösségi tanácsadás kérdéseiben fordulhatnak: Dr. Josef Bormann; püspöki általános vikárius Trier; Tel: 0651/105-468.

1999 őszére estek a plébániai képviselőtestületi választások. Ekkor járt le azoknak a személyeknek és közösségeknek a hivatali ideje amelyek kezdetől fogva kísérték és felépítették a lelkipásztori kerületet. Hogyan lehetett a személyeknek és közösségeknek ezt a tudását a következő generáció és a „lelkipásztori kerület” szervezetének tudása számára biztosítani? 1999 év eleje hozta a második kihívást: Laux esperes, egyike a három plébánosnak, úgy döntött, hogy feladja a plébániai pasztorációt és Bad Kreuznachban a megüresedett kórházi lelkész helyét veszi át. Döntésében az egyik motivációt az a megfontolás adta, hogy az új tevékenységgel erősebben lehet a plébániai és a kórházi lelkipásztorkodást összekapcsolni. Itt is felmerült a kérdés: hogyan lehet azt a tudást, amelyre az alapító generáció tett szert, úgy biztosítani a szervezetben, hogy azt törés nélkül lehessen átadni a következő generációnak; vagyis az ne személyekhez kötődjön, hanem a szervezet maga tárolja és dokumentálja.

Ezután Trierben és Bad Kreuznachban úgy döntöttek a felelősök, hogy együttesen megbízást adnak az evaluációra. Egyetértettek abban, hogy az evaluáció módjának a közösségfejlesztés koncepciójához kell igazodni, ha azt akarjuk, hogy tanúsítható eredményeket kapjunk. Számos célt kapcsolunk össze a következő vizsgálatlal:

- A minőségbiztosításnál a következő kérdés volt a mérce: „Jó úton vagyunk-e?”
- A közösségi –és szervezetfejlesztés mércéjeként az evaluáció a közösségek és személyek aktiválásához járult volna hozzá.
- Trieri püspökségre tekintettel a kérdés így hangzott: a pilótaprojekt tapasztalatai javaslatot és tájékozódást nyújtanak-e a pasztorális tervhez a püspökség kisebb városaiban?
- Merzig jövőbeli lelkipásztori kerületével, amely ebben az időben a kezdeti fázis előtt állt, az evaluációnak fel kellett tárnia a tanulási partnerkapcsolat lehetőségét, hogy a vizsgálat eredményeit és az ebből nyert tudást az alapításnál figyelembe lehessen venni.

A koordinációs bizottság és az általános helynök létrehozta a vezetői csoportot, amely a lelkipásztori kerület küldötteiből, a püspöki helynökből és Merzig jövőbeli lelkipásztori kerületének 2005/6 munkacsoportjából állt. A vezetői csoport és az evaluációs projekt vezetését a cikk írója vette át. A vizsgálatához a mainzi püspökségben találtunk egy tanácsadó csapatot, akikkel meg is állapodtunk, hiszen közösségi tanácsadással foglalkoznak, ez a szakterületük.

A vizsgálatot a lehető legkülönbözőbb nézőpont figyelembevételével végeztük, amelyeket a kommunikációs folyamatba is bevontunk. Külön intézkedésként a következő projekteket beszéltük meg:

- Közvéleménykutatás a szentmiséről egy letéphető cédula segítségével. A szentmiséken résztvevő valamennyi hívőtől gyűjtöttünk véleményt a városban 1999. június 5-én és 6-án, amelyen 1127-en vettek részt.
- A négy plébániai képviselőtestület vizsgálata, amelyet egy tiszteletbeli munkatársakból álló projektcsoport végzett.
- A telefoninterjú kb. 70 személlyel, akik kiválasztásukkor keresztmetszetben a közösségeket reprezentálták. Az interjúkat olyan munkatársak végezték, akiket előtte a tanácsadó team betanított.

- Interjúcsoport alkotta a vizsgálat szívéét. Öt időpontra a következő személyeket és intézmények képviselőit hívtuk meg:

A koordinációs bizottság tagjait, az egyházi egyesületek és intézmények küldötteit, a szerzetesrendek tagjait, az evangélikus egy-

ház képviselőit, a városi vezetőséget és a városban létező hivatalok vezetőit, a velünk kooperáló bankok képviselőit, és nem utolsósorban a helyi sajtót. Összesen 60 személy (95%-a a meghívottaknak) vett részt az interjúcsoportban.

Ez a keret nem teszi lehetővé, hogy a vizsgálat eredményeit részletesen ismertessük. (Az érdeklődőknek ajánljuk azt a dokumentációt, amelyet a Bad Kreuznach lelkipásztori kerülete 1999/2000-ban adott ki, és amely a trier-i püspökség internetes oldalán is megtalálható⁷.) A legfontosabb eredmények összefoglalva:

- A szentmisére járók közvéleménykutatása azt mutatta, hogy 60%-on felül van azok száma, akik arra szavaztak, hogy a lelkipásztori kerület a jövő egyik modellje. Minél idősebbek a megkérdezettek, annál inkább javasolják azt továbbadásra. A megkérdezettek jó harmada 3 év után pozitív változásokat állapít meg.

- A plébániai képviselőtestület tagjai a lelkipásztori kerület alapítását 86%-ban úgy értékelik, hogy ez helyes döntés volt a plébániák számára. Érzékelik, hogy a közösségek érezhetően egymás felé mozdulnak el. A legnagyobb hasznot a lelkipásztori kerület alapításában a papok csoportjának tulajdonítják (ezt az értékelés egyrészt a hatékony tehermentesítésben, másrészt a plébániák példászerű kooperációjában konkretizálja).

- Tehát minél jobban kapcsolatba kerülnek az emberek a lelkipásztori kerülettel és a felelősök munkájával, annál inkább élik meg pozitívan az új szervezetet, annál jobban fogadják el a közös utat, és hordozzák azt tudatosan együtt.

- A telefonbeszélgetésekben sok olyan személyes aggodalom és kívánság hangzott el, amelyeket a plébániai tagok magukban hordoztak, és bizalommal mondtak el a tiszteletbeli munkatársaknak. Az interjúk azonban egyértelműen jelezték azt, hogy igény van a többféle kapcsolat iránt a közösség oldaláról.

- Az interjúcsoportok vizsgálata, amely az evaluáció szíve volt, a felelősséget hordozók elvárásait messze túlhaladta; a tárgyalófelek aktivitásához és a megosztás elmélyítéséhez járult hozzá. Nem utolsósorban a meghívottak 95%-os jelenléte a katolikus

egyház városi megjelenésének jó bizonyítványát adja. A beszélgetésekben kikristályosodott, hogy az ökumenikus kooperáció a városban a jövőbeli közös munka fontos segédeszközének bizonyul, s ezt méltatták is. A beszélgetések további témája az „otthon” fogalma körül forgott: a partnerek számára központi jelentőségű az, hogy a helyi egyházat otthonként élik meg az emberek, amely védettséggel ajándékozta meg őket. A következő évek súlypontjaként, ill. feladataként a nyilvánosságot és az információs munkát nevezték meg. Az elmúlt évek és évtizedek ellenállásai és sérelmei is szóba kerültek az interjúcsoport keretében. Kritikus pont a körül a kérdés körül forgott, hogy vajon nem fektettünk-e túl sok energiát a lelkipásztori kerület új szervezetébe; az egyes embert a maga igényeivel nem szabad szem elől veszíteni.

A vizsgálat eredményeit a felelősök a nyilvánosság előtt bemutatták, és 4 különböző brosúrában dokumentálták. A szervezet fejlődésének elvei szerint az evaluáció eredményeit a résztvevőkkel közölték, mely azóta rendelkezésükre áll. A koordinációs bizottság és a vezető csoport a projekt végén az evaluációt még egyszer átvizsgálta és azt pozitívan értékelte.

Összefoglalva azt lehet megállapítani, hogy az evaluáció meghatározott időráfordítással, anyagi lehetőségekkel és személyi feltételekkel - a helyi pasztoráció mindennapos menetébe ágyazva - jelentős eredményt hozott, amelyet a lelkipásztori kerület elraktároz és ugyanakkor jövőre mutató választ adott a fő kérdésre: „Jó úton vagyunk-e?”

Martin Buber elbeszélése az „útkereséséről” adta meg ennek az írásnak a kezdőhangját. Benne a „megtérés” a fő téma. Erre a történetre befejezésként még egyszer vissza szeretnék térni. Sem a trieri püspökség, sem pedig Bad Kreuznach egyháza nincs túl a sötét erdőn, a tájékozódási fázis kríziséen. Ha azonban közösen elfogadjuk a megtérés meghívását és bizzunk a közös útkeresés sikerében, akkor a mostani indulásunkat áldás kíséri.

Fordította: Midling Andrea

Ősszel várhatóan megjelenik a cigány nyelvű Újszövetség

Budapest: A tervek szerint még az idén, talán már ősze megjelenhet az Újszövetség magyar-cigány kétnyelvű változata – tudta meg Tarjányi Bélától, a fordítást végző és a kiadást gondozó Szent Jeromos Katolikus Biblia Társulat vezetőjétől az MTI.

Veres András püspök, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkára tavaly decemberben sajtótájékoztatón jelentette be, hogy elsőként a világon Magyarországon jelenhet meg a teljes Szentírás cigány nyelvű fordítása.

A munka kapcsán Tarjányi Béla teológus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Teológiai Karának dékánja elmondta, hogy az újszövetségi részt a szakmai ellenőrzés után jóváhagyásra elküldik a püspöki konferenciához.

Reményét fejezte ki, hogy az ősszel végleges formában nyomdába adhatják, s talán még a tél beállta előtt ki is adhatják cigány nyelven az Újszövetséget.

Utalt arra, hogy több száz oldalt lefordítottak a teljes Szentírás további részeiből is. Megítélése szerint ugyanakkor a munka egészéhez összességében még legalább két év szükséges.

Tájékoztatója szerint emellett meghagyják a nyelvbe beágyazódott szláv és román szavakat, megkísérelnek új jelentésben használni, vagy más nyelvjárásból kölcsönözni meglévő kifejezéseket, de kerülnek a magyar szavak beépítését.

A társulat vezetője közölte, hogy műfordító ülteti át a szöveget, amelyet elsőként ő ellenőriz, majd kollégái is bekapcsolódnak a munkába.

Szavai szerint a teljes Szentírás cigány nyelvre fordítása a kiadás költségei nélkül mintegy húszmillió forintba kerül. Tarjányi Béla jelezte, hogy a megjelentetésre már kaptak támogatást a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától, emellett anyagi segítséget helyezett kilitásba a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia és az Oktatási Minisztérium is. Mint mondta, információi szerint a cigány nyelvű Újszövetség már szerepel a jövő évi tankönyvjegyzéken. MTI/MK

⁷ Bad Kreuznach lelkipásztori kerülete, Wilhelmstrasse 37, 0671-28001, 55543 Bad Kreuznach; ill. az Interneten: tartalom: Pasztorális munkatársak továbbképzése: oszlop: projektek. (Fortbildung pastoraler Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter: Spalte: Projekte.)

Siklós László

Újszövetség és antiszemitizmus?

A legszélsőségesebb érzések és indulatok töltik el a zsidót és nem zsidót, valahányszor szóba kerül a két vallás - a zsidóság és kereszténység, ill. ezen belül az Újszövetség és antiszemitizmus - kapcsolatának kérdése. Itt rendszerint felfornak az érzelmek és senki sem képes igazán tárgyilagos vagy semleges maradni. (Máris megjegyezzük, hogy az „antiszemitizmus” szót összefoglaló értelemben használjuk a továbbiakban mindarra, ami a zsidóság mint nép és vallás ellen irányul, azonos jelentésben az „antijudaizmus” újabb keletű kifejezéssel.)

Sajátos paradoxon, hogy a kereszténység mint vallás a zsidóságból mint népből és vallásból ered. Átvette, és sajátjának vallja Izrael szent iratait, mégis áthidalhatatlan különbözőségek, sőt ellentétek feszülnek közöttük és Izrael között. Az idők során mélyen beleivódott a köztudatba, hogy az Újszövetség valami egészen más, gyökeresen új, sőt bizonyos értelemben ellenpólusa a héber Bibliának. (Tekintettel a Jeremiás 31,31-34-ben olvasható, csak Izraellel kötendő és még nyilvánvalóan meg nem valósult új szövetsége, ezt az elnevezést használjuk a továbbiakban a nemzetközi teológiai szakirodalom szóhasználatának megfelelően.) Kereszténynek lenni ebből következően annyi, mint a zsidó ellentétének vagy éppen antiszemitának lenni teológiai értelemben.

Lássunk két rövid, de jellemző megállapítást, a témát illetően. Először Nyíri Tamást idézzük: „A Holocaust után eltelt 40 év során sem eszmélt még rá a keresztény teológia, liturgia és katekézis a benne rejlő zsidóellenes áramlatokra. Felmerül a kérdés, hogy a modern antiszemitizmusnak - melynek legszörnyűbb végrehajtói a náciak voltak -, nincsenek-e keresztény gyökerei? Nem utasíthatjuk el a belátást, hogy már az Újszövetségben is megtalálhatóak az antiszemitizmus gyökereiként értelmezhető kijelentések.” (Szenes Sándor: Befejezetlen múlt, Budapest. 1986. 8-9.o.)

Az utóbbi években megélelénkült zsidó-keresztény dialógus során állapította meg Schweitzer József: „A keresztény antijudaizmus kutatásában több mint 40 évig csak az etikai elemeket vizsgálta a keresztény teológia, az újszövetségi gyökerekig azonban nem nyúlt vissza. Az idő mostanában érett meg erre.” (Theológia Szemle, 1987/3. 155.o.)

Izrael egyik zsinagógája

Gyakran emlegetett közhelyként hangzik, hogy a múlt nagyon megterhelte a zsidó-keresztény kapcsolatokat, és ennek máig érezhető kihatásai vannak. Túlzott optimizmus lenne azt állítani, hogy Auschwitz döntő fordulatot eredményezett a teológiai ihletésű

antiszemitizmus történetében, jóllehet sok esetben radikális önvizsgálatra vagy éppen önkritikára készítette a hagyományos keresztény gondolkodást. Az új Izrael állam létrejötte ehhez a változáshoz kapcsolódva új szempontokkal gazdagította a keresztény teológiát. Az újszövetségre hivatkozó antijudaista sablonok és koncepciók azonban – pozitívnak mondható változások mellett – változatlanul élnek tovább. Ennek a sajnálatos ténynek az alapvető oka pedig egyrészt magában az Újszövetségben keresendő, másrészt abban a külső körülményben, miszerint a zsidó szétszórás és üldöztetés hosszú évszázadaiban, sőt egészen 1948-ig úgy tűnt, hogy az ítéletszerű történelmi események igazolják a visszavonhatatlan elvettetés jól ismert keresztény teológiáját.

Az Újszövetség zsidó szerzői magától értetődő természetességgel veszik tudomásul, vagy éppen hangsúlyozzák népükkel és vallási hagyományaikkal való folyamatosságot, a zsidó gyökerekkel való szoros kapcsolatot. Emellett és ennek ellenére beszélhetünk arról a belső antiszemitizmusról – egyfajta zsidó antiszemitizmusról –, amelynek kiindulópontja és forrása maga Jézus, folytatója és kiteljesítője pedig Pál apostol volt.

Jézus életének és életművének századunkban már több jól ismert zsidó kutatója van. Csak néhány nevet említsünk közülük: Josef Klausner, David Flusser, Pinchas Lapide, Salom Ben Chorin. A kérdéssel - mely pontokon távolodott el Jézus tanítása a zsidóságtól és miért nem fogadhatta el őt a zsidóság - elsőként Josef Klausner foglalkozott 1926-ban Jeruzsálemben megjelent könyvében (Jézus és kora). Idézzük Klausner néhány megállapítását: „Jézus tanítása és egész erkölcstana Isten országának közeli eljövételébe vetett hitében gyökerezik. Jézus a legtisztább és legelvontabb erkölcs hirdetője, amely az ő szemében vallási szempontból is mindent jelentett. A tisztán erkölcsi törvények minden nemzetnél hasonlóak, Izrael nemzeti alapjai azonban nemcsak ezekre épülnek. Jézus tanítása, mely ugyan a próféta szellemtől és a farizeus zsidóságtól is befolyásoltatott, végül minden gyakorlati és vallásos zsidó életmegnyilvánulás tagadásához vezetett a későbbiek során. Ez pedig a zsidó szellemiséget olyan szélsőségek felé vezette, hogy az végül önmagával került ellentétbe. A zsidó nép tudta, hogy népi jellegéről való lemondás- a mindennapi életet is meghatározó vallási, szertartási előírások alárendelése a tisztán erkölcsi törvényeknek- azt jelentené, hogy eszményeinek nem lesz többé hordozója, vallása rajongássá lesz, az erkölcs pedig idegenné válik az élet számára. A zsidóság ugyanis nemcsak erkölcstan, hanem egy nemzeti életforma is, amit körülbástyáz a maga erkölcstana, de azt fel nem szívja. Jézus ezzel szemben a nemzeti élet követelményeit háttérbe szorította, hiszen a hamarosan megvalósuló Isten- uralomban már mellékesek lesznek a szertartási előírások, a kézmosás, áldozatok stb. nem lesznek többé fontosak, egyedül az emberek egymás közötti viselkedésére vonatkozó erkölcsi előírásoknak lesz jelentősége. A jó győzelmének, minden rossz és gonoszság megszüntetésének- egyszóval Isten országának- közeli eljövételébe vetett feltétlen hite teszi érthetővé Jézus szélsőséges vallás-erkölcsi rendszerét, amellyel a nemzeti életet elválasztotta a vallástól. Egy ilyen erkölcs illetve vallás azonban, magának a népnek az életét és fennmaradását is veszélyeztette. A nemzeti önfenntartás ösztöne tehát azt követelte Izraeltől, hogy Jézus tanítását elvesse magától, tudva, hogy a nemzet szellemi élete nem alapulhat csupán elvont

hiten és általános erkölcsstanon: szüksége van egy gyakorlati vallásra, olyan formákra is, amelyek a vallásos eszméket kifejezik és a mindennapi életet a vallás szentségével, áthatják. Bár Jézus minden tekintetben népének gyermeke volt, tanítása- akaratlanul is- népe ellen irányult abban az értelemben, hogy magában hordozta azokat az ellentéteket, amelyek alapul szolgáltak a nemzeti- vallási keretek fellazításához, majd későbbi szétrombolásához követői életében”.

Az Újszövetségen belüli másik legfontosabb ellentét – forrása- amely szintén a zsidóság ellen irányult végső soron, – Jézus követőinek saját népkükhöz való viszonyulása volt. A zsidó hagyományokat – Jézushoz hasonlóan – ők is vállalták alapvetően. Misszionáló tevékenységük során azonban egyre inkább feszültségbe kerültek népkükkel. Az a kereszténység, amellyel az Újszövetségben találkozunk – vallástörténeti és szociológiai szempontból – kezdetben egy zsidó szektának tekinthető. Ez a kis csoport egy viszonylag gyors folyamat eredményeként szakadt el a zsidóság testétől a Messiás-kérdés miatt folytatott viták után. (A zsidóságon belüli nézeteltérések arra vonatkoznak, hogy mi a názareti Jézus jelentősége a zsidóság számára.) A kereszténység eleinte egy zsidó belügy, melyben Jézus követői már nemcsak egy esetenként eltorzult, negatív vallásossággal vitakoznak - amit Jézus is joggal tett másokhoz hasonlóan, pl. a farizeusokkal -, hanem saját hittapasztalatukat teszik kizárólagos normává a hit és üdvösségre jutás tekintetében. Ennek éle pedig- a legjobbat akaró, legtisztább szándék ellenére is- Izrael hite és egész közössége ellen irányul, amely sohasem vallotta hitét egyedül üdvözítő hitnek, vallását az egyetlen útnak, hiszen helyet kaptak benne a népek közül való igazak is. Azok, akik a kinyilatkoztatás más útjain járva jutottak el igaz emberségre és épp úgy remélhetik isteni megjutalmazásukat az eljövendő világban. Az Újszövetségben ezzel szemben a Jézusban való hit azzal az igénnyel lép fel, mint ami egyedül „a hit”, holott nyilvánvaló, hogy itt sem hitnek a és hitetlenség vitakozik egymással, hanem kétféle hit a zsidóságon belül: az egyik elfogadja Jézus messiás – voltát, a másik- addigi hitében megmaradva – ezt elutasítja. A Jézus személyére- pontosabban Jézus életművének Pál apostol – féle értelmezésére épülő hit, lényegéből fakadóan, nem ismeri önmaga alternatíváját, vagyis azt, hogy Izrael – Jézustól független, korábbi – hitének is megvan a létjogosultsága, változatlan érvényessége és jövője. Mivel az Újszövetség a maga egészében a héber Biblia egynézőpontú, azaz krisztocentrikus értelmezése, ezért joggal mondhatjuk, hogy az teológiai kényszerpályán mozog. A zsidóságon belüli viták feszültségéből fakadó ellentét jól érezhető az Újszövetségnek szinte minden iratában, melyek távolról sem elfogulatlan írások, vagy tárgyilagos beszámolók, hanem vitairatok is egyúttal. Ezek a vitairatok pedig a későbbiek során egyre inkább vádirattá is váltak a zsidóság ellen. Jézus zsidó tanítványai és követői így akaratlanul is teológiai alapot teremtettek egy sajátos zsidóellenesség számára. Ismét Schweitzer Józsefet idézzük: „Az Újszövetség szerzői zsidók. A zsidóellenes kritika tehát nem kívülről jön, hanem belülről hangzik el. Kérdés, hogy ezt általános érvényűnek tartjuk-e és elfogadjuk, vagy csak egy konkrét történelmi helyzetben elhangzott vitának vesszük, és mint ilyet, nem fogadjuk el”. (Teológiai Szemle, 1987/3. 156.o.)

Jézusnak és tanítványainak az előbbiekben vázolt szerepén túl hozzájárult még az Izrael-ellenes keresztény teológia megalapozásához bizonyos bibliai alapfogalmak eltérő értelmezése és használata a héber Bibliában, illetve az Újszövetségben (pl. hit, megértés, megváltás, Isten népe), valamint bizonyos hangsúlyeltolódások a zsidó és keresztény vallásgyakorlatban és közgondolkodásban. Így vált elsődlegessé a kereszténységben az öröklét és megszerzésének kérdése, az igazság mint hitigazság, a király vagy Messiás személye, vallás feletti jellege, a test- lélek antagonizmus és általában a dogmatika. A zsidóságon szinte éppen fordított a

helyzet: itt elsődleges a mindennapi, gyakorlati életre vonatkozó számos előírás, a vallásos gondolkodásra nézve döntő a múlt, illetve a tényleges helyzet, a jelen valósága, a reménység tárgya a királyság (Isten-uralom vagy Isten országa), magától értetődő a test- lélek egysége, mindenekelőtt meghatározó a nemzeti jelleg és általában az etika a fontosabb.

Az az állítás, hogy az Újszövetségben zsidóellenes tendenciák figyelhetők meg, illetve úgy kell tekintenünk rá, mint a teológiai antiszemitizmus forrására, történelmi és tapasztalati értelemben sajnos igaz. A zsidóság – mint nép és vallás – teológiai elutasításának, sőt totálnegációjának valamennyi elemét csirájában már az Újszövetségben is megtaláljuk. Mivel azonban mind Jézus, mind Pál apostol pozitív előjellel is beszél Izrael jövőjéről, határozottan különbséget kell tennünk a zsidó nemzeti és vallási keretekben élő Jézus és tanítványai, az Újszövetségben szereplő zsidó keresztények valamint a későbbi nemzsidó keresztények Izraelre vonatkozó teológiai alapszemlélete és gyakorlati magatartása között. Miközben a

Keresztény templom és zsinagóga – USA:Zefa

– A békés együttélés

zsidó keresztények népi és vallási hagyományaik folytatójának tudták magukat, a nemzsidó kereszténységnek már az identitás- meghatározása is egyre inkább a zsidóság számlájára történt, annak ellenére, hogy a nemzsidó kereszténység önmeghatározásához nélkülözhetetlen a zsidóság, amelyből született, és amellyel továbbra is organikus kapcsolatban marad. (Megfordítva a képletet, azt látjuk, hogy a zsidó identitás- meghatározáshoz nem szükséges a kereszténység.)

A korai keresztény irodalmakból ismeretes, hogy amikor a keresztények többsége már nemzsidó volt, ezt a – zsidóságon belüli vitát, feszültséget és ellentétet –, amit az előbbiekben láttunk –, félreértették, illetve szándékosan eltorzítva egy teológiai tartalmú zsidóellenes ideológiává formálták. Miután a polemikus stílusú és tartalmú evangéliumok és más újszövetségi iratok idegen vagyis nemzsidó környezetbe kerültek, szabaddá vált az út azokat antijudaista módon kihasználni. Ezt a törekvést az akkori római politikai antiszemitizmus csak erősítette.

Mi volt az a zsidóellenes keresztény sablon- más szóval antijudaista teológia mítosz, amely a legújabb időkig döntően hozzájárult a zsidógyűlölet teológiai, racionális és emocionális megalapozásához és e tradíciók évszázadokon át való fennmaradásához? (Meg kell jegyeznünk, hogy a zsidóellenesség a kereszténység megjelenése utáni első 1800 évben kifejezetten vallási jellegű volt, csak az utóbbi kb. 100 évben kapott gazdasági- politikai tartalmat is.)

Ez a keresztény sablon – ismét a Messiás-kérdésre koncentrálva – az elvettetés teológiája, pontosabban ideológiája volt. Ez az antijudaista teológiai mítosz szolgált ideológiai bázisul hosszú évszázadokon át a hagyományos, keresztény zsidóellenesség számára. (Nem véletlenül hivatkoztak a nürnbergi tárgyaláson Hitler leghűbb emberei arra, hogy ők semmi olyat nem követek el a zsidókkal, amit történelme folyamán az egyház már el ne követett volna.) Lásuk tehát azt a nemzsidó, keresztény teológiai sablont, amelynek háttérben felismerhető a korai zsidó – keresztény rivalizálás is,

hogy tudniillik az Isten kiválasztottját megillető egyetlen helyre melyikük tud leülni, kinek milyen érdemei vannak erre az egy helyre.

Az elvetetés ideológiája szerint (ami az Újszövetséggel sem bizonyítható valójában) van, illetve volt egy régi, testi, engedetlen, hitehagyó, lelkiileg vak Izrael, amely folytonosan megszegte az Istennel kötött szövetséget, a különböző csapások ellenére sem tért meg, küldetését nem teljesítette, végül elkövette a bűnök bűnét: a Krisztus-gyilkossággal kollektívan és végérvényesen visszautasította az isteni kegyelmet és mentő szeretetet. Ezzel a néppel már Isten sem tudott mit kezdeni, ezért elvetette őket. Kiválasztottságuk és minden kiváltságuk így megszűnt. De hogy az isteni terv – az emberiség megmentésére – meg ne hiúsuljon, Isten kiválasztott egy új népet – ez az egyház vagy kereszténység –, amely örököl minden bibliai ígéretet és áldást. A séma egyszerű: van egy rossz Izrael és van egy jó kereszténység, amely az „igazi Izrael”. (Ez a fogalom egyébként még az újszövetségi alapot is nélkülözi, tehát csak teológiai fikció.) Nem nehéz felismerni, hogy milyen életidegen és primitív sablonnal van itt dolgunk. Gyakran idézett helyek az Újszövetségből az „új kiválasztás” igazolásául pl. I. Péter 2,9 - „választott nemzetség” és Máté 21,43 „elvéteik tőletek Isten országa”. Tudjuk, hogy az ilyen ihletésű, egyháztól szítt és intézményesített Izrael – gyűlölet történelmi dokumentumainak feketelista ma már könyvtári irodalmat jelent. Az évszázados tapasztalatok szerint tehát vannak a zsidóság számára életveszélyes „keresztény” teológiai igazságok.

Amennyiben az újszövetségi antijudaizmus le nem tagadható, magyarázható-e és menthető-e valamivel? Mi volt az a fatális, a zsidóságra nézve végzetes félreértelmezés, amelyből közel 2000 év keresztény teológiája az Izrael – ellenességet merítette? A zsidóságon belüli vitát és szakadást, az újszövetségi iratok nemzsidó kezekbe kerülését és a keresztények nemzsidó többségét már említettük. Ezek fokozatosan növelték a szakadékot a zsidóság és kereszténység között, végül pedig a tragikus ellenségeskedéshez vezettek. Az újszövetségi antijudaizmusok mentésének egyik újabb módszere az a magyarázat, mely szerint a „zsidók” kifejezés nem általában a zsidókat jelenti, hanem csak egy bizonyos júdeai irányzatot, amellyel Jézus, illetve követőinek csoportja éles vitát folytatott. A konklúzió így a következő: a zsidóellenes értelmezésekért nem a szöveg a felelős, hanem a mindenkor téves fordítás és magyarázat. Láttuk azonban, hogy a zsidóságon belüli szakadás –, ami a probléma igazi gyökere – akkor is megmarad, ha nyelvileg és történetileg helyes fordítást adunk. Az újszövetségi antijudaizmusok mentésének másik módszere a héber Bibliára való hivatkozás: ott is bőven találunk éles kritikát Izraellel szemben, akkor miért ne lehetne ezt megtenni az Újszövetségben is? „Antiszemita” volt Mózes, Jeremiás, Mikeás és a legtöbb próféta, mert ítéletet hirdettek Izrael felett. Tudjuk, azonban, hogy ezt nem úgy tették, mint a korai keresztény

írasmagyarázók, akik szerint a Biblia két népről beszél: egy bűnös, elvetett népről - a zsidókról -, és az őket felváltó „igazi Izraelről”, a kereszténységről. A prófétai kritika olyan figyelmeztetés volt mindig, amelyben a próféta azonosította magát az egész néppel, melynek reményt és ígéreteket is hirdetett. Ezt a dialektikát – ítélet és ígéret ugyanannak a népnek- ismerte félre a keresztény teológia évszázadokon át, amikor azt szétválasztotta úgy, hogy az ítéletet csak a zsidókra, az ígéreteket pedig csak a keresztényekre ill. az egyházra vonatkoztatta.

Ha a kereszténység jól értette volna a próféták – majd Jézus – hasonló jellegű kritikáját, akkor önmagát kellett volna megítélni és megtéríteni, nem pedig a „jó” szerepében fellépve a túlhaladott és elavult vallásának tartott zsidóságot. Izrael felett bíraskodni egyébként sem az a kereszténység illetékese amely az engedetlenség tekintetében távolról sem marad el Izrael mögött, hanem minden ember – zsidó és nemzsidó – igazságos és irgalmas mennyei Atyja.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az Újszövetségre hivatkozó keresztény antiszemizmus a kereszténység súlyos betegsége. Ebben az Izrael – ellenességben nemcsak emberi gyarlóságról van szó, hanem egy félreértett és megnevezett újszövetségi alapon történő folyamatos bünesetről, amely sötét árnyékként kísért a zsidóság és kereszténység kapcsolatát, és mindmáig érezteti nyomasztó hatását. Szükségesnek látszik az Újszövetség megfelelő – témát érintő – szövegeinek revíziója a különböző nyelvű fordításokban. Ez az Újszövetségtől inspirált zsidó- ellenesség felszámolását segítheti elő. Keresztény részről is hasznosnak bizonyulhat továbbá az új Izrael állam bibliai- teológiai összefüggéseinek vizsgálata. Sok tennivaló van még, talán az út is hosszú ebben a göröcsökét és előítéleteket feloldó katarzis- folyamatban, de bizonyosak lehetünk abban, hogy a kívánt cél elérése- a választott nép és a népek közül kiválasztottak együtt munkálkodása Isten dicsőségére és az emberiség javára- minden fáradozást megér.

P.S: Amikor az Újszövetség antijudaista tendenciája és zsidókat blamálo nyelvzete szóba kerül, válaszként, ill. ellenvetésként rendszerint azt kapjuk, hogy a kereszténység lényege a személyválogatás nélküli szeretet, ebből következően idegen tőle minden szeretetlen magatartás és megnyilvánulás, továbbá, hogy azok a keresztények, akik az antiszemizmus vonatkozásában súlyosan kompromittáltak magukat- a történelem során bármikor-, nem tényleges, hanem csak névleges keresztények voltak. A tőlük kiinduló antiszemita kilengésekért az igazi kereszténység lényege szerint nem felelős, teológiája nem tehető bűnbakká. A kereszténység tehát önmagában véve mindig jó, a legmagasabbrendű és legigazabb vallás, csak egyesek visszaélnék vele, rosszul értelmezik vagy valósítják meg. Elméletileg ez igaz lehet, gyakorlatilag azonban egy ilyen túl könnyen és gyakran félreértett vallás előbb- utóbb gyanússá, sőt hitelvesztetté válik. Ez látszik bizonyítani a szekularizáció folyamata is a nyugati, úgynevezett „keresztény társadalmakban”.

Franciaországban február első hetében tartják a keresztények kommunikációs hetét

Párizs: Idén első alkalommal, a keresztény tömegtájékoztatási nap egy hétig tartó eseménysorozattá bővült. A szervezők felszólították az egyházmegyéket, a katolikus és református mozgalmakat, keresztény közösségeket, hogy mutassák be sokoldalú kommunikációs kezdeményezéseiket. Az eseménysorozatnak nincs külön kiválasztott témája. A katolikus püspökök információs és kommunikációs állandó bizottsága jegyzéket bocsátott ki "Ismét időt találni az olvasásra" címmel, illetve honlapot hoztak létre (www.lescc.org) a kommunikációs hét alkalmából. A weblapon a magisztérium tömegtájékoztatással foglalkozó dokumentumai olvashatók.

A francia főpásztorok jegyzékükben megállapítják: a kereszténység nem egy könyv vallása, hanem Isten szavának vallása. Jézus Krisztus, a megtestesült Ige kinyilatkoztatja magát az embernek és elvezeti Istenhez. A Biblia könyvei, mind az Ó-, mind pedig az Újszövetség, fontos helyet foglalnak el a hívők életében, bár nem abszolutizálják, mélyen tisztelik azokat, elmélkednek tartalmukról, és ismeretük nagy tekintélyt jelent. Napjainkban egyre nehezebb időt szakítani az olvasásra, amely belső csöndet igényel, holott olvasni annyit jelent, mint megtörni a mindennapok egyhangúságát, és inni egy olyan forrásból, amely soha nem apad el. A francia püspökök azt javasolják a keresztény családoknak, hogy önmaguk képzésére olvassanak el néhány alapvetően fontos könyvet, az olvasmányon keresztül törekedjenek Isten még jobb megismerésére. A személyes képzésen túl az olvasás hozzásegít az alapvető értékek átadásához, a keresztény életben való növekedéshez, az evangelizáláshoz. VR/MK

Ernst Christoph Suttner

Az „egyháznemzetektől” a nemzeti egyházakig Megfigyelések a Délkelet-Európában történt súlyos következményekkel járó paradigmaváltásokkal kapcsolatban¹

Hosszú idő telt el azóta, hogy a mai Nyugat-Európában a többség számára tudatossá vált a nemzetek létezése, hogy azokat az embereket, akik nem rokoni, vagy nemzetségi alapon tartoztak össze, a közös történelmük tartotta össze. Ők egy „népet”, egy „nemzetet” képeztek. Azok a kritériumok azonban, amik alapján ők összetartoztak, mások voltak, mint azok, amelyeknek ma Nyugat-Európában előszeretettel szentelnek figyelmet, amikor egy néphez való tartozást állapítanak meg. A 19. század második felében ugyanis egy új meghatározás vált divatossá. Azóta a népek közösségeinek alapjait leginkább a közös nyelvben, illetve a közös származásban keresik.

Ez már a felületes szemlélődés során is megkérdőjelezhetőnek bizonyul. Mert azon kritériumok alapján, amelyek szerint a megszokott módon ismerhetjük fel, hogy ki lengyel, ki dán, vagy ki cseh, nem mutatkozik meg, hogy a svájciak, akiknek hosszú közös történelmük van, együtt egy népet alkotnak. Ezen kritériumok alapján ugyanakkor nem lehet különbséget tenni németek és osztrákok között sem. Mindehhez az is hozzá tartozik, hogy nem csak az elmúlt időkben, hanem ma is gyakran előfordul az az eset, hogy a betelepedett idegen törzsek leszármazottai teljesen „belenőnek” az őshonos népbe. Az ő esetükben szellemi és társadalmi kritériumok döntik el, hogy ahhoz a néphez tartoznak-e (és ha igen, milyen mértékben), amelyik egykor a szüleiket, illetve a nagyszüleiket befogadta. Az tény, hogy a népi hovatarozás megállapításának kritériumai nagyon megváltoztak, s minden egyes történelmi időszakban más-más formában találhatók meg.

I. A nemzet kritériumai ősi időkben

I. Nagy Konstantin római császár.
/bronzszobor Róma/

Az a fejlődés, ami Konstantin császár idejében vette kezdetét, és Justinianus császár törvényeivel zárult le, vezetett ahhoz, hogy, a Római Birodalomban csak annak volt polgári joga, aki ugyanazt a hitet vallotta, amit a császár. Ez a nézőpont nem volt újdonság. Mint ahogy az Ótestamentumban, a makabeusok könyvéből kiderül, már a szír birodalomban kényszeríteni akarták a zsidókat a náluk uralkodó vallás gyakorlására, mert úgy gondolták, hogy ezzel ezt a nemzetet asszimilálni tudják. A birodalom erősítése érdekében a rómaiak reform császárai is azt követelték meg, hogy a keresztények a

többi polgárral együtt a hivatalos vallást gyakorolják.

A Szasszanida Birodalom hanyatlása után, aminek az arabok adták meg a halálos dőfést a kinyilatkoztatási valláson alapuló államformájukkal, a mediterrán világban általános nézetté vált, hogy egy bizonyos államformát képviselő nemzet csak akkor vehető fel a „Nemzetek Ligájába”, ha a három monoteista vallás egyikét vallja: vagy keresztényt, vagy iszlámot, vagy izraelitát. Egy olyan államot, amelyik ezen vallások egyikében sem vert gyökeret, az akkori kultúrállamok elutasították volna és pusztán egy olyan hatalmi forma maradt volna, amelynek számára a „Nemzetek Ligájában” nincs hely. Egy ilyen állammal csak katonailag, nem pedig diplomáciailag jutottak volna egyezsége. A korai középkor európai államainak világában, ahol az államnemzetek kialakulásakor a kereszténységet választották, az egyház jelentős szerepet játszott.

A nemzetet válásakor az anyanyelv és a törzsi származás alárendelt szerepet játszottak, és alig számítottak kritériumnak az adott nemzethez való tartozást illetően. Csak egy lassú asszimilációs folyamat vezetett el az egységes köznyelvekhez. Ezzel szemben kezdetől fogva döntő volt az uralkodóhoz való lojalitás és az új állam jogrendjével és kultúrájával való egyetértés. A jog (morál), a kultúra és a képzés a fejedelemség egyházának felelőssége alá tartozott. Aki lojális volt az uralkodóhoz, az állami egyház által meghatározott lelki-szellemi életet élte, és az udvarban használatos nyelvek közül az egyiket olyan jól beszélte, hogy a vezetői elittel meg tudta magát értetni, az a nemzet-államhoz tartozott, függetlenül attól, hogy melyik köznyelv volt használatos a lakóhelyén.

A nemzethez való tartozás akkoriban egy bizonyos etikai és kulturális értékrenddel való egyetértésből adódott, amely értékrendet a vallás határozta meg. Nem teljes polgári joggal felruházva, de egy toleráns szabályozáson alapulva az államokon belül az államnemzetek mellett kisebb élet-és sorsközösségeket is –korlátozott önrendelkezési joggal – nemzetként ismertek el, amennyiben a három monoteista vallás egyikének alapján éltek. Ezekben az esetekben a külön vallás jelentette a támaszt, nélküle a kisebbségeket rövidebb-hosszabb időn belül felemészttette volna a többség.

Ragadjunk ki néhány példát, hogy megmutassuk, hogy ezzel kapcsolatosan mire kell figyelni a régi történelmi forrásokban (sőt néhány újban is).

Sok szöveg, amelyekben a görögökről van szó, érthetetlen maradna, ha olvasás közben mindig és azonnal Görögország polgáira és a görög nyelv emigránsaira gondolnánk. Akkor a „görög” megnevezés például a kereskedőknek csak azon részére illene, akik azért jöttek a Habsburg birodalomba, hogy kereskedelmet folytassanak a Duna menti Monarchia és az Oszmán Birodalom között, és akiket ott görögnek hívtak. A hazájukban a püspökökön túlmenően a konstantinápolyi patriarka alá tartoztak, tehát „görög vallásúak” voltak, és a patriarkájukat „görög patriarkának” hívták, habár a patriarka híveinek egy nagy része sohasem tanult görögül beszélni. A kereskedők Bécsben fenntartottak egy rendet, ami a hitközösségük számára gondoskodott az istentiszteletekről („görög istentiszteletekről”). Aki ezeket az istentiszteleteket a magáénak lallotta, az

¹ Elhangzott a Bécsi Egyetem Teológiai Karán a 2000/2001-es tanév őszi félévében tartott „Teológia és politika - pozíciók és útkeresések” című előadássorozat keretében.

Bécsben görögnek számított. József császár türelmi rendelete után a rendből egy egyházközség lett, és amikor Ausztria érdekei Délkelet-Európában növekedtek, és Bécsben az ilyen „görögök” száma megnőtt, az egyházközség két részre vált: „a Habsburg birodalomból származó görögökre”, és „az oszmán birodalomból származó görögökre”. Ausztria azonban – mint ismeretes – soha nem tudott a görög nyelvtérületig terjeszkedni. A „Habsburg birodalom görögjei” csak az egyházi kötelékük alapján voltak görögök, ami a hagyományait, a családi szokásait és ezen felül szociális és etikai érzékenységüket is meghatározta.

Az a szokás, hogy vallásos csoportosulásokat népek neveztek el, a késő antik időkbe nyúlik vissza. A késő antik és a középkori Római Birodalom minden keresztény hívőjét, aki a régi Róma által meghatározott vallást gyakorolta, „latinak”, vagy a keletiek valamivel későbbi megnevezése szerint „franknak” nevezték. És azt a keresztényt, aki az új Róma által meghatározott vallást gyakorolta, a nyugati terminológia szerint „görögnek”, a keleti szerint „rómainak” nevezték. (Hogy az ilyen „rómaiakat” a régi Róma lakóitól megkülönböztessék, a nevük nyugati nyelvre való fordításánál a „rhómai”, ill. a „bizánci” megnevezések váltak szokásossá. A tanult „latinok” („frankok”) a valóságban a latin nyelvet, míg a tanult „görögök” („rhómaiak”, ill. „bizánciak”) a görög nyelvet beszélték. A hazáik közül néhányban ez a nyelv volt a nép nyelve. Azonban ott is, ahol a népcsoportokat nem latinosították, ill. nem görögösítették, valamint ahol idővel más nyelvek is teret kaptak, az számított „latinak” ill. „görögnek”, aki a Róma, ill. Konstantinápoly központjaiból származó vallást vallotta, és meghatározott kulturális és a szokásoknak megfelelő hagyományokat ápolt. Aki ezt figyelmen kívül hagyta, az nem tudná sem a középkori, sem a korai újkor forrásokat jól értelmezni.

Félreértésekkel találkozhatunk esetenként az Erdély történetéről szóló román értekezésekben. Így lehetünk például szemtanúi annak, hogy a magyar birodalmi kormányzót, Hunyadi Jánost románnak titulálják. Azonban ő és a fia, Mátyás, magyar király, vagy a magyar primás, Miklós, aki ráadásul a „Havasföldi” (Román) becenevet viselte, és sokan mások, akik nem magyar anyanyelvű ősöktől származtak (és lehetőség szerint otthon valóban nem a magyar nyelvet használták), úgynevezett „Hungari Natione”-k („nemzetiségük szerint magyarok”) voltak, aminek az ilyen emberek magukat esetenként a régi szövegekben nevezték. Ők latinul, Magyarország akkori hivatalos nyelvén beszéltek, de tudtak magyarul is, vagy legalább is meg tudták érteni magukat a magyarokkal. Ők mindenek előtt a Magyar Királyi Birodalomért szálltak síkra és a magyar egyház felé, azaz a nyugati egyház azon része felé voltak elkötelezettek, amelynek élén a magyar primás állt. Tehát a nemzethez tartoztak és a kor értelmezése szerint magyarok voltak.

Ebben az összefüggésben a janicsárookra is utalnunk kell. Ők voltak az Oszmán Birodalom elit csapatai, és ők tették lehetővé birodalmuk kiterjeszkedését. Ennek a hadseregnek azonban csak olyan fiatal férfiak lehettek tagjai, akik nem muszlimként (és ez az Oszmán Birodalomban azt jelentette nem törökként) születtek, és az úgynevezett „fiúszámláláskor” (amit egyfajta adónak lehetne nevezni, amit az alárendelt népeknek fiatal fiúkkal kellett megfizetniük) kiválasztottak, és az iszlám vallás felvételével a török nemzetbe beolvadtak, és aztán az anyanyelvük mellett törökül is megtanultak. Ez mindaddig érvényes volt, amíg a janicsár sereg virágkorát élte. Amikor az Oszmán Birodalom késői időszakában törökök fiait is felvették a hadseregbe, a virágkornak vége volt. Azt gondolni, hogy a janicsárok származásuk miatt nem voltak törökök, nonszensz. Mert hogyan másképp, ha nem az ő segítségükkel lehetett volna megvalósítani az Oszmán Birodalmat?

Egy néphez való tartozás meghatározó eleme volt a valláshoz való tartozás, ami hatással volt a társadalmi felépítésre. Mert egy

vallási közösséghez való hűség – amennyiben az őszinte – megköveteli az etikai értékekkel való egyetértést, és a középkori értelmezés szerint megkövetelte azt is, hogy amellett a kultúra mellett álljanak ki, amit az érintett vallási közösség képviselt. Bár egy ilyen egyetértés előfeltételeit soha nem teremtették meg maradéktalanul, ez mégis azt jelenti, hogy minden kultúrnépre az volt jellemző, hogy jelen volt benne egy egyértelműen körülhatárolható értékrendre törekvő konszenzus.

II. Keresztény nemzetek az Oszmán Birodalomban

I. Oszmán Gázi, a Török Birodalom alapítója felveszi a szultáni címet /miniatúra/

Az oszmánok által kormányzott Délkelet-Európában szükség volt a keresztényekre, hogy a nemzetek mindig is szoros kötelékét a mindenkori egyházhoz még intenzívebbé tegyék. Mert az iszlám államokban a Korán (interpretációival együtt) maga volt a törvény. Mind a világi, mind az egyházi életet ez szabályozta. De ezek a szabályok egyedül csak a muszlimokra vonatkoztak, csak ők voltak teljes jogú polgárok, csak ők tartoztak a nemzetállamhoz. Aki nem volt muszlim, de mégsem volt törvényen kívüli, mert a zsidók, vagy a keresztények szent írásaival egyetértett, az „félpolgárságot” kaphatott, vagy védett lehetett, azokhoz a hitközösségekhez tartozhatott, akik egy széleskörű autonómiával rendelkező népcsoportot alkottak (azt is mondhatnánk, hogy államot alkottak az államban.). Az Oszmán Birodalom virágkorában ez teljesen így működött, a hanyatlás időszakában ezeket a szabályokat megtámadták és mérsékeltek, de nem helyezték őket teljesen hatályon kívül.

Aki a szultán alattvalói közül muszlim volt, az egyúttal török is volt. Hogy muszlimnak született-e, vagy egy másik népből származott, és csak a későbbi élete során tért át az iszlám hitre, és hogy az áttéréskor a török nyelvet is felvette-e vagy sem, az teljesen lényegtelen volt. Ahhoz, hogy népcsoportjuk nemzeti autonómiáját élvezhessék, a nem muszlimoknak is éppúgy szükségük volt identitásuk vallási definíciójára, és arra, hogy szent írásaik ismerői vezessék a népcsoportot. A zsidóknak és a keresztényeknek következőképpen a vallási vezetőik törvénykezése alatt kellett állniuk.

Ez megerősítette a Délkelet-Európában már jóval az oszmán időszak előtt alapvetően fennálló kölcsönös függőséget nemzet és egyház között, és lehetővé tette az egyházi vezetők befolyásának olyan mértékű növekedését, amilyen ezeknek a népeknek az önállósága idején még nem lehetett. Mert a saját államaiknak bukásával Délkelet-Európa keresztény népei elveszítették korábbi politikai vezetői rétegüket. Amíg ez a réteg a döntő ütközetben el nem esett, a törökök győzelme után választás elé került: vagy elpusztítják őket (esetleg keresztény országokba menekülnek), vagy pedig felveszik az iszlám vallást és az Oszmán Birodalom teljes jogú polgárai (tehát törökök) lesznek. Azokhoz a lehetőségekhez mérten, amiket az iszlám államjog kínált, az alárendelt népek soraiban viszonylag gyorsan kialakult egy új, vallásos vezető réteg. Mivel ezeknek a népeknek a hagyományai évszázadok óta nemzet és egyház szoros közelségét őrizték, és mivel náluk az intellektuális élet mindig is a kolostorokban volt honos, nem volt nehéz elérni, hogy az egyházi vezetők a nemzeteken végrehajtott „érvágás” után mint a nép vezetői általános elismerésre tegyenek szert.

Az egyházi vezetők új funkciója érthető módon különösen közel hozta az egyházat sok világi dologhoz és magához a politikához is. Mert az egyházi vezetőknek a lelkeszi feladataik

mellett el kellett látniuk népük minden civiljogi képviselőjét és a civil igazságszolgáltatást. Az összes autonómiát, ami a népük számára megmaradt, nekik kellett igazgatni, és sikerült nekik úgy örködni az autonómia fölött, hogy azt nem korlátozták, hanem sokkal inkább – bármikor, ha a legkisebb esély is volt rá – az kiszélesíthették. És természetesen minden iskola, ha volt egyáltalán ilyen a keresztényeknek, az keresztény iskola volt, és főként kolostorokban voltak találhatóak. Még a hívők uralkodóval szemben tanúsított lojalitásáért és az adóbevételekért is az egyházi vezetők voltak a felelősök.

A funkciók nagy része, amelyeket a bizánci birodalomban és az egykori keresztény balkáni államokban az állam látott el és a modern felfogás szerint ma is állami feladatnak számít, az az iszlám államban mind egyházi feladat volt. Az oszmán uralkodó még olyan hatóságokat is a legfelsőbb egyházi vezetőkkel együtt irányított, amelyekre birodalmának külpolitikáját bízta. Az államnak alig volt más feladata, mint a rend fenntartása (kifelé katonailag, belül pedig a rendőrség és a bünyügyi igazságszolgáltatás révén), valamint egyfajta bírói szerep az egyes, vallási-etnikai csoportosulásokba szerveződött „államok” között fellépő viszálykodásokban. Az ilyen népcsoportok szerveződési formáit az „egyháznemzet” kifejezéssel lehetne jól körülírni. Mindenesetre úgy tűnik, hogy az „egyházi” és „nem egyházi” ügyekben a társadalmi adottságok megkülönböztetése – ami a mai Nyugat-Európában szokásos – semmiféleképpen nem érvényes, ha az Oszmán Birodalomból származó eseményeken vitatkozunk.

Az egyházak ezen összefonódásának hatása a világi érdekeltiségekre duplán jelentős. A vezetők autoritását az természetes növelte, hogy szinte a hívők egész életéért felelősök voltak, és az autoritásnak ezen növekedése segíthetett akkor, ha lelki ügyeket kellett intézni. Ugyanakkor szilárdná vált a nemzetek kialakulásának idejéből származó azon meggyőződés is, miszerint a megfelelő egyházhoz kell tartozni ahhoz, hogy Délkelet-Európa egyik nemzetéhez tartozhasson az ember. Ezen államok csaknem minden olyan kulturális és történelmi emlékművének, ami régebbi, mint a nemzetállamok, keresztény karaktere van. Ennek - hogy egy nyugat-európai számára meglehetősen meglepő körülményt említsünk - az volt a következménye, hogy a szocialista iskoláknak és turista szervezeteknek a tanulóikat és polgáraikat - a hivatalosan elrendelt ateizmus ellenére - a kolostorokba kellett elvinniük, ha arra akartak alkalmat

biztosítani a számukra, hogy a nemzeti történelmet jobban megismerhessék.

Egy kevésbé örömteli következmény volt az egyházi vezetők társadalmi funkciója, amikor az Oszmán Birodalom utolsó szakaszában ott is elterjedt a modern szekularizmus, és voltak már nem hívők is. Az egyházzal való szakítás állami rendszabályokból kifolyólag is lehetetlen volt. Az egyházi tagozódás világi következményei szükségessé tették számukra, hogy a leszármazott egyházzal és annak vezető testületével akkor is kapcsolatban maradjanak, ha az adott egyházközösség szellemi valóságában már egyáltalán nem létezett. Mert csak az egyházközösségek szociális környezetében való maradás garantálta számukra – mivel ők nem voltak muszlimok – a jogi biztonság folytonosságát polgári tekintetben. Ezt nem lehet összehasonlítani a Nyugat-Európában létező, úgynevezett keresztlevéllel rendelkező keresztényekkel. „Keresztleveles keresztényekről” ugyanis akkor beszélünk, amikor az egyházközösséghez való tartozást közönyösségből sem megszüntetni, sem pedig valamiféle érdeklődéssel megerősíteni nem lehet. A mi esetünkben azonban ezzel ellentétben az egyházközösségek polgári részének életében való, a körülményekhez képest aktív, de nem vallásos részvételről van szó. Egy ateista jelenléte az egyházvezetőségben a 19.sz végén nem volt lehetetlenség, számára az abban való együttműködés a népcsoport vezető testületében való részvételt jelentette.

Ahogy ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy a Duna menti Monarchia széles területein hasonló kapcsolat alakult ki a nemzetek és az egyházak között. Egy önkritikus megjegyzés az Erdélyi Egyesült Egyházból, amit 1918-ban a „Cultura Crestina” c. újságban lehetett olvasni, az előbb említetteket még jobban megvilágítja: „...a mi egyházunk (az Erdélyi Egyesített Egyház) – ugyanúgy, ahogy a nem egyesített nagyszebeni egyház – valóságos védőpajzs lett etnikai karakterünk számára. Belső gyengeségünk hozta magával azt, hogy azok a harcok, amelyeket a nemzeti gondolkodásunk megtartásáért folytattunk, a szorosabb értelemben vett vallási kérdésekért való buzgolkodást és lelkesedést csökkentették, és így – nálunk biztosan kevésbé, mint a nem egyesített testvéreinknél – létrehozták a román entellektuelli furcsa típusát, aki nemzeti okokból volt legbuzgóbb védelmezője az egyháznak és az egyház jogainak, anélkül, hogy a vallási kötelességeken, amelyek a hitben gyökereznek, sokat törte volna a fejét.”

(Folytatás következik)

Zsidó-keresztény konferencia Párizsban

Párizs: A francia fővárosban január 30-án és 31-én kétnapos zsidó-keresztény konferenciát tartottak, amelyet a Zsidó Tanács szervezett, és amelynek témája a II. Vatikáni Zsinat utáni zsidók és keresztények közötti kapcsolatok elmélyítése volt. A Szentszékét Walter Kasper bíboros, a Keresztény Egységért Pápai Tanácsának és egyúttal a zsidósággal tartott vallási kapcsolatok bizottságának elnöke képviselte. A Szentatya levelet intézett hozzá, amelyet a bíboros a konferencia megnyitóján, a párizsi városháza dísztermében olvasott fel.

A Szentatya üzenetében többek között így ír: „Az európai zsidóság január 28-29-én rendezett párizsi kongresszusával kapcsolt, amelyen Ön és Jean-Marie Lustiger, Párizs bíboros érseke is részt vesz, imáimmal csatlakozni óhajtok mindazokhoz, akik a II. Vatikáni Zsinat után a Nostra aetate nyilatkozattal foglalkoznak, melynek témája a zsidók és keresztények közötti kapcsolatok elmélyítése. Örömmel fogadtam a párbeszédet előmozdító kezdeményezést, amely a katolikus egyház támogatásával a zsinatból indult ki. Salom, béke! Ezzel a bibliai kifejezéssel szeretném üdvözölni a találkozó minden résztvevőjét, amely különösen alkalmas köszöntés a január 24-i assisi békeünnepi találkozó meghosszabbításaként. Minden vallásnak elkötelezetten munkálkodnia kell a békéért, hogy a remény jelét mutassa fel a világnak. A zsidók és a keresztények különleges kapcsolatban vannak egymással, Mózesen, a pátriárkákon és a prófétákon keresztül a szövetség Istenétől hozzánk érkező üzenet közös örökségünkhöz tartozik, és arra szólít fel bennünket, hogy együtt munkálkodjunk a világban, mivel a magasságbeli Isten arra hív, hogy szentek legyünk, mint ahogyan Ő maga is szent és hogy szeressük felebarátunkat, mint önmagunkat.”

A II. Vatikáni Zsinat Nostra aetate nyilatkozata óta jelentős előrelépés történt a katolikusok és zsidók kölcsönösen jobb megértése és megbékélése irányába. A nyilatkozat szövege kiindulási pontot, alapot és irányt ad a jövőbeli kapcsolatoknak. Európa történelmében különösen a XX. századot sújtó fájdalmas események után, új lendületet kell adni a párbeszédnek, hogy a földrészt kultúráját és életét ihlető vallási hagyományok továbbra is lelkületének részét alkossák. Identitásukban a zsidók és a keresztények egymáshoz kötődnek és folytatják a párbeszéd kultúráját.

Végül a pápa felhívta a figyelmet, hogy a fiatalságnak szüksége van tanúságtételre, és a közös elkötelezettségre, hogy hinni tudjon, egész életében megszentelje Isten nevét, és bízson egy ígértékben gazdag jövőben. VR/MK

Mihályi Gilbert O. Praem.

Az egyház társadalmi tanítása IV.

Történelmi áttekintés

Hosszú történelme van az Egyház Társadalmi Tanításának. Ezt érdemes áttekinteni, ugyanis jobban érthetővé válik a ma már hatalmas anyag, ha ismerjük kialakulásának sajátos körülményeit.

A változó korok változó társadalmi alakulásai mindig új kérdések, problémák megjelenésével jártak, amelyek szükségessé tették, hogy az Egyház foglalkozzék a nem egyszer konfliktusossá váló társadalmi válsággal.

Az Egyház a felmerült kihívásokat az evangélium fényében vizsgálta, elemezte és gyógyírt keresett rájuk. Ez gyakran nem ment egykönnyen, a sokszor bonyolult gazdasági, politikai, társadalmi stb. bajok szakemberek, a gazdaságtan, a társadalomtudomány, a jogtudomány stb. művelőinek csapatmunkáját tette szükségessé. Az Egyház Társadalmi Tanítása nem próbál valami sajátos gazdasági rendszert felállítani, inkább irányvonalalt jelöl ki, amelynek segítségével lehet keresni a megoldás útját-módját.

Mivel pedig a II. Vatikáni Zsinat szerint az Egyház útja az „ember útja”, az egész ember szolgálatát tartja küldetésének, mert a földi és az örök élet nem választhatók szét, kiegészítik egymást. S mivel az ember nemcsak individuum, hanem társas lény, társadalmi boldogulását is szolgálja, mert az „Isten képére és hasonlatosságára” teremtett ember csak így képes teljes hivatását munkálni.

Az ember boldogulása pedig nem vonatkoztható le azoktól a társadalmi körülményektől, amelyekben éppen él. Éppen itt akarja az Egyház az embert segíteni a társadalmi bajok orvoslásával. Ezt nem politikával teszi, mert erre nincs megbízása, sem eszközei, hanem küldetése szellemében az örömhír életet irányító üzenetének értékeit akarja belevinni a társadalmi együttélésbe, hogy ott ne a kíméletlen önzés, a minden áron való haszonhajhászás érvényesüljön, hanem az a belátás, hogy mindnyájunknak kell szolgálnunk egymást. Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!

Az ember szociális-társadalmi, közösségi jellegét a BIBLIA alapozta meg. Először a Teremtés Könyve. Ezért is ezzel kezdjük történelmi áttekintésünket.

A kinyilatkoztatás, az Újszövetség, egyszóval Jézus Krisztus tanítása alapvetően a szociális felelősséget tette meg követői, a megkereszteltek azonosításának jelvévé: „Arról ismernek meg benneteket, hogy enyéim vagytok, hogy szeretitek egymást” (Jn 13, 35.). A jézusi tanítás természetesen az Egyház Társadalmi Tanításának forrása.

Az egyházatyák a jézusi evangélium alapján fogalmaztak meg olyan tanítást, amely a társadalmi élet problémáira keresztény megoldást ajánl. A középkori teológusok behatóan tanulmányozták az időszerű gazdasági, társadalmi és politikai kérdéseket.

Mivel pedig a XIX. században a társadalmi kihívások egyre súlyosabbá váltak, a keresztény gondolkodók igyekeztek választ keresni a felmerülő bajokra. Érezték, hogy doktrinális fejtegetéseken túl szükség van szociális szervezkedésre is az ember elnyomására feltornyosuló veszélyek ellen, amelyek az egyre erősödő ipari forradalom ideológiájában és gyakorlatában a munkásosztály megnyomorítását eredményezték.

Ekkor 1891-ben XIII. Leó pápa **Rerum Novarum** c. szociális enciklikát adott ki a munkásság emberi és társadalmi jogainak védelmére.

XIII. Leó pápa - 25 éves pápai jubileumi érme

Ennek negyvenedik évfordulóján, 1931-ben pedig XI. Pius pápa tette közzé Quadragesimo Anno c. szociális enciklikáját, amikor a gazdasági válság az egész világot megrázta.

A következőkben ennek a kezdetektől folyamatosan kialakuló katolikus társadalomtanak kissé részletesebb ismertetésére térünk rá.

A Biblia, Ószövetség

A Biblia nélkülözhetetlen forrása a társadalmi együttélés vállaláserkölcsei alapelveinek. Bár a társadalom későbbi korokban felmerülő bajai ismeretlenek voltak, a bibliai szociális értékrend egyre elmélyültebb, szakszerűbb tanulmányozása egyre teljesebb értelmezéséhez, megértéséhez vezetett, s így a változó korok változó problémáiban is biztos eligazításul szolgált az emberi és keresztény együttélés építgetéséhez.

Az **Ószövetségben** a **Teremtés könyve** a katolikus társadalomtan nélkülözhetetlen irányelveit közli.

1. „Isten a saját képére alkotta meg az embert, Isten képmásának teremtette őt” (Ter. 1, 27.). Ez az isteni alkotás értelmes, szabad és önmagáért felelős embert hozott létre, aki a legértékesebb lény, a teremtés koronája, központja. Ez a gyökere az ember rangjának, méltóságának.

2. „Hajtsátok uralmatok alá a földet, műveljétek, fejlesszétek és őrizzétek (Ter. 1, 28, Ter. 2, 15.). A mindeneget létrehozó Úristen az emberre bízta rá a teremtés gondozását. Ezt teszi fizikai és szellemi munkájával, ami emberi kibontakozásához is hozzájárul. Egyben kimondja a földi javak egyetemes rendeltetését, mert minden ember, minden következő nemzedék boldogulásának előmozdítására léteznek.

3. „Segítőtársat adott neki” (Ter. 2, 20.). Isten az embert férfinak és nőnek teremtette, ezek majd elhagyják anyjukat és apjukat és „egy test lesznek” (Ter 2, 24.). És meghagyta nekik az Úr „szaporodjatok, sokasodjatok és töltsétek be a földet” (Ter. 1, 28.).

Az ember az Úristen akaratából nem magának szánt lény, hanem a közösség, a társadalom a természetes léte. Ennek kezdete a család, az alapvető közösség, a házastársak egymás boldogítására és az élet továbbadására. A családokból kiindulva a társadalmi kapcsolatok egyre tágulnak, bővülnek a szomszédságon, a nemzeti és kontinentális társadalmakon át egészen a világtársadalomig, azaz a népek egyetemes családjáig. A társadalmi élet természetes velejárója az egymástól való kölcsönös függés, az együttműködés és az egymásért való felelősség.

Igen fontos megérteni, hogy a felvázolt bibliai emberkép nem csupán isteni elgondolás, nem csupán szép eszme, nem filozófia, hanem eredeti és egyedüli értéként minden emberben élő valóság, csak a veleszületett jogait el kell ismerni, és a történelmi fejlődés

szükségeite szerint továbbiakkal kiegészíteni, garantálni, így lesz ez az isteni alkotás rendező elve olyan társadalomnak, amely emberszolgáló és emberboldogító. Ahol azonban ezt az embert nem fogadják el, ott önzés uralkodik, az anyagi javak bálványozása jelenik meg, az embert elnyomják és kiszorol az élet lehetőségeiből.

Az **Ószövetségben** két nagy szociális probléma volt: a rabszolgatartás és a szegénység, nyomorúság. Az első lábbal tiporta az emberi személy méltóságát, a második pedig a földi javak egyetemes használatából zárta ki őket. A próféták védték a szegényeket, árvákat, nincsteleneket, és az igazságosságot hangoztatva megsegítésükre szólítottak. A tíz parancsolat pedig tiltó módon az emberi élet, a magántulajdon, az emberi becsület stb. jogait írja elő. Ezek mind nélkülözhetetlenek, hogy a társadalmi együttélés tényleg emberi lehessen.

Michelangelo: Bűnbeesés – Kiűzetés a Paradicsomból

– *Ma is a bűn rabjai vagyunk*

Az **Ószövetség** a bűnbeesés tudósításával rávilágít arra, hogy az ember Alkotója elleni bűnével nemcsak önmagát sebezte meg, de társadalmi kapcsolataiban is nagy kárt tett. Ezért kísérik az életet egész történelmében keresztül feszültségek, problémák, kihívások, küzdelmek s ezek következményeként az emberiség sorsa szenvedés és tragédiásorozat.

Jézus Krisztus tanítása

Elsősorban rá kell mutatni arra, hogy a Teremtőtől kapott ember személyi méltósága Jézus Krisztus megtestesülésében, amikor egyesítette magával az emberi természetet, „roppant magasra emelkedett” (Egyház a Modern Világban, 22.).

Ehhez szorosan hozzátartozik, hogy Jézus Megváltó Misztériumában a bűnbeesett embert újjáteremtette, s bár a megkeresztelt törekény marad, mégis az Új Ember, aki „magára öltötte Krisztust” (Gal 3, 27.) és „Hozzá tartozik” (Gal 5, 24) képes krisztuskövetőként megélni, amit az Úr meghagyott: „Amint én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást” (Jn 13, 34.). Ez pedig lényegében az embertársak egymás kölcsönös megbecsülésében, az egymásért vállalt felelősségben, mindennemű szükségben való testvéri segítségnyújtásban, és a közjóért elkötelezett együttműködésben nyilvánul meg.

Ez a szolgáló és irgalmas szeretet a jézusi tanítás szívverése. Mivel korának a szegénység, az elhagyatottság volt a szociális kihívása, ennek kezelésére hívta fel leggyakrabban a figyelmet. A tenni-valót ebben összegezte a Mester: „Szeresd Uradat, Istenedet, ... és szeresd embertársadat, mint önmagadat”. Mondhatjuk tehát, hogy a kereszténység szociális jellegét az evangélium meghatározta, és a keresztény szeretet a leghatékonyabb társadalomformáló és fenntartó erő.

Éppen ezért olyan felemelő és reményt keltő az, amit Pierre de Charentenay mond a Charta Európa számára c. írásában: (Távlatok, 2001/1. 62. old.) „Az Alapvető Jogok Chartája nagy újdonság, jelentősége igen tekintélyes. Megírása azt jelenti, hogy az Unió azonosítani akarja azt a szellemet, amely élteti ezt a máris óriási és jól megtöltött testet. Azt akarja jelenteni, hogy az Unió nem csupán egy nagyvásár akar lenni, ahol másról sem beszélnek csak gazdaságról. Azt jelenti, hogy az Unió igenis az emberi személyre és annak méltóságára összpontosul, és az embert nem teszi meg eszköznek, hanem célnak”. Bárcsak így lenne a valóságban is!

Az egyházatyák

A Szentírás elmélyült értelmezése és tanulmányozása gazdag teológiai örökséget hagyott ránk, de az egyházatyáknak gondja volt arra is, hogy saját társadalmuk szociális problémáit vizsgálgassák az evangélium fényében. Egyik alapvető gondjuk volt a szegénység-gazdagság kérdése.

Azt elismerték, hogy nem a vagyon önmagában a kérdés, hanem annak használata határozza meg az erkölcsi minőségét. Ha valaki ugyanis bálványozza a földi javakat, akkor azokkal visszaél önzően és önkényesen, és felhasználja befolyása, hatalma kiépítésére. Pedig a feleslegből – a teremtés gazdagságának egyetemes rendeltetése alapján – kötelesség juttatni a szegény, elhagyatott embertársaknak.

Többen az atyák közül kifejezetten elleneztek a magántulajdont. Pl. Szent Cyprián szerint Isten teremtése mindenkihez tartozik és így nem szabad kisajátítani. Alexandriai Szent Kelemen szerint a közösségnek kell érvényesülnie. Szent Ambrus nem fogadta el a magántulajdon természetjogi megalapozását. Szerinte a teremtésből és az emberi természetből levezethető társadalmi norma egyáltalán nem szentesíti a magántulajdon létét.

Az egyházatyák a bibliai teremtéstörténet és a jézusi tanítás ihletésében hangsúlyozták a gazdaság közösségi jellegét, és küzdöttek az ellen, hogy a sáfárkodás megbízásával visszaéljenek, és szenvedő embertársaikat elfeledjék.

De a társadalom problémáival nemcsak elméletileg foglalkoztak, hanem a keresztény embertársi szeretetszolgálat megszervezésével is. „Mondják meg a pogányok, hány foglyot váltottak ki a szentélyek, mennyi élelmiszeradományt osztottak ki a szegények között, és hány menekültnek nyújtottak menedéket”- írta Szent Ambrus egyik levelében. „Az Egyház lényegi hozzájárulása, amit a társadalomnak ad, az a szeretet a szó társadalmi vonatkozásában: alamizsna, vendéglátás, betegek ápolása. Az Egyház ezen túl mint a szegények menedéke jelenik meg” (Pierre Pierrard – Hámori Győző, A Katolikus egyház története, **Agapé**, Szeged, 1994. 49.).

Szent Ágoston Civitas Dei művében figyelmét az államhatalomra is kiterjeszti. Jól tudta, nem mindegy, hogy a politikai hatalom hogyan gyakorolja szerepét. Hiszen a társadalmi közösségben fontos feladata van, s ez főképpen a földi javak igazságos elosztásában áll. Ebbeli szolgálatban pedig a közjó és az igazságosság

Szent Ambrus

követelményei a meghatározó szempontok. A szegénység, nincstelenek megsegítése pedig az embertárs megbecsülése, a felebaráti szeretet alapján kötelesség.

Keresztény szociális gondolkodás a középkorban

A középkorban is jelen voltak a gazdasági, politikai és társadalmi szociális problémák. A keresztény gondolkodók keresték az igazságos ár és az igazságos bér kritériumát, a kamatszédés jogosságát vitatták, a tudajdonjogról sem tudtak megegyezni, a kereskedelmi hitelt is magyarázták, az üzérkedés megszüntetésére összefogtak. Az embertárs szeretetét hirdették és a szociális kötelességeket is. Itt csak néhány kérdésre térünk ki röviden.

Az igazságos ár meghatározását nagyon egyszerű lenne rábíznai a piaci szabadverseny kínálat-kereslet alakulásaira. A kérdést inkább a termelő ember, vagyis a kínálat oldaláról kellene megközelíteni. Neki ugyan is az árban meg kell kapnia befektetése ellenértékét, munkájának és költségeinek megtérülését.

Az igazságos bér megállapítását azok, akik a munkát árucikknek minősítik, a piaci szabadverseny kínálat-kereslet vonalán keresik. De hát a munka nem egyszerűen árucikk, amelyet a munkás munkaadójának elad. Ez is éppen jól mutatja, hogy a munkabért a munka helyes értelmezése alapján kell megállapítani. Ha pedig keressük a munka értelmét, megértés szükséges ahhoz, hogy a munkát ne a bűn büntetésének tekintsük, ne is egyszerűen „dolog”-nak, a munka szolgálja az embert és nem megfordítva. Az ember személyi, erkölcsi tevékenysége. Benne az ember kiteljesedik és létfenntartását biztosítja. Ezért tehát a legtanácsosabb a szociális partnerek, vagyis a munkás és a munkaadó megegyezése. Nem is kell mondani, hogy ebben a vállalkozás képességei, a gazdasági általános helyzet, a közjó követelménye stb. is figyelembe veendő.

Ami a kamatszédést illeti, az egyház sokáig tiltotta. Félt, hogy a megszorult kizsákmányolásához vezet, és a vagyonthalmozás egyik módjává válik. A kölcsönadásban a felebaráti szeretetgyakorlás tettét akarta látni. De belátták, hogy a kamat jogos, mert alapjában a kölcsön használati díja. Csak tisztességes legyen!

A keresztény középkor kiemelkedő gondolkodója, Aquinói Szent Tamás erkölcsstanában foglalkozik kora szociális problémáival. Itt az államhatalomra vonatkozó alapvető megállapításit említjük meg. Nem is kell mondani, hogy az állam szerepe meghatározólag kihat az emberi együttélés minőségére. Ezért a pápa rámutat: 1. Az állam a „társas lények” közössége. 2. Az államforma és az állami vezetők kijelölése a politikai közösség feladata. 3. Az állam célja a közjó és az igazságosság szolgálata. Ha azonban visszaél feladatával és zsarnokoskodik, végső esetben az ellene való felkelés is jogos. 4. Az államnak alapvető kötelessége állampolgárai jogainak elismerése és biztosítása.

Keresztény szociális tevékenység a XIX. században az egyre terjedő ipari forradalom korában

A középkor paraszti- kézműves világát az egyre erősödő ipari forradalom korszaka váltotta fel. Súlyos problémákat okozott: a munkások kizsákmányolását és lenyomorodását. Erre válaszul a keresztények Európa-szerte szociális tevékenység megszervezésébe kezdtek. Mindenütt hozzáértő, lelkes emberek kerültek a szociális mozgalom élére. Néhány vezető személyiség:

F. Ozanam, 1813-1853, Franciaországban védelmezte a munkásságot, amelyet az ipari forradalom eszméi, a liberalizmus és a kapitalizmus megnyomorítottak. Szent Vince Társaságot szervezett, amelynek konferenciái leplezték ezeket a veszélyes ideológiákat, szeretetszolgálatot állított fel, de Ozanam fenn hirdette, hogy ez csak a nyomor enyhítését tudja szolgálni, de nem

a súlyos társadalmi problémák megoldását. Kiállt a családi bérért és a vállalkozás nyereségében való részesedésért. Ugyanakkor mindent megtettek, hogy a „gyár, nyomortanya – amivé lett az ott-hon – és a kocsmá” hatására az egyháztól elidegenedett munkásságot az egyházi közösségbe visszahozzák.

Wilhelm Ketteler, 1811-1877, a világi pályát elhagyva pap lett, majd Mainz püspöke. A szociális ügynek nemcsak elméleti, de gyakorlati munkálója is. Elindította a Katolikus Nagygyűlést, amely fórumává vált a szociális problémák megvitatásának és a megfelelő reformok keresésének. Munkáiban is ezeket a kérdéseket taglalta. Hatékony javulás eléréséhez elengedhetetlen a munkásszervezetek összefogása és az állam szociális törvényhozása. Néhány szociális reform követelménye:

1. A munkaszüneti napok ésszerű szabályozása. 2. Munkaidő csökkentés. 3. Az egészségügyi követelmények figyelembevétele. 4. A gyermekmunka megtiltása. 5. A létfenntartáshoz mért bérezés. 6. Részesedés a nyereségben. 7. Az édesanyák gyárban való foglalkoztatásának megszüntetése.

G. Toniolo, 1845-1918 az olasz szociális mozgalom egyik kiválósága. XIII. Leó pápa tanácsosa volt. Olyan társadalmi rend kialakítását sürgette, amelynek középpontjában az emberi személyiség áll, aki embertársaival szemben szolidáris, együtt munkálkodik a közösségben földi és örök élete javára.

J. Gibbons, Baltimore bíborosa a XIX. század végén, az Egyesült Államokban a szociális katolicizmus egyik szóvivője. Különösen a munkásság érdekvédelmi szervezését tartotta fontosnak, természetesnek és igazságosnak. Elősegítette és védelmezte a Kinghts of Labour néven kibontakozó munkásösszefogást.

H. E. Manning, 1808-1892, Westminster érseke, odaadón küzdött a liberális kapitalizmus veszélyei ellen. A munkások szervezkedését elengedhetetlennek tartotta. De a munkás-munkaadó súlyos ellentét feloldásának lehetőségét az igazságos munkabér meghatározásában kereste. Ehhez pedig szerinte szükséges a vállalkozás nyeresége és a munkabér viszonyának meghatározása.

XIII. Leó pápa: Rerum Novarum, 1891

A pápai szociális enciklikák kezdete. Amikor az ipari forradalom liberális kapitalista megfélemlítő nyereségre törő gazdasági rendszere a munkásságot proletárokká tette, szigorú bírálatot illette az embertelenül használt tőkét, és megjelölte a reformok útját. Sokat merített a szociális gondolkodók és mozgalmak tapasztalataiból. Belgiumban nunciusként közelről láthatta a munkásság siralmas állapotát. Főbb tételei:

Osztálykonfliktus nem elkerülhetetlen a munka, tőke, munkás között. Éppen az ellenkezője az igaz. A tőkének szüksége van munkára, a munkának pedig tőkére. Csakis az egymásra utalt munka és tőke viszonyának igazságos rendezése segíthet az együttműködés felé.

Az evangéliumi erkölcsnek társadalmi következményei vannak. A gazdasági élet nem öncélú, alá van vetve a közjónak és az erkölcsi törvényeknek.

A munkakörülményekre is nagy gonddal kell ügyelni. A munkaidő megállapításában ügyelni kell a munkás egészségi állapotára, a munkahely legyen egészséges és biztonságos, tilos a gyermekek dolgoztatása, nőknek bizonyos munkák nem felelnek meg, a munka legyen a munkás képességeinek megfelelő.

A természetjog szerint a munkabérmegszármazás szolgálja a munkás és családja tisztességes megélhetését, valamint az anyagiakon túl a szellemi és kulturális javakhoz való hozzájutást is.

A magántulajdon a természetjog erejében megilleti az embert, mert munkájával – legyen az fizikai vagy szellemi – szerzett

keresetéből megtakarítását, befektetheti tulajdonszerzésbe. Ha ez eléggé elterjedhetne, a szegények- gazdagok osztályharcát enyhítené.

Az enciklika olyan államról beszél, amely nem hagy mindent a szabadverseny piaci érdekeire, hanem jogállamként és szociális államként is közbe kell lépnie a közjó érdekében, a magántulajdon védelmében, a munka és tőke viszonyának alakulásába, a nyomorult munkásosztály megsegítésére be kell avatkozni.

Elismeri és védi a munkások érdekvédelmi szervezkedésének a jogát. A munkások is felelősek sorsuk kialakításáért, és ennek egyik módja a társas összefogás, hogy közösen védjék magukat a tőke embertelen uralma ellen, és jogaik érvényesítésére törekedjenek.

A Rerum Novarum olyan egyházi szociális tanítás kezdete, amely megfelel a kihívásoknak, utat mutat a kibontakozás felé és a szociális tevékenység új formáit fejlesztette ki, amelyek kezelni tudják a szegénység és kizsákmányolás újfajta problémáit.

XI. Pius pápa: Quadragesimo Anno, 1931

A Rerum Novarum után a feszültség tovább duzzadt a hatalmasra nőtt tőkehatalom és a szervezkedő munka között. Az első világháború másra kényszerítette a figyelmet, de utána folytatódott a tőke- munka konfliktus.

1931-ben, amikor a világgazdaság válsága jelentkezett és a diktatúrák kifejlődése látszott, jelent meg XI. Pius pápa szociális enciklikája, amint elnevezése jelzi: a Rerum Novarum negyvenedik évfordulóján. A pápa O. Nell- Breuning jezsuita professzort az egyház szociális tanításának kialakító és továbbfejlesztő tudósát kérte fel az enciklika előkészítésére.

XI. Pius enciklikájának átfogó terve a társadalmi rend megújítása. Ezt jelzi is körlevele címében. Mivel társadalom, gazdaság és erkölcs összefüggenek, az általános javulás, a megújulás csakis az erkölcsi értékrendre épülhet. Ezért is hívta életre a Katolikus Akciót, hogy a hívők a társadalomban terjesszék az Egyház Társadalmi Tanítását és annak érvényesülését előmozdítsák. Ez segítségére lehet a társadalmi megújulásnak.

A tőke és a munka harmóniájának kialakítását is tervezte. De

hogyan is lehetne a gazdasági élet eme két tényezőjét a javak tisztességes elosztására bírni? Elsősorban, azt gondolta, családfenntartó bérezéssel. De ezt lehetne erősíteni a cég vezetésében és nyereségében való részesedéssel.

Hangsúlyozza, hogy a magántulajdonnak egyéni és közösségi jellege van a természetjog alapján. A kapitalizmus individualista ideológiája tagadta a tulajdon közösségi kötelezettségeit. A szocializmus kollektívizmusa elveti a tulajdon jogosságát.

Mussolini-, Hitler-, Franco-féle totalitárius veszélyek megjelenésekor XI. Pius a szubszidiaritás elvében akart önvédelmet keresni a monopolizált hatalmi koncentráció ellenében. Ez az elv ugyanis az emberi személynek, kisebb-nagyobb közösségének szabadságot, bizonyos autonómiát biztosított. Gyakorlatilag abban áll, hogy az az alsóbb fórum, amely felelősen, saját erejéből önmaga ügyét el tudja végezni, azt nem sajátíthatja ki semmiféle hatóság, még az állam sem.

Az igazságosság fogalmát bővítette XI. Pius pápa a „szociális igazság” bevezetésével. Ez hivatott biztosítani a javakban való részesedést mindenki számára és annak megakadályozását, hogy az elosztás egyoldalú juttatásokkal a többi megkárosításával történjék. Ugyancsak bátorított szervezkedésre akár a gazdaságban, akár más munkaterületen. Az összefogás segíthet a munkásság helyzetének javításában.

Az állam feladatának jelenti ki a közösség egészének védelmét, a szegények aktívabb felkarolását. Az állam szociális törvényhozását és a munkajog kialakítását fontosnak tartotta. Ez kiterjedne a munkások testi- lelki egészségére, a munkahely és munkabér kérdéseire, valamint a balesetvédelemre is.

A pápa jól látta az államok egymástól való gazdasági függését, ezért elő kell segíteni együttműködésüket. A nemzetközi intézményeknek kötelessége a munkásság életét a közjó szükségletének megfelelően alakítani. A nemzetközi kapcsolatokra vonatkozólag pedig megállapítja, hogy két veszélyes irányzat alakul ki: a gazdasági nacionalizmus vagy éppen gazdasági imperializmus, és a pénzügyi nemzetköziség vagy nemzetközi imperializmus, amelynek otthona ott van, ahol nyereséget talál. És ezzel mintha már a mi korunkról beszélne XI. Pius pápa.

Bőjte Csaba, ofm

Csodálatos élni az Evangéliumot!

Az Egyházforum 2001/3. számában mutattuk be a dévai Szent Ferenc Alapítványt. Azóta egy országos napilap és egy kereskedelmi TV-csatorna is foglalkozott a ferences atyák figyelemre és támogatásra méltó kezdeményezésével. Említett cikkünk szerzője, Bőjte Csaba ferences szerzetes alkalmanként egy-egy írást küld szerkesztőségünknek. Bizonyára nem csak a szerkesztők vélik úgy, hogy ezekből érdemes közölni...

Kinn voltam ma a szegények között, a fantom blokkban. Sajnos a romániai városok negyedeiben a krónikus munkanélküliség következményeként az utóbbi évek során hatalmas nyomornegyedek kezdtek kialakulni. A képlet mindenütt ugyanaz. Nincs pénz a költségekre. Mind több lakó nem fizeti a víz-, gáz-, villanyszámlát. A felhalmozódó adósságokra a hatóság válasza az, hogy leállítja a víz, gáz, villanyszolgáltatást. Azok, akik megengedhetik maguknak, más tömbházban, negyedekben keresnek otthont maguknak, az üresen maradó beton cellákat hajléktalanok foglalják el. Előre csak a folyósokról tűnnek el a fűtőtestek, majd minden mozdítható fém szerkezet az ócskavasashoz vándorol. A csontba maró hideg téli

éjszakákon az élni akaró emberek minden faanyagot elégetnek. Sajnos ezek a kivérett, lepusztult, kimondhatatlanul mocskos beton piramisok családok százainak adnak otthont. Itt nincsenek közös gyökerek, törvények, szokások, a megalomániás kommunista ipar az ország különféle tájairól sodorta össze az embereket. Egyetlen törvény, mely mindenkit mozgat, az emberek sejtjeibe írt, túlélési ösztön. Itt mindenki meg kell küzdjön a létéért, kicsi és nagy egyaránt. És mindezek ellenére a szolidaritásnak, az emberi szeretetnek csodálatos tettei nyílnak a romokon a kimondhatatlan barbár kegyetlenségek mellett.

Óriási ovációval fogadnak a gyermekek, lerohannak, és

keményen kell állni, hogy fel ne borítsák az embert. Igazából olyan kevés, amit adhatok nekik. Egy-egy ilyen látogatás során el-elmegek a cukrászdába velük. 40-50 ragyogó szemű, mindig éhes gyermek között kiosztani a hideg ragacsos fagyaltot, kész művészet. A kis huncutok a csokit, cukorkát még zsebre vágva újból sorba állnak, de amikor ugyanezt a turpisságot a fagyival ismétlik a tolongásban, akkor nagyon komikus helyzetek alakulnak ki. Mindenki maszatos, és vidám. Az utazásom céljának a neheze még hátra van. Azokat, akik még nem voltak iskolában, de már iskolaérettek elvisezem Dévára egy kis táborba. A tábor célja kiválasztani azt a 2-3 gyereket, akiket majd ősztől befogadunk az első osztályba. Persze, hogy jó lenne mindenkit befogadni, de sajnos ez anyagi nehézségek miatt lehetetlen, meg aztán nagyon kevesen vagyunk, akik vállaljuk ezt a teljes szolidaritást a gyermekekkel.

Minden gyerek szeretne jönni. A szülők már a mikrobusz ablakain is dugdossák be a gyermekeket. A kint maradók éktelen sírásától kísérvé elindulunk. Az első kanyar után népszámlálást tartok: 14 maszatos kimondhatatlanul fegyelmezett utasom van. Mindent megtennének, csak éppen vigyem magammal az egyszerű kollégiumi otthonba. A 7-8 éves gyerekek között van néhány 11-12 éves is, idáig ők sem jártak iskolába. A sötét barnától az egész világosig minden színárnyalat képviselve van a boldog csapatban. Egy kívülálló megdöbbenhetne azon a lelkesedésen, ahogyan bizonygatják, hogy márpedig ők alig várják, hogy tanulhassanak. Igazából számukra az iskola kenyeret, fehér ágyat, labdát jelent, és csak utolsó sorban betűvetést.

Megerkezünk a dévai kolostorhoz. Csodálatos munkatársaim vannak. Egy hosszú nehéz tanév van mögöttünk, s ezek a fiatal lányok, asszonyok, akik 10-12 gyermeket nevelnek, pillanatok alatt, igazi női, anyai érzéssel osztják szét, és ölelik magukhoz az újonnan érkezőket, vetik belé magukat a szeretet újabb kalandjába.

Minden gyermek egy csoda. Mint zsenge szőlőindák tekerednek, kapaszkodnak kezünkbe, nyakunkba. Néhány vendég is van a kolostorban, döbbenve nézik, hogy egy fél tányérka leves után, már a második fogáshoz hozzá sem nyúlnak. Valaki megjegyzi, hogy nem éhesek, pedig egyszerűen a gyomruk össze van húzódva, az újonnan jött gyermekek étvágya 2-3 hét után szokott helyreállni, de akkor aztán csak győzzünk rájuk főzni.

Jön a fürdetés. A kád melegvíz számukra maga a mennyország. Nagy kerek szemekkel, talán ahogyan a szentek szentjébe lépett annakidején be a főpap, úgy ereszkednek bele a vízbe. Egy tízéves fiúcska – akárcsak a többiek – életében most először fürdik kádban, kacagva simogatja a vizet, majd lehajol és megpuszítja azt. Náluk a lakásnak nevezett 3x4 méteres cellában nincs se víz, se villany, se fűtés. A fantom blokkban lakók úgy koldulják, vagy veszik a vizet, mert a negyedükben egyetlen szabadtéri kút, csap, forrás nincs. Egy veder víz például Szászvároson 5 000 lej, 500 forint. A nyitva felejtett lakásokból itt éppúgy ellopják a vizet, mint máshol a pénzt, vagy az aranyat.

Elkezdődik az öltözködés. A lányok, ugyanúgy, mint bárhol máshol a világon, belepirulnak egy-egy szebb ruha láttán. Az izgalom leírhatatlan. A vizes fürdők a gondos nevelőnői kezek alatt engedelmesen omolnak, formálódnak apró varkacsokká, lófarkokká.

A gyerekek ennivalók! A csoda a szemem előtt újból megtörtént! A mocskos, rongyos gyerekek csodaszép babákká váltak. Nagy tiszta szemekkel lesik a felnőtteket, a hála és a szeretet segíti őket, hogy átlépjék a hosszú évek lemaradását. Néhány óra alatt mindenre kész szófogadó, komoly fiatal urakká, hölgyekké váltak a leghangosabbak is.

Metamorfózis. Végül is csak a szeretet képes átalakítani, formálni a világot. Nagyon sokszor részese voltam ennek az átlényegülésnek, és minden alkalommal Isten végtelen hatalmát, szeretetét, jóságát tapasztaltam meg. Nem kell itt tanácsokat, nyakleveleseket, sértéseket osztogatni, csak szeretni, ölelni, simogatni kell ezeket a parányi léteket, s ahogy a tavaszi fényben kibomlik a virág, úgy fakad a hálával együtt a vágy, a kis szívekben, a szófogadás, a tanulás után. A gyermekek csodák, termőföldek, Isten szülőföldje, melyet, ha megmunkálnánk, s bevetnénk jósággal, bölcsességgel, szeretettel, csodálatos virágok, gyümölcsök bomolnának, teremnének mindannyiunk számára.

Egy-egy ilyen nap után értem meg igazán, és tudom lángoló szívvel ismételtetni újból és újból Jézus Krisztus szavait: Atyám küldj munkásokat az aratásba, mert az aratni való sok, de a munkás kevés. Küldj szerzeteseket, papokat, tanárokat, nevelőket, orvosokat a legkisebbekhez. Küldj élelmet, pénzt, ruhát, tanszert, hogy nevelni, formálni tudjuk a szeretet, a bölcsesség számára ezeket a holnap Kőrösi Csoma Sándorokat, Bólyai Farkasokat, József Attilákat, Tamási Áronokat. Uram, ha segítesz, felnőnek ezek a csöppségek. És ezek a kis mihaszna gyerekek között vannak a holnap Márton Áronjai, a szentjeink, profétáink, tudósaink, művészeink. Kérlek, segíts Urunk, hogy alázatos bábákként segíthessünk nekik megszületni. Másképp fájdalomra, talán bűnre és kárhozatra nőnének.

Istenem, tudom, hogy minden gyermek a te végtelen szereteted, világunkba vetett bizalmad újabb jele, záloga. Alázattal otthont akarsz venni szívükben. El akarod mondani nekik, hogy szereted őket, s általuk akarod tovább teremteni a világot. Szébbé, otthonná tenni Erdély földjét, tündérvárává, hogy itt ezen a földön is otthon érezze magát mindenki, akinek itt adatott születni, élni.

Olyan kimondhatatlan nagy bűn hagyni az úton kóborolni, és nézni, ahogyan belenőnek a tisztátalan bűnökbe, a semmittevésbe toporgó elveszett életbe ezek a gyerekek. Több tízezren kallódnak, éheznek és fájznak Erdély szegénynegyedeiben. Igazából senki nem tudná megmondani, hogy hány ezer gyermeknek nem fog az idén sem jelenteni semmit, szeptember 15-e, a tanév kezdete.

Déván és Szászvároson több mint félszáz fiatal és idősebb, világi és szerzetes szövetkezett arra, hogy megszülethessen Mária földje, egy kis sziget, mely befogadja a fészekből kihulló gyerekeket.

A státustörvény adta anyagi lehetőségek, ha keresztény önfeláldozó szeretettel párosulna, itt csodákat lehetne tenni. Naponta szólítanak meg mint az apostolokat és kéri, hogy kereszteljük meg és fogadjuk be a gyermekeket a közösségbe. Kevesen vagyunk. Milyen szép lenne, ha a magyarországi iskolák el tudnának engedni ide a szórványba egy-egy óvónőt, tanítót, tanárt, nevelőt hogy segítsenek újjá születni egy szétrúgott eltaposott kultúrát. Kérlek alázattal, vegyétek bölcs kezetek közé, érző szívetekbe, ezeket a gyermekeket és segítsétek megszületni Erdély megannyi szórványában a jövőt.

Tisztelt olvasóink!

Mindazok, akiknek lehetőségük van lapunkat „reklámozni”, kérjük, írjanak alapítványunk címére (7635 Pécs, Sólóyom dűlő 13.), hogy el tudjuk küldeni részükre a folyóiratunkat bemutató plakátokat és szórólapokat!

Segítségüket köszönjük!

Pártfogók legyünk vagy szolgáltatók

Markus Lehner, Michael Manderscheid (Hrsg.):
Anwaltschaft und Dienstleistung. Organisierte Caritas im
Spannungsfeld

Irgalmasság, mint a karitás alapja

vezete, amelyben már a 90-es évek óta, de az utóbbi időben különösen meglevenedni látszanak a szervezet szociális, társadalmi szerepvállalásáról és önazonosságáról („corporate identity”) szóló belső disputák. Ezek célja az újrapozicionálás, a rászorulókhoz való viszony minél tisztább újradefiniálása és a prioritások megfogalmazása. Az alapkérdés röviden: vajon a piacosság vagy a szolgálat felé vezet a jövő útja? A Caritas tevékenységének melyik (egyébként egyformán legitim) profilja kerüljön előtérbe: professzionális szolgáltató szervezetként, kvázi piaci szereplőként tevékenykedjék a szociális munka világában, elfogadva a totális versenytársadalom keresletkínálaton alapuló szabályozó rendszerét (és egyben észrevétlenül fel is oldódjék benne), vagy pedig a hátrányos helyzetűek szószólójaként, pártfogójaként működjék, amelynek kiindulópontja és legfőbb motívuma nem pusztán a cserearányok egyenlege, hanem a keresztény felebaráti szeretet, s amelynek legfőbb mértéke az Evangélium.

A dilemmáról való gondolkodás már a 90-es évek eleje óta folyamatosan jelen van a publikációkban, azonban a legutóbbi igazi lendületet a szervezet Központi Tanácsának 1999-es berlini ülése adta, amely hosszú és igen tartalmas zárónyilatkozatában – az ilyen dokumentumoktól kissé eltérő módon – komoly elemző apparátussal a háttérben hangsúlyozottan figyelmeztet a karitás eredendő céljára és alapelveire, miszerint „ez a tevékenység alapját abból a küldetésből nyeri, amelyet Isten ingyenes ajándékozó szeretete jelent a világban, és amely sohasem lehet egyenértékű a piacon elérhető termékek körével”. Továbbá megállapítja, hogy „az olyan fogalmak, mint a pártfogás, a közbenjárás, a diakónia és az irgalmasság a karitás szolgáltató jellegének elengedhetetlen jellemzői kell hogy legyenek”.

A tanácskozást követően tanulmányok egész sora született a kérdés legavatottabb szerzőinek tollából, akiknek összefoglaló gyűjteményes kötetét idén tavasszal adta ki a Lambertus Kiadó. Magyarul így lehetne visszaadni a címet: *Szószólók és szolgáltatók – a szervezett karitás kihívásai*. A tizenhárom tanulmányíró által jegyzett, közel kétszáz oldalas könyv négy fejezetre tagolva, a német szerzőkre jellemző alaposággal, valóban szemléleti teljességre törekedve (de a gyűjteményes jelleg miatt olykor ismétlődően) járja körül ennek a szószólói és szolgáltatói szerepnek minden vonatkozását. Az írások elmélyült figyelemre és türelmes olvasásra indítanak, a szövegek között ugyanis nemcsak tézisszerűen tömörített, deklaratív kijelentések vagy társadalomtudományi, szociológiai adatokat tartalmazó, analitikus írások kaptak helyet, hanem olyanok is, amelyek szinte valóságos lelki olvasmányként is forgathatók, annyira meggyőzően tükröződik bennük a szerző keresztény teológiai műveltsége és benső elkötelezettsége.

Figyelemre méltó, hogy a tanulmányírók jelentős részének figyelme egyébként is fokozottan fordul az alapkérdés, vagyis a hitelesség fogalma felé. Warnfried Dettling a „Kiút a siránkozásból” címet viselő tanulmányban egy igen szemléletes metaforával a Caritas mint szervezet társadalmi helyzetét ahhoz a békához hasonlítja, amelyet egy vízzel teli üveglombikba tesznek, majd lassan melegíteni kezdenek. Ekkor a béka sokáig nem érzékelvén a lassú felmelegedést, alkalmazkodik az őt körülvevő környezethez, de egy idő után a folytonos alkalmazkodásban lassan el is pusztul. Ha ugyanezt a békát hirtelen dobnánk be a forró vízbe, veszélyérzetétől és lendületétől hajtva azonnal kiugrana a lombikból. Elemzése szerint az egyik fő veszély, ha a karitás úgy van jelen a „turbókapitalizmusként” ill. „Németország Kft”-ként jellemzett jelenkori társadalmi „lombikban”, hogy működése során észrevétlenül, fokról fokra átveszi annak jellemzőit, funkciómechanizmusait, közben azonban egyre halványodik szolgálatának eredeti, diakóniai jellege, amelynek helyét átveszi a hideg racionalitás és az üzemszerű, intézményszerű profizmus. Valóban: minden társadalmi cselekvés mögött filozófia is van. A modern gazdaságban köztudott, hogy minden jelentős cég stratégiájának kialakításakor „víziót” és „missziót” fogalmaz meg, amelyből akcióit eredezteti. Elengedhetetlen, hogy egy olyan, „terepen” dolgozó szervezet is, mint a Caritas rendelkezék a napi pragmatizmuson túlmutató, de az „idők jeleit” figyelembe vevő korszerű vízióval és misszióval. A tanulmányok egy része arra utal, hogy szerzőik szerint a német Caritas szervezete némileg elkényelmesedett és jellemzően inkább a fennálló viszonyok megőrzésére, intézményeinek fenntartására összpontosít, és az indokoltnál kevesebb figyelmet fordít annak a társadalomképnek a hatékony politikai-közéleti képviselésére, amely az egyház szociális tanításában fogalmazódik meg. „Valójában milyen társadalomban akarunk élni? – veti fel kritikus hangon Warnfried Dettling – A Caritas Szövetség iránymutatásai erre csak részlegesen felelnek. Ha nem csupán a hátrányos helyzetűek szószólója akar lenni, hanem egy másik, egy jobb társadalmi berendezkedésé is, akkor meg kellene mondania azt is, hogyan nézzen ki ez a társadalom, és milyen eszközökkel lehet ezt a célt elérni. Aki csak a saját nyugalma szeretné megőrizni, a 'zavartalan' üzletmenet érdekében, az legjobb, ha távol marad ettől. Aki úgy hiszi, hogy már egy kész társadalomban él, attól nem várhatunk mást, mint a kész állapotok őrzését és a 'vívmányok' megtartását.”

A hangsúlyok tekintetében természetesen a könyv szerzői között is érezhetőek a különbségek. A „Szerpek tisztázása” c. első fejezetben a könyv nyitó tanulmányát író Helmut K. Anheier – miközben mélyrehatóan elemzi a piaci mechanizmusok egyre fokozódó és fenyegető dominanciáját a szociális és egészségügyi területen –, a karításon belül szigorúan elkülönítendőnek tartja a piaci alapon szabályozott szociális szolgáltatások területét (melyek véleménye szerint nem tartoznak szorosan a Caritas eredeti filozófiájához) azoktól a tevékenységektől, amelyekben a keresztény értékek közvetítése hatékonyan megjelenik, és amelyeknek specifikuma az egyházi jelleg is.

Helmut Hartmann meggyőzően érvel a szociális igazságosság terén a Caritasnak a társadalmi szemléletformálásban betöltendő szerepe és feladatai mellett, Basina Kloos pedig strukturális reformlépésekre tesz konkrét javaslatokat (ún. „Vállalkozó Caritas” és „szociális Caritas”), amelyek jobban segítenék a közbenjárói, pártfogói funkció és a szolgáltató feladatok szétválasztását.

Mit is jelent közelebről a „szószóló”, a „közbenjáró” funkció? Az erről szóló második fejezet szerzői (Warnfried Dettling és Konrad Hilpert) ennek kettős értelmét világítják meg: közbenjárni a hátrányos helyzetűekért, és egyszersmind fellépni egy új társadalomkép érdekében. Karl Bopp írása különösen elmélyült bemutatását adja e fogalmak teológiai-szentirási gyökereinek, rámutatva Jézusnak mint a kicsik és szegények szószólójának személyes példájára.

A harmadik fejezet részletesen foglalkozik a Caritas működésének társadalmi kontextusával. Ottmar John megállapítja, hogy a német közgondolkodásban a Caritas megítélése leszűkült egy szociális szolgáltató vállalat imázsára, és ezt a szerepet maga a szervezet is internalizálta, ami a napi praxis során terminológiailag pl. az „ügyfelek” szó rendszeres használatában tükröződik. Bár nyilvánvaló, hogy az állami szociális ellátó rendszerekben a szolgáltatások mögött egy igen leszűkített emberkép áll, a szerző – a többiekhez képest jelentős hangsúlyeltolódással – mégis e szolgáltató funkció megerősítésében látja a haladást, sőt a túlélés útját, hiszen a piacgazdaság szektorai közül csak itt tapasztalható dinamikus és univerzális növekedés. Dieter Geerlings és Peter Neuhauser tanulmányai a karitás eredeti alapelveinek a politikum világában való képviselését kísérli meg bemutatni.

A könyv negyedik, záró fejezete (Markus Lehner, Michael Manderscheid és Karl Gabriel tollából) a társadalom informális közösségeinek fontosságát elemzi, ahol a szolidaritás és a gyakorlati karitás a legszponatánabb és leggazdagabb formában, a szituációkhoz alkalmazkodó és igazán emberközeli módon tapasztalható meg. Karl Gabriel rámutat: önmagában mind a piacgazdaság, mind a szociális állam fogalma sokkal szűkebb jelentéstartalmú, mint ami a Caritasban mint szociális mozgalomban eredeti célként szerepelt.

A nem szakember, hanem érdeklődő hazai olvasó számára imponáló a könyvben felhalmozott tényanyag, amely a karitásról szól ugyan, de egyúttal alapos társadalmi háttérrel és kritikával is adja egy jóléti állam szociális ellátó rendszerének. Mi itt Magyarországon még nagyon messze járunk attól, hogy a szeretetszolgálat területén a szolgáltató és intézményi jelleg vagy a „túlprofesszionizálódás” vadhajtásainak leküzdése legyen a jellemző feladat, a mi tennivalónk még az építkezés és legtöbbször csak a tűzoltás. Szociális munkások és a karitás ügyéért tevékenykedő nem túl nagy számú elkötelezett keresztények – képes beszéddel szólva – olyasféle helyzetben vannak, mit egy hajó legénysége, amelyen tíz lyukon folyik be a víz, de csak három dugó áll rendelkezésre, és ezekkel rohannak hol egyiket, hol másikat tömőgetve. A Caritasról szóló elegáns és magas intellektuális színvonalat képviselő kötet tanulságai – személyesség és szolgáltatás dilemmájáról gondolkodva – a recenzens számára a régi közmondás egyszerű igazságára mutatnak rá, miszerint „inkább kell bízunk a katonákban, mint a várfalak erejében.”

Lambertus, Freiburg, 2001., 208 oldal. ISBN 3-7841-1325-7
Késmárki Zsolt

A hely.

Janáky István épületei, rajzai, írásai

A valamirevaló építészeket ég és föld viszonylatai foglalkoztatják. Az architektúra a föld (*tehton*) felemelése és térré formálása. Amíg nem létezett mélyépítészet, minden építmény az éggel, a legmagasabb boltzattal került kapcsolatba. A technológiák és szemléletek fejlődése és földszintre fókuszálódása ellenére e tekintetben nincs változás; továbbra is minden építmény a világ építményének része. (Legfeljebb az építészmérnökök többsége ezt már nem veszi észre.) Nincs olyan architektúra, amely nélkülözhetné a *logosz architektont* (Arisztotelész) tekintetbe vételét. Az „*építeni, gondolkodni, lakozni*” (Heidegger) háromsága építészeket és filozófusokat egyaránt foglalkoztató feladvány.

Janáky e könyve életművének összefoglalása. A példásan megformált albumban (Hübner Teodóra terve) a rajzok, a tervek

és az elkészült építmények képei, csakúgy, mint a szövegek, kivételes koherenciát mutatnak. A közel négy évtizeden át készült munkák mindegyikében egyazon szemlélet alakulása, átható ereje érzik. Változás, idő, érlelődés van; a gyorsan kimúló „korszerűség” divatjaitól és vélelmeitől mentesen.

Janáky terveit és épületeit a világ arányrendszerének mélyes ismerete hatja át. A modern építészeket megkísértő nagy, látványos, „monumentális”, ám kiszolgáltatottsága és elméretezettsége folytán mindegyre kudarcot valló építészet helyett a *helyek* emberarányos alakításának szándékát mutatják. Ezért aztán munkáin a trendkövető megrendelők terrora, vagy a hatalmi hagymáz nem hagyott nyomot.

Janáky nemcsak gondolkodó és gyakorló, hanem író építész is: „*néha leülök, átnézek a tárgyak fölött és hevesen fogalmazok*”. Írásaiban éppoly gazdag a formák világa, mint — a megvalósult vagy csak tervig jutott — építményei esetében. Nem a program-szövegező építész-írók közül való. Szövegeit az aforisztikus egyszerűség változatgazdagsága és sokrétűsége jellemzi. („*A kész ház Magyarországon kevésbé szép, mint a félig kész ház*”; „*a hazai befejezettségek nem igazi befejezettségek*”. „*Csak akkor írok, ha érzem, hogy az a szöveg, amelyről éppen szó van, a dolgozat végére érve teljesen beburkolja a közölnivalómat. Ezt csak úgy tudom megcsinálni, ha az irodalmi karakterű burok befelé terjedve lassan /szinte/ teljesen burokanyaggá változtatja az eredetileg másfajta /építészeti/ tartalmat.*”)

Írásai nem utolsósorban iróniájuk miatt is élvezhetők. A magyar neohistorikus múltkorságról például megjegyzi, hogy az „*organikusok, expresszionisták, csaktisztaforrásbólmerítők*” művei „*a jelentések összezavarodásához, hamissághoz vezetnek. Ma legvisszataszítóbb tárgyi kreatúrák keletkeznek jelképek címén.*”

Janáky munkássága nem azért is érdemel megkülönböztetett figyelmet, mert igen magas fokon sikerült megvalósítania a szemlélődő és cselekvő élet, e tájon oly ritka tüneményét. Ekként olyan építészetet művel, amely „*a mai csillagállásban visszahúzódik a dolgokba*”, és az így dolgozó mestereinek „*van egy különleges melázó tekintetük. E révedő, a tapasztalatok során megnyugodott pillantás a megismerés erejétől áthatóvá válva száll múltton és jövőn keresztül, látva egykori és még el nem következett dolgokat. Ez, a szem kúpos gödréből kieredő sűrű szemsugár az egyetlen, ami értékesebb a házaknál és a róluk szóló szavaknál*”.

(Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1999. ármegjelölés nélkül)
Tillmann József

Thomas Szasz: Szertartásos kémia

Az élet elviselhetetlen édességét az ember időről időre — hol erjedt cukrokból, hol keserű füvekből készült — kemikáliákkal enyhíti. Ezt a kultúrák időtlen idők óta különféle kultikus eljárásokkal társítják. A régészeti leletekből (pl. mákgubós idolk Krétáról stb.) ez éppúgy kiderül, mint kultikus könyvekből, régi leírásokból: a szómát a Védákban, akárcsak a tömjént a Bibliában nem egyszer hozzák szóba a szertartás *szerves* részeként. (Ez utóbbi is gyantaszármazék, és kimutatottan tudatmódosító szer, akárcsak a szkítáknál egykor használatos kendermag, amelyről Herodotosz tudósít.)

Manapság az európai kultúrkörben erjesztett levek használatosak, más világtájakon mással élnek: leveleket fogyasztanak, füveket füstölnek. A zsidó-keresztény Európa kultusza a bor (vér)

testi szimbolizmusa köré szerveződött, s ebbe a mediterrán helle-nizmus (görög és római) szőlőkultúráját is integrálta. Más kultúrák — nem utolsósorban klimatikus különbségek miatt — más kultikus középpontok körül bontakoztak ki. Így például az indiai szubkontinens súlypontját nem a test, hanem a lélek, a szellem köré szervezte, és a lélek/zet szimbolikáját állította középpontjába: a jóga légzéstechnikáját, ill. a belélegezhető szereket. Ennek köszönhetően Keleten a különféle kenderszármazékok nemcsak a hétköznapi használatosak, hanem szent szövegek olvasásához is ajánlott szerek.

A „kultikus kémiának” szentelt művében az amerikai pszichiáter ezekre az előzményekre tekintettel elemzi a szerek mai megítélését. Könyvének középpontjában az 20. századi fordulat áll, amelynek nyomán az addig egyezményesen gyógyítóknak, ill. kultikus szernek tekintett anyagok „kábitó”, és hatóságilag szankcionált anyaggá váltak. (Legszébb példája a régebbi orvosi közmegegyezés szerint a legjobb gyógyszernek tekintett ópium esete, amelynek kriminalizálására főként a fehér amerikaiaknak a sikeresebb kínai bevándorlók elleni konkurenciaharca, ill. hangulateltétele, majd pedig „törvényes” megoldása /Chinese Exclusion Act/ vezetett.)

A szerek problémáját Szasz szövevényes összefüggéseiben, társadalom- és vallástörténeti folyamatokra tekintettel tárja fel. Hasonlóan Rudolf Gelpke klasszikus munkájához (*Vom Rausch im Orient und Okzident*), vizsgálódásait nem korlátozza a nyugati kultúrára. Utóbbit ugyanis e téren csak szekularizálódásának modern folyamata különbözteti meg a többitől. Ennek tudható be, hogy a keresztény-kultikus szerveződésformák felbomlása során, az addig a vallásban összpontosuló religiózus kötelek felbomlottak, és mindenféle más tárgyak köré fonódtak. A könyv ennek a modern „áttételnek” a történetét mutatja be; azt, ahogy a „farmakomitológia”, a bűnbakképzés kialakul és „az orvoslás a hitetlenek hitévé” válik. Bár Szasz nem foglalkozik a szerhasználat régi és mai szocializációjának különbségével, ill. az ebből adódó problémakörrel, könyve a droggkérdés megközelítésében manapság, az állami álnokság és felkent profétáinak áradozása közepette nélkülözhetetlen, világos és felvilágosító munka.

(Új mandátum Mönnykiadó, Bp., 2001. 2500 -ft.)
Tillmann József

J-P. Changeux – Paul Ricoer: *A természet és a szabályok.*

„A tudományban legérdekesebb témákat a genom, az agy és a kozmosz jelenti. Talán azért az agy a legérdekesebb közülük, mivel a genom és a kozmosz közti közbülső helyzeténél fogva rajta keresztül mindkettőt és ezzel egyszersmind szinte 'mindent' szemügyre lehet venni.” Ez a megállapítás ugyan nem e könyv egyik szerzőjétől, hanem Detlef Linke bonni agykutatótól ered, ám tárgyának jelentőségét aligha lehetne ennél pontosabban exponálni. Az „agy évtizedében” egy élvonalbeli agykutató és az egyik legsokoldalúbb kortárs gondolkodó nekifog, hogy könyvnyi beszélgetés során „szinte mindent szemügyre” vegyen.

Changeux és Ricoeur valóban „szükségszerű találkozáson” (ez az első fejezet címe) vesz részt. Az agy kutatás újabb eredményei példátlan perspektívákat nyitottak az emberi elmeműködés megértésére. Az ún. képet adó eljárások révén nemcsak belátás, hanem úgyszólván rálátás nyílik a gondolkodásra: a monitorokon megjeleníthető az idegpályákon zajló folyamatok, s az adott pillanatban legintenzívebben működő agyi tájékok mintázatából kirajzolódnak a neuronális nexusok: a gondolkodás útjai.

Az új felismerések egy része abszolút novum, a többi régről

ismert intuitív tudás - tudományosan alátámasztva. (Utóbbira legszébb példa a zenehallgatás „agy térképe”: a legnagyobb, mindkét féltekére kiterjedő és minden más agytevékenységet felülmúló agyi intenzitással jár /kivéve a zenekritikust, akinél ez az egyik féltekére korlátozódik !/; tökéletes összhangban azzal, hogy az antik-középkori tradícióban mindig is a „művészetek művészetének” tekintették a zenét.)

Ricoeur érdeklődése érthető, hiszen mi sem áll közelebb egy gondolkodóhoz, mint önnön gondolkodásának, gondolkodó szervének („hard- és szoftverének”) az új felismerések fényében való értelmezése. Ezek megismerésének és megértésének követelménye valamennyi fejtmunkás számára sürgető feladat, s ezt nem kizárólag az önismeret igénye indokolja: az agytáji felfedezések révén alapvető átrendeződés várható, s ez a gondolkodás eddig használatos metaforikáját éppúgy megváltoztatja, miként oly sok mindent azzal kapcsolatban, ahogy önmagunkról gondolkodunk.

A könyv kimondott tárgyán túl a 'két kultúra' közti párbeszéd nehézségeiről és áthidalási kísérletének nem túl kecsegtető eredményéről szól. Bár a dialógus szándéka számos esetben kimondatik, s Ricoeur esetében gyakorlott beszélgetőről van szó – pl. Gabriel Marcelle (1968) –, az eredmény alatta marad, az indokolt várakozásnak. Changeux többször hivatkozik az általa olvasott filozófiai munkákra, ám az agyműködés tényeinek értelmezésében különösen szembevetendő – nemcsak beszélgetőtársához, hanem más agykutatókhoz képest is – értelmezési kereteinek korlátozottsága. Az eredményt azt juttatja eszünkbe, amit Heidegger egy másik tudománnyal kapcsolatban állapított meg: „a fizika fizikát szól”.

Ebben a többnyire széthangzó kettősben Changeux szövege leginkább az idegtudomány újabb felismeréseinek ismertetése miatt érdemel figyelmet. Ricoeur pedig azért, mert más munkáihoz képest szokatlan egyszerűséggel és közvetlenséggel szólal meg — főként az utolsó fejezetben, ahol már-már vallomásszerű megnyilatkozásai olvashatók: *“Különösen közel érzem magamat Hans Jonas nézeteihez, ha azt próbáljuk megfogalmazni, mi Isten fogalma Auschwitz után, fel kell adnunk a mindenhatóság kategóriáját, hiszen ez nem tisztán vallási, hanem inkább teológiai-politikai kategória. Egyrészt a kinyilatkoztatás forrásának eszméjét az abszolút politikai hatalom nyomán mintázták; cserébe az istenségnek ezt a képzetét használták fel a politikai hatalom igazolására. A vallás ezek után arra szolgál, hogy félelmet keltsen az emberekben. A fenyegetés végén ott van a pokol. A mindenhatóság és a pokol gondolatát egyszerre kellene elvetnünk, s másfajta koncepciót kellene kidolgoznunk a hatalomról - ez volna a kinyilatkoztatás. Ezt kell összekapcsolni a szeretet gyengeségével, mely kiszolgáltatja magát a halálnak.”*

Az utóbbi történések fényében különös aktualitást kaptak gondolatai a vallások útjainak különbözőségéről, melyek számunkra Otlík *Medve Naplójának* olvasóiként olyannyira ismerősek tetszenek: *„A nagy vallási kultúra és a vallási mértékletesség jele annak megértése, hogy mások más úton szintén hozzáférhetnek(...) egy töredezett gömbfelszínen vagyok, mely különböző vallási helyeket tartalmaz. Ha a gömb felszínén próbálok futni, eklektikus vagyok, és sosem találok meg az egyetlen vallásosságot, legfeljebb szintetikus leszek. Ha azonban eléggé elmélyülök saját hagyományomban, túllépek nyelvem határain. Amint haladok az általam „alapvetőnek” nevezett réteg felé — amit mások más úton érnek el —, e mélyfúrással csökkenteni tudom a távolságot köztem és más hagyományok között. A felszínen hatalmas a távolság, de ha lemegyek a mélybe, közelebb érek a máséhoz, aki ugyanezt az utat járja.”*

(Osiris Kiadó, Bp., 2001. 1890 Ft)
Tillmann József

Türkmenisztánban megszüntették

A vallási közösségeket továbbra is elnyomják

Sagildij Atakovot, Türkmenisztán legismertebb, vallási okokból bebörtönzött baptista lelkészét négyéves büntetésének lejárta előtt váratlanul szabadon engedték – jelentette a *Keston Institute*. Az amerikai *Russian Evangelistic Ministries* és a német *Friedensstimme Mission* – mindkettő szoros kapcsolatokat ápol a volt Szovjetunió tagköztársaságainak baptista egyházaival – egyaránt megerősítette, hogy Atakov lelkészt 2002. január 8-án, büntetésének lejárta előtt elbocsátották a Kaszpi-tenger melletti kikötőváros, Türkmenbasi (korábban Krasznovodszk) börtönéből. A lelkész az iráni határhoz közeli Kahka városban találkozhatott feleségével, Artigullal és öt gyermekével. „*Ezt az ajándékot Jézus adta nekem karácsonyra*” – jelentette ki Atakov (sok ottani keresztény január 7-én ünnepli a karácsonyt).

Azonban a keresztények többsége nagyonis szkeptikus a szabadon bocsátás időzítése miatt. „*A szabadlábba helyezés meglehetősen szokatlan körülményei okot adnak az aggodalomra*” – fejezte ki nyugtalanságát a *Russian Evangelistic Ministries* szóvivője, hangsúlyozva, hogy Atakov szabadulásáról semmiféle hivatalos igazolást nem kapott, és eddig a személyi iratait sem adták vissza. A börtönigazgatóság azt mondta neki, hogy tíz napon belül minden iratot postán eljuttatnak a lakására.

Mindenesetre a *Council of Churches of Evangelical Christians/Baptists* – a volt szovjet tagköztársaságok egyházainak gyűjtőszervezete, amelynek Atakov gyülekezete is tagja – nyilvánvalóan a tisztázatlan körülményekre való tekintettel, a lelkész szabadlábba helyezésével kapcsolatban a mai napig semmilyen állásfoglalást nem adott ki.

A helyi baptisták azzal magyarázzák Atakov hirtelen kiszabadulását, hogy a hatóságok így akarták elejét venni egy nem kívánt nagyméretű vallási tüntetés szervezésének a lelkész májusban lejáró büntetésére.

A 39 éves konvertita Atakovot azzal a váddal ítélték el, hogy meghamisította az egyházi iratokat, s ezáltal megnövelte gyülekezete tagjainak létszámát. A hatóságok így akarták megátolni hittérítő tevékenységét. 1998. december 18-án vették őrizetbe Türkmenbasiban, ahol két év börtönre ítélték, de 1999. március 19-én szabadon engedték, majd ügyét 1999. augusztus 4-5-én Türkmenisztán fővárosában, Asgabadban újratárgyalva megemelt büntetést szabtak ki rá.

Atakov bebörtönzése következtében példátlan nyomás nehezedett a türkmén hatóságokra. Azokat a munkatáborokat és fogházakat, ahova a lelkészt hurcolták, tömegével árasztották el a világ minden tájáról keltezett tiltakozó levelek, amelyeknek persze csak kis töredéke jutott el a címzetthez. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint külföldi kormányok szintén szabadon bocsátását követelték. 2001. májusban amerikai diplomaták egyezséget ajánlottak. Atakovot ekkor Asgabadba szállították, ahol a politikai rendőrség (KNB, a korábbi KGB) vezetői arra

akarták rávenni, hogy szabadlábba helyezéséért cserébe családjával emigráljon az USA-ba. Atakov elutasította az alkut, mire május 14-én visszazárlították a börtönbe.

Fogva tartása alatt pszichiátriai gyógyszerekkel kezelték, aminek következtében egészsége súlyosan megrendült. Akik azonban szabadulása után beszéltek vele, úgy nyilatkoztak, hogy most „testileg-lelkileg jól van”.

A türkmén hatóságok a lelkész szabadon bocsátása ellenére továbbra is elnyomják a kormány által törvénytelennek tekintett baptista közösségeket. Helyi hívők elmondása szerint a hatóságok december 16-án razziát rendeztek egy kazari (korábban Cseleken) magánlakásban, ahol éppen istentiszteletet tartottak. Január 9-re minden jelenlevőt beidézték a városi előljáróságra. Még nem ismeretes, hogy büntetéssel megúszták-e, vagy a hatóság beváltotta azt a korábbi fenyegetését, hogy a házigazda, Marija Zadorozsnaja lakását elkobozzák.

Balkanabad (korábban Nebit-Dag) város baptista gyülekezetében december 23-án szintén razziát tartottak a vasárnapi mise végén. A rendőrök fölírták a jelenlevők adatait, akik közül öt fiatalt kihallgatott a KNB. A vallási osztály egyik tisztje, Kadir Jazgengyijev három baptistát fejbe ütött – Dovran Akmuradovot, Vitalij Konovaljovot és Makszim Grisint. Mind az öt előállítottak alá kellett írni egy nyilatkozatot arról, hogy részt vettek a misén, és megmondták nekik, hogy újabb kihallgatásra kell számítaniuk. A biztonsági tiszték magyarázata az volt, hogy mivel gyülekezetüket nem regisztrálták, számukra mindenfajta összejövetel tilos.

A helyi gyülekezet tagjait aggasztják Mihail Kozlov – az asgabadi baptista egyház egyik vezetője – december 22-i halálának titokzatos körülményei is. Kozlov december 21-én egyedül autózott Türkmenbasiból Asgabadba, amikor kocsija leszáguldott az útról. Esméletlen állapotban szállították kórházba, ahol – anélkül, hogy tudatát visszanyerte volna – másnap meghalt. Hittestvérei elmondták, hogy Kozlovnak, aki szenvedélyes sportoló volt, számos alkalommal sikerült leráznia a KNB-nek az ő meggyilkolásával megbízott kopóit. December 28-án temették el Asgabadban. A búcsúztatására Türkmenisztánból illetve egész Oroszország területéről összesereglett baptista tömeget nem merte megzavarni a KNB.

Az egyházak helyzete Türkmenisztánban

Az összes volt szovjet tagköztársaság közül Türkmenisztánban legkegyetlenebb a vallási elnyomás. Csak az állam által jóváhagyott mecsetek és az orosz Ortodox Egyház gyülekezetei kaphatnak hivatalos bejegyzést. A kormány az összes többi felekezetet törvénytelennek tekint, beleértve a protestánsokat éppúgy, mint az örmény vagy az evangélikus egyházat, a Jehova Tanúit, a Hare Krisna és a Baha'i-hívőket is. A nem-bejegyzett közösségek híveit megverik, pénzbüntetésre ítélik, bebörtönzik vagy deportálják, az istentiszteleti célokra használt magánlakásokat elkobozzák, sőt számos esetben lerombolják.

Viz Péter/CSI

Teológia személyesen...

Míg a hazai lelkigondozás az egyházon „kívül állókat” úgy próbálja megszólítani, hogy meghívja őket a plébániára, addig az amerikai gyakorlat nyitottabb a szokatlan és újszerű megoldásokra. Kinn a „helyszínen” keresik fel a fiatalokat és ott próbálják megszólítani őket. Nemrég vált ismertté a hír, miszerint az újonnan kinevezett washingtoni érsek, Theodore McCarrick, a késő esti órákban a főváros egy ismert báját látogatta meg, hogy ott személyesen találkozhasson az emberekkel. A kísérlet jól sikerült. Az est végén a bár egyik félreeső termében ötszáz fiatal gyűlt köréje, akikkel hosszan elbeszélgetett, vallással kapcsolatos kérdéseikre választ adott.

Az Egyházforum 2001/3. számában közzétették a Jan Sokol szlovák érsekkel készült interjút. A beszélgetésben említés történik a szlovákiai magyar katolikusok memorandumáról, amelyben magyar püspököt és magyar lelkipásztorokat kérnek. Talán nem én vagyok az egyetlen, akit érdekel a memorandum teljes szövege, de eddig nem jutott hozzá. Ha Önöknek megvan, kérem közöljék.

Lipót Károly

Memorandum a szlovákiai magyar katolikus közösség helyzetéről, problémáiról és ezek megoldási lehetőségeiről

A szlovákiai magyar közösség lélekszáma az 1991-es népszámlálási adatok szerint 567 ezer fő, Szlovákia magyar anyanyelvű polgárainak száma ennél magasabb: 608 ezer fő. A fenti közösségből 1991-ben 368 ezer polgár vallotta magát római katolikusnak, akik 5 püspökségben, 250 plébánia területén élnek. Ennek a közösségnek a legnagyobb gondja az, hogy senki sem foglalkozik hivatalos megbízás alapján a problémáival: pásztor nélküli nyájnak tekinthető, Szlovákia Püspöki Karának egyetlen olyan tagja sincs, aki a magyar közösségből származna, aki átérezné ennek a közösségnek a gondjait, és a megfelelő jogkörökkel is rendelkezne azok megoldására. Ez a Memorandum e részegyház gondjaira kíván rávilágítani, s megoldási javaslatokat felvázolni - a II. Vatikáni Zsinat szellemében.

I. Főpásztor és papok hiánya. A 250 plébánián, ahol a szlovákiai magyar katolikusok élnek, az alábbi jelenlegi egyházmegyék közt oszlik meg:

- Pozsony-nagyszombati Főegyházmegye: 155 magyar többségű vagy jelentős számú magyar hívőt tömörítő plébánia;
- Rozsnyói Egyházmegye: 49 magyar többségű vagy jelentős számú magyar hívőt tömörítő plébánia;
- Kassai Főegyházmegye: 25 magyar többségű vagy jelentős számú magyar hívőt tömörítő plébánia;
- Nyitrai Egyházmegye: 6 magyar többségű vagy jelentős számú magyar hívőt tömörítő plébánia;
- Kassai Görög Katolikus Exarchatus: 15 magyar jellegű plébánia.

A népszámlálási adatok szerint a fent említett egyházközségek magyar többségűek vagy jelentős számú magyar hívőt tömörítenek, bár a településeken élnek más vallású, illetve más nemzetiségű polgárok is. A zömében katolikus magyarok által lakott plébániák egyharmada pap nélkül van, a másik harmadában nyugdíjas vagy szlovák anyanyelvű lelkipásztor működik. Nagyra becsüljük szlovák anyanyelvű paptestvéreink tevékenységét, ám sok esetben objektív okokból eredő hiányos nyelvtudásuk miatt nem tudják kellőképpen szolgálni magyar ajkú híveiket. A Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében a 155 magyar jellegű plébániából 54 üres, 25-ben szlovák anyanyelvű pap működik, 20-ban pedig nyugdíjas. A magyararkta vidéken működő aktív papok átlagéletkora a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében 52,7 év, a Rozsnyói Egyházmegyében 48,1 év, a Kassai Főegyházmegyében 37,95 év.

Meggyőződésünk, ha a katolikus magyar papság közül is lennének püspökké szentelt pásztorok, hovatartozásuk alapján hatékonyabban tudnák szívükön viselni a rájuk bízottak gondját, s így ez az állapot nem lenne ilyen siralmas. Nézetünk szerint könnyebben és rugalmasabban tudnák megoldani a felhalmozódott problémákat. Ezek a főpásztorok könnyebben el tudnák érni, hogy a határon túl tanuló kispapok is elsősorban itthon vállaljanak lelkipásztori szolgálatot.

Nem lehet egyetérteni azokkal a nézetekkel, amelyek ezt a kérdést megpróbálnák a nyelvhasználat ügyére leszűkíteni. Nem arról van szó, hogy egy főpap képes-e jó vagy kevésbé jó magyarsággal elolvasni egy liturgikus szöveget, hanem arról, átérzi-e a szlovákiai magyar katolikusok gondjait, és rendelkezik-e a megoldásukhoz szükséges jogkörökkel.

II. Fialat papok elvándorlása

A magyar püspök hiánya Szlovákiában azt is okozza, hogy csaknem 50 kispap tanul Szlovákiából Magyarországon, s többségük nem tér, vagy nem térhet haza. Ez a jelenség az egyik oka, hogy bár a szlovákiai magyar katolikus közösségben megfelelő a hivatások száma, mégis jelentős paphiány alakult ki. A másik ok - amely összefügg a fentivel -, hogy Szlovákiában nem létezik magyar nyelvű papképzés. A pozsonyi Comenius Egyetem Hittudományi Karán jelenleg 18 magyar anyanyelvű kispap tanul szlovák nyelven. A kassai szemináriumban 7 magyarul tudó kispap, a nyitrai szemináriumban 2 magyar kispap van. Az okok vizsgálata során sajnos nem hunyhatunk szemet a szlovákiai papnevelő intézményekben és a szlovák papok egy része között fellelhető magyarellesség felett sem.

A magyar papok hiányát Szlovákiában nagyban enyhítené, ha a Magyarországon működő szlovákiai származású magyar papok egy része visszatérne szülőföldjére. Az ő lelkiismeretükre s a magyarországi püspökök felelősségére is apellálunk ezzel a felvetéssel.

A szlovák püspökök felelőssége sem kerülhető meg a kérdés kapcsán: igazi atyaként kellene keblükre ölelniük magyar papjaikat is, vonzóvá kellene tenniük a működést számukra. Ismét megkerülhetetlen a magyar püspök hiánya, mert bár igaz, hogy a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében működik két magyarul is tudó segédpüspök, mons. Dominik Tóth és mons. Vladimír Filo, akik hűséggel és odaadással járnak bérmálni, de ez ma már kevés; nincs jogkörük a problémák megoldására. Sajnos, a többi egyházmegyében a helyzet még rosszabb, a püspökök nem tudnak magyarul, jó esetben lelkipásztori látogatásuk során törve felolvassák a szentbeszédet. Ez a helyzet nem felel meg a 3. évezred követelményeinek. A 64 ezer fős szlovákiai magyar reformátusságnak van püspöke, a jóval kisebb létszámú görög katolikus közösség gondjaival két püspök is hivatott foglalkozni. Érthetetlen a szlovákiai magyar katolikuság mostoha helyzete. Nézetünk szerint tarthatatlan állapot, hogy a Szlovák Püspöki Karban egyetlen főpásztor se képviselje a 368 ezres szlovákiai magyar katolikus közösséget, aki őket - nyájként a nyájban - igaz atyaként összefogná.

III. Intézmények, szervezeti problémák

A szlovákiai magyar katolikus intézmények száma, színvonala és helyzete messze elmarad a kor kívánalmaitól. Népünk körében nincs hivatásgondozás, minden biztonnyal papjelöltjeink közül is többen ezért mennek el Magyarországra. Nincs papi továbbképzés, nincs céltudatos egyházi felnőttképzés és ifjúság-gondozás. 1990 februárjában megalakult a szlovákiai magyar papok társulata, a Glória. A társulat vezetősége működéséhez egyházi jóváhagyást kért a nagyszombati megyés püspöktől, a megyés püspök azonban nem foglalt pozitívan állást, és a csoportosulás csak kiadóként működhet.

Szlovákiában magyar nyelven egy országos terjesztésű hetilap, a Remény jelenik meg, 17 ezres példányszámban. A Szlovák Püspöki Kar egyéb kiadványokat is küld a magyar plébániákra, de csak szlovák nyelven. Magyarul csupán a püspökkari körlevelek jelennek meg. A médiában a katolikus magyarság alig van képviselve, a Szlovák Rádió magyar adása havonta két alkalommal sugároz félórás katolikus magazinműsort Világosság címmel. A műsor léte a mindenkori kormány jóindulatától függ.

Az iskolai hitoktatás államilag engedélyezett, sőt bizonyos

korosztályok számára kötelezően választható tantárgy (az alternatíva az etikai nevelés). Az új lehetőségekre és kihívásokra válaszolva a magyar anyanyelvű iskolák hitoktatói a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegyében hároméves magyar nyelvű tanfolyamon vettek részt. A képesítésüket az Egyház ugyan elismerte, de az állam nem. Így hitoktatóink az iskolákban csak mint szakképzetlen munkaerők taníthatnak. A pannonhalmi Bencés Hittudományi Főiskola által szervezett, Komáromba kihelyezett hitoktatóképzőt, illetve az általa nyújtott képesítést pedig még a Pozsony-nagyszombati Főegyházmegye előjárósága sem ismerte el, hallgatói nem kapnak kánoni missziót. Aki Szlovákiában ma szakképzett hitoktató kíván lenni, az csak szlovákul tanulhat.

Elenyészően kevés a katolikus magyar iskola (8 alapiskola, 2 középiskola), ami hátráltatja a magyar anyanyelvű katolikus értelmiség képzését is.

A pozsonyi teológiai karon oktatják ugyan két éven keresztül a magyar nyelvet is, de a kispapok vizsgát nem tesznek, ezért magyar nyelvismeretük olyan siralmas, hogy magyarul a legtöbben még olvasni sem tudnak. Ilyen esetben, ha szlovák pap kerül magyar plébániára, a magyar szentmisék nem szűnnek meg ugyan, de a hívek nem kapják azt a lelki élményt, amit a szentmisének nyújtania kellene. Érthető tehát, hogy a szlovák nyelvű, illetve a helytelen magyarsággal mondott szertartások nem vonzzák a híveket, s fennáll annak a veszélye, hogy aki nem imádkozhat rendszeresen anyanyelvén, az lassan teljesen elfelejt imádkozni.

A magyar hívek fent említett gondjai különösen a vegyes lakosságú nagyobb városokban domborodnak ki. A magyar ajkú hívek lelki gondozását itt rendkívül megnehezíti az, hogy nincs saját plébániájuk. Ezért azokban a nagyvárosokban, ahol számottevő magyar közösség él, szükség lenne ún. személyi plébániák létrehozatalára (Pozsony, Kassa, Nyitra).

IV. Konklúziók. A problémák megoldásaként a következőket kérjük figyelembe venni és orvosolni:

a) A Szlovák Püspöki Karnak legyen magyar anyanyelvű tagja, aki bírja a szlovákiai magyar katolikus hívek és papok bizalmát, s aki olyan jogkörökkel rendelkezik, hogy képes lesz a szlovákiai magyar katolikus közösség gondjait megoldani és a Szlovák Püspöki Kar irányításával koordinálni tudja a szlovákiai magyar lelkipásztorokat.

b) A Kassai Főegyházmegyében és a Rozsnyói Egyházmegyében élő katolikus magyar hívek lelki gondozásának legyen

magyar püspöki helynök felelőse.

c) A Szentszék az új egyházmegyéék létrehozatalakor ne aprózza fel a Szlovákiában egy tömbben élő katolikus magyarságot.

d) A Szlovák Püspöki Kar a hatékonyabb lelkipásztorkodás érdekében az egyes szakbizottságok mellett hozzon létre magyar szekciókat is.

e) A teológiai képzés során a magyar anyanyelvű kispapok megfelelő szervezeti formák segítségével anyanyelvükön is kaphassanak képzést. Kérjük lehetővé tenni a Magyarországon tanuló kispapok, illetve az ott működő papok visszatérését szülőföldjükre.

f) Meg kell oldani a szlovákiai magyar katolikus hitoktatók képzését és a hitoktatók státusának elismerését az Egyház és az állam által.

V. A remény jegyében. Ez a Memorandum az Evangélium igazába vetett hitünkéből fakad: kérjétek és adatik nektek, zörgésetek és megnyitattik nektek. Szlovák testvéreinkkel szerető megértésben akarunk élni közös országunkban, Szlovákiában, s meggyőződésünk, hogy gondjaink orvoslása, kéréseink teljesítése csakis az evangéliumi szeretet kiteljesedéseként lesz értékelhető. A szlovákiai magyar hívők elutasítják azt a gyanúsítást, amelyet egy-két szlovák főpásztor hangoztatott, miszerint kérésünk esetében politikai kérdéstről van szó. Kérjük a Szlovákiai Püspöki Kar tagjait, ne a politika optikáján keresztül vizsgálják ezt a kérdést. Ez a Memorandum valós problémákra mutat rá, amelyek reális megoldásokat igényelnek: ez pedig nem politikai kérdés, hanem a hívek és az Egyház legszentebb érdeke. Memorandumunk kapcsolódik ahhoz a dokumentumhoz, amelyet 33 magyar pap aláírásával kapott meg Ján Sokol pozsony-nagyszombati érsek 1993-ban, illetve ahhoz az írásban is megfogalmazott dokumentumhoz, amely 53 ezer szlovákiai magyar hívő aláírásával kérte magyar nemzeti-ségű püspök kinevezését, s amelyet 1995-ben személyesen jutattunk el a Szentatyához, vatikáni zarándokutunk alkalmával, s amelynek másolatát akkor megkapta Luigi Dossena pozsonyi nuncius úr is.

Az idén, 2001-ben tizenkettedik alkalommal jön össze Komáromban több ezer szlovákiai katolikus hívő, hogy Jó Pásztor vásárnapján szlovákiai magyar papi hivatásokért és magyar püspökökért imádkozzon. Hisszük, hogy kéréseink meghallgatásra találnak.

Pozsony - Bratislava, 2001. május

Jópásztor Társulat, szlovákiai magyar papok és hívők

Fiatal lányok megcsonkítása:

Keresztények felvilágosító tevékenysége Kenyában a brutális hagyomány felszámolása érdekében

Azok a szülők, akik lányukat alávetik annak a hagyománynak, melynek során nemi szervüket megcsonkítják, büntetést érdemelnek, jelentette ki a kenyai érsek, John Njenga. „Az emberi test, különösen egy nőé, tiszteletet érdemel” hangsúlyozza Mombasa érseke egyik beszédében. A nemi szervek megcsonkítása barbár tett és Isten akarata ellen való.” A kenyai népet föl kell világosítani erről, még akkor is, ha a lányok megcsonkítása egy ősi afrikai szokás. Az érsek felkérte a fiatalokat, hogy amennyiben ilyen eljárásról tudomást szereznek, ne hallgassák el. Afrikában évente kétmillió fiatal lány szenved el a megcsonkítás borzalmait. A művelet érzéstelenítés nélkül, rossz higiéniai körülmények között végzik el a kislányokon, akik gyakran egész életükben szenvednek annak fizikai és lelki sérüléseitől.

Teológia személyesen...

Míg a hazai lelkigondozás az egyházon „kívül állókat” úgy próbálja megszólítani, hogy meghívja őket a plébániára, addig az amerikai gyakorlat nyitottabb a szokatlan és újszerű megoldásokra. Kinn a „helyszínen” keresik fel a fiatalokat és ott próbálják megszólítani őket. Nemrég vált ismertté a hír, miszerint az újonnan kinevezett washingtoni érsek, Theodore McCarrick, a késő esti órákban a főváros egy ismert bárját látogatta meg, hogy ott személyesen találkozhasson az emberekkel. A kísérlet jól sikerült. Az est végén a bár egyik félreeső termében ötszáz fiatal gyűlt köréje, akikkel hosszan elbeszélgetett, vallással kapcsolatos kérdéseikre választ adott.

PÉCS-BUDAPEST-PÉCS

EXPRESSZ

GYŰJTŐFUVAROZÁS

FEBRUÁR 1-TŐL

HÉTFŐTŐL PÉNTEKIG NAPONTA

06 20/9414 758

MOLNÁR CARGO EXPRESSZ KFT.

GLOBAL-NET 2000

WEBLAP TERVEZÉS, KIVITELEZÉS

DOMAINNÉV REGISZTRÁLÁS

GRAFIKAI MUNKÁK, CD-RDM KÉSZÍTÉS

ADATBÁZIS TERVEZÉS, PROGRAMOZÁS

TEL.: 62/557-990

TEL/FAX: 62/557-991

E-MAIL:

SZEGED@GLOBALNET2000.HU

WWW.GLOBALNET2000.HU

TISZTELT OLVASÓINK!

A megújult Egyházfórum igyekszik minél színvonalasabb írásokkal jelentkezni számról-számra, gondolkodtatni, tájékoztatni, „felrázni” próbál. A magunk elé tűzött feladatok megoldásához – mint minden más lapnak –, nekünk is szükségünk van anyagi támogatásra.

Szívesen fogadjuk szponzorok jelentkezését, akik adományukért cserébe, az Egyházfórum eddig megjelent könyveiből választhatnak ajándékkönyvet.

Hirdetések megjelentetésére is lehetőségünk van, melyek a hátsó borító két oldalán kapnak helyet. Az egy megjelenésre vonatkozó hirdetési áraink a következők:

Egész oldal: 70 000+Áfa (87 500 Ft)

Fél oldal: 35 000+Áfa (43 750 Ft)

Negyed oldal: 20 000+Áfa (25 000 Ft)

Nyolcad oldal: 12 000+Áfa (15 000 Ft)

Tizenhatod oldal: 7 000+Áfa (8 750 Ft)

Amennyiben valaki hat alkalommal rendeli meg a hirdetést, csak ötnek az árát kell fizetnie!

Egyházfórum hirdetésszervezés – a Szerkesztőség címén

A KÖNYVEK MEGRENDELHETŐK AZ EGYHÁZFÓRUM ALAPÍTVÁNY CÍMÉN:

A feltüntetett árakból előfizetőink 30% kedvezményben részesülnek

ROBERT SPAEMANN

ERKÖLCSI ALAPFOGALMAK

Hogy mi erkölcsös? Azt mondják, az magától értetődik. Ha a magától értetődőről mégis mindig újfent beszélnünk kell, ez pusztán azért van így, mert újra meg újra kétségbe vonják. Mert kétségtelen, hogy az sohasem jelenik meg csak úgy önmagában. Semelyik valóságos, társadalmilag érvényes étosz sem magától értetődő. Mind magán viseli a tudatlanság, az elnyomás és az elfojtás nyomait. És így megvan annak a lehetősége, hogy bármelyik uralkodó étoszt csak az uralmon lévők étoszána kiáltásuk ki, így lehet aztán a „jó” szó megbecsztelenítését megtenni a szó voltaképpen és egyedüli alkalmazásává, a magától értetődöt pedig magától félreértetődővé. Könnyű rámutatni ennek a hamisságára. De hogy ez lehetséges legyen, mégiscsak beszélni kell a magától értetődőről.

Robert Spaemann:

Erkölcsei alapfogalmak

Ár: 950 Ft

Az ÚJ PÜNKÖSD kiadványai

19. szám 2001. június

Zebegényben a Mária-hegyi harangszó minden délután ½ 5-kor emlékeztet Trianonra.

20. szám 2001. szeptember

Az Oszipolitik VI. Pál és Mindszenty József viszonyában. Emlékezés a biborosnak hazájából való száműzetése 30. évfordulóján.

21. szám 2001. november

A magyar lelkipásztorkodás elmaradottsága

22. szám 2002. február

Az Európai Unió - keresztény szemléletben

23. szám 2002. május

„Megváltásunk műve folytatódik” - A liturgia központisége.

24. szám 2002. szeptember

Globalizmus - Az Egyház Társadalmi Tanítása.

Az ÚJ PÜNKÖSD nem üzleti vállalkozás. A kiadványt mindenki megkaphatja, aki címe beküldésével kéri.
Mihályi Gilbert O. Praem., Reile G. u. 8. 3/8., 6000-Kecskemét